

MEDDELELSER OM GRØNLAND

UDGIVNE AF

KOMMISSIONEN FOR VIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER I GRØNLAND

Bd. 129 · Nr. 4

OTHO FABRICIUS:
GRØNLANDSBESKRIVELSE,
1STE BOG

VED

H. OSTERMANN

KØBENHAVN
C. A. REITZELS FORLAG

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S

1946

INDHOLD

	Side
H. OSTERMANN'S Indledning	V
I. Afsnit: Om Landet, dets Beskaffenhed	9
II. Afsnit: Om det angrænsende Hav	31
III. Afsnit: Om Luftegnen	58
IV. Afsnit: Om Landets Inddeeling	87

INDLEDNING

Missionskollegiet havde længe ønsket, at deres udsendinge, missionærerne i Grønland, skulde »observere og give Meddelelser om hvad som synes mærkeligt og kand tiene Publico til Efterretning« — og missionærerne gav da ogsaa meddelelser af forskellig art vedrørende landets og folkets forhold i deres indberetninger.

Men da den herrnhutiske historieskriver David Cranz 1765 havde udgivet sit værk: »Historie von Grönland«, ønskede missionskollegiet endnu yderligere, at den danske mission ogsaa skulde kunne præstere noget lignende, og skrev derfor aaret efter til missionærerne, at det var mærkeligt, at Herrnhuterne, der »kun have Plads ved een Colonie og til største Deelen ere ustudeerte«, allerede havde kunnet tilvejebringe et saadant værk, i hvilket foruden deres missions historie tillige fandtes en mængde oplysninger om Grønlands natur, folk etc., medens »alle vore Missionarii, der i saa mange Aar have tilligemed Handelen udbreed sig fast over det heele Land«, ikke havde »bekymret sig det allermindste om slige Curiosa, ja ikke engang at anføre noget enten opbyggeligt eller remarquabelt« — hvorfor der da ogsaa i de paafølgende missionærens »Instrux« blev givet ordre til »saavidt Leilighed og Indsigt tillader det at gjøre Iagttagelser i Natur-Historien fornemmelig i de Poster, som kunde have nogen Indflydelse i Landets Oeconomie«.

Dette havde da ogsaa tilfølgende, at de fleste vordende missionærer inden deres oprejse til Grønland forberedte sig hertil ved at høre forelæsninger desangaaende og, naar de kom derop, gjorde saadanne iagttagelser og meddelte disse i deres indberetninger og dagbøger. Dette fremgaar jo bl. a. af Egede Saabyes dagbogsuddrag (Meddel. om Grønland, bd. 120, Nr. 2); ligesom ogsaa flere af missionærerne foretog botaniske undersøgelser og hjemsendte herbarier, f. eks. grundlæggeren af den Umanak'ske mission Jonas Gill (1738—1807) og navnlig den nordgrønlandske viceprovst Jørgen Sverdrup (1732—1810).

Og da Otho Fabricius — hvis biografi er udgivet 1923 i Meddel. om Grønland, bd. LXII — 1768 kom til Grønland som missionær i Fre-

derikshaab, besluttede han med det samme at ville udarbejde en Grønlandsbeskrivelse og begyndte straks at samle stof dertil. Bl. a. henvendte han sig straks desangaaende til Holsteinsborgs bestyrer Niels Egæde, som da 1770 tilsendte ham en kortfattet beskrivelse af landet (Meddel. om Grønland. bd. 120, sd. 233—69), ligesom han fik afskrevet Lars Dalagers bekendte »Grønlandske Relationer«; og i de fem aar, han var i Grønland, foretog han bestandig undersøgelser og navnlig zoologiske.

Da han saa kom tilbage til Danmark sidst i oktober 1773 og ikke straks fik embede, beskæftigede han sig med studier angaaende og samlede videre stof til sin paatænkte Grønlandsbeskrivelse, som han ansøgte missionskollegiet om at bekoste udgivelsen af, idet han begrundede sin plan derom med, at Hans Egedes arbejde desangaaende var utilstrækkeligt, og at det af Cranz udgivne værk jo var paa tysk og desuden fejlagtigt og bygget paa andres oplysninger.

Og da han 1. dec. 1774 udnævntes til sognepræst i Drangedal og Tørrisdal i Telemarken og netop da havde faaet kollegiets løfte om, »at de vilde sørge for at lade trykke en »Sammentrængt Grønlands Historie« som skulde forfattes af mig«, anmodede han sin biskop om tilladelse til foreløbig at maatte blive i København for at fortsætte sine undersøgelser.

Han skrev da 3. jan. 1775 til missionskollegiet: »Det Værk om Grønland, som mig i seeneste Gunstige pro memoria blev overdraget efter min Plan at udføre, har jeg siden med ald Fliid arbejdet og endnu arbejder paa; Haaber og |: siden min Biskop har tilladet mig at forblive her til nærmere ordre :| at faae af Missions-Archivet samlet alle fornødne Materialier dertil, og eengang at kunne holde mit Løfte |: om Gud under Liv og Helbred :| med at levere samme færdig til den Høye Direction for at befordres i Trykken.«

Han maatte dog omsider tiltræde sit nye embede, og da han kom derop, fortsatte han med udarbejdelsen og bad fremdeles missionskollegiet om at maatte faa det nødvendige materiale dertil.

Efter nogle aars forløb sendte han da flg. skrivelse ned til kollegiet:

»Det som var mig overdraget at forfærdige, nemlig en fuldstændigere grønlandsk Ordbog, og en Grønlands Beskrivelse, har jeg bestræbt mig for at efterkomme saavidt Evner og Tiden har vildet tillade mig. Ordbogen har længe været færdig, men af Mangel paa Skibslejlighed icke bleven afsendt før nu; den er leveret en Skipper til medtagelse paa hans første Rejse, og vil, som jeg haaber, saasnart Skibsfarten aabnes, blive overleveret i Collegii Hænder ved een af mine Venner i Kjøbenhavn; gid den maatte finde det Bifald, jeg har bestræbt mig for under udarbejdelsen.

Den grønlandske Beskrivelse staaer nu tilbage, hvoraf en god Deel er færdig og det øvrige under Guds Bistand skal blive fuldendt; Men jeg mangler hertil nogle Efterretninger, som jeg derfor nu maae fordriste mig at anholde om Collegii Understøttelse i: Det er vitterligt, at jeg alleene

VII

var ved een Colonie i Landet, og altsaa icke kunde skaffe mig selv den fornødne Kundskab til Topographiske Beskrivelse over de øvrige Egne; Jeg tænkte derimod at skulle finde sligt i de Hrr Missionairers Dagbøger eller dog af sammes Rejser at kunne gøre mig noget tilstrækkeligt Begreep om Strækningerne; men af det første har jeg fundet lidet, og den sidste Vej er meget uvis og vanskelig at begive sig paa, da jeg har mærket, at Efterretningerne ere icke eens lydende! Da dog saadan Vished er fornøden, om icke Publicum skal blive bevæget, saa veed jeg ingen kraftigere Middel til det manglendes Oprettelse, end om det høigunstige Collegium vilde faa de gode Hrr Missionairs, som endnu opholde sig i Landet eller nylig ere komne derfra, lade fordre en saadan Topographisk Beskrivelse over det District, hver opholdt sig i; I samme maatte anføres: Stedernes grøn!: Navne, alle Fjorde, Bugter og Landodder; Sammes Længde, Breede, og Stilling efter Compasset; Øer, mærkværdige Fjelde, excellerende natuurproducter, Handelsgreene og andre mærkværdigheder; Districtets grændser i Nord og Syd i Henseende til Handel og Mission, paa det mand kunde nogenlunde bestemme Grændserne imellem hver Colonie og faae desto nøjagtigere Chart; var det mueligt, maatte og ønskes en liden geographisk Tegning over hver District.

De Hjelpemidler, som gunstigst blive besluttede at tilsendes mig, bad jeg ydmygst, at maatte leveres til min Commissionair i Kjbh: Sg^r LARSEN, Porcellainshandlere boende lige over for Holmens Kirke, som besørger det rigtig til mig. — Jeg maae ellers beklage min Skjæbne, at nærværende lidet dyrkede og i Henseende til Rejser vanskelige Egn giver mig saa meget at bestille med Embeds Sager, at jeg nyder kun faa Frietimer; disse skal dog troelig blive anvendt til det mig paatagne Arbejde, og haaber jeg ved en utrættet Flid engang, skjønt seent, at bringe det for lyset.

Udbedende mig det høigunstige Collegii Yndest er jeg

Drangedals Præstegrd 1777, d: 27 Febr.

en underdanigst Tjenere
O. FABRICIUS.«

Han sagde fremdeles, at han blandt missionærernes dagbøger havde fundet mange lakuner, dels for enkelte aar og dels for aarrækker, og bad kollegiet saavidt muligt hjælpe til fremskaffelse af det manglende — »for at hindre saa ubehjælpelige Gab i Historien.« —

Da han senere fik embede i København, og blev lektor i grønlandsk, samlede han fremdeles stof til sin Grønlandsbeskrivelse; bl. a. afskrev han i et hefte en hel del uddrag af missionærdagbøger.

Hans plan om beskrivelsen var ogsaa helt udarbejdet; han vilde inddele den i 3 dele: 1. del: Naturbeskrivelse, 2. del: Geografi med Kort,

VIII

og 3. del: Historie, hver del, og navnlig den første, med en række kapitler eller afsnit.

Imidlertid fik han den aldrig færdig, men kun »Tredie Bogs 1. Afsnit« blev udgivet og dog paa latin, nemlig hans bekendte bog: *Fauna Groenlandica* (trykt i Leipzig og Kbh. 1780 og 1782; oversat af læge O. Helms og udgivet som *Det Grønlandske Selskabs Skrifter VI*, 1929).

Nu har det dog vist sig, at der eksisterer en del af hans Grønlandsbeskrivelse, nemlig et hefte indeholdende de første 4 afsnit. Dette er fundet blandt hans sønnesøns, provst Jørgen Otto Fabricius (1810—86) papirer. Denne var sognepræst i Magleby paa Langeland og havde som student boet hos sin bedstemoder, biskop Otho Fabricius' enke, og blev gift med sin kusine Jensine Cathrine Ramsing (1815—98), hvis moder var datter af biskoppen og hans første hustru.

Manuskriptet, som jeg har faaet fra provst J. O. Fabricius' sønnesøn, pastor L. F. Fabricius, er her gengivet, aldeles som det foreligger, skønt det har været temmelig svært at læse, da det er meget smaatskrevet.

H. OSTERMANN.

FULDSTÆNDIG
BESKRIVELSE OVER GRØNLAND

VED

OTHO FABRICIUS

FØRSTE BOG
OM LANDET I ALMINDELIGHED

Iste Afsnit.

Om Landet og dets naturlige Beskaffenhed.

§ 1.

A. Navnet.

a. Grønland.

Mand har kaldet dette Land: Grønland, hvortil dets nærværende udseende giver kun liden Grund, da det megit sparsomt fremviiser det grønne; Dog skal de første Beboere have haft bedre grund paa sig til slig Benævnelse: maaskee det da har været græsriigere og frugtbarere, hvilket og de tiders Historie udgiver det for¹⁾. Mand kand ved første ank: have truffen paa en grønnere Egn, end just de var, mand kom fra²⁾, og givet hele Landet navn derefter, før mand fik at vide, om det alt fortjente sligt eller ej, men hvad navn, grundet eller ugr:, det eengang bekom, beholdt det siden. Den riimeligste Oprindelse angiver os ellers TORFÆUS³⁾ at muelig ERICH DEN RØDE, der hand maatte drage i 3 aars Landflygtighed fra Iisland, og i samme opdagede dette Land, siden ved sin Hjemkomst gjorde megit deraf, og kaldte det grønt |: frugtbart og herligt :| land for at lokke andre af sine landsmænd til at nedsætte sig der tillige med ham.

Denne Benævnelse tilhørte dog af Begyndelsen alleene landets østre Side, hvor hiine Nordmænd allerførst fæstede Boepæl, men blev siden forplantet paa alle de Pladse, hvor disse adspredte sig, endog paa Landets W:side.

Artigt, at det nu igien bruges næsten alleene i sin første Forstand af de Fahrende, der ved Grønland mest forstaae Østrebygden af Grøn-

¹⁾ ARNGRIM JONÆ Grønlandia p. 10. THORM. TORFÆI Grønlandia antiqva p. 3. EGEDES grønlandske perlustration p. 23.

²⁾ D. CRANTZES Historie von Grønland p. 6. ADELUNGS Nordostlichen Geschichte p. 32.

³⁾ TORF. grønl. omt. p. 3. 15. Paa første Sted opløser hand Navnet vidtløftigen og i det selve Iste Cap. af Grld's hist. vil mand finde omstændeligen Betragtning over dette navn.

land, og det angrænsende Hav nord om Iisland mod Spitsbergen¹⁾, hvorfor de, som paa dette strøg indseile paa Hval- og Sæl-fangst, kalde sig Grønlandsfahreere; derimod bliver den vestre Side hyppigere kaldet

b. Strat Davis,

hvilket egentl: tilkommer det angivne Hav |: efter en Engelsmand Johan Davis der 1585 først skal være kommen did²⁾ |: , men nu ogsaa bliver tillagt det Land, som Havet skyller paa, hvorfor de, som besejle den vestre side, enten Hollændere etc: uden for Landet paa Hvalfangst, eller de Danske paa Handel i Landet selv ved de anlagte Colonier, kalde sig Strat-Davis Fahrere³⁾.

c. Nuna.

d. Kaladlit nunæt.

Indbyggerne selv, som kjende intet land uden deres eget, have derfor ingen besynderlig særskils navn dertil⁴⁾, og kalde det blot nuna o: landet, eller mere bestemt: nunarput o: vort land, men en fremmed maae sige: nunarse o: Eders land. Til forskjæl kan mand ellers sige: Kaladlit nunæt o: Grønlændernes |: v. Skrællingernes :| Land.

§ 2.

B. Beliggenheden.

a. Størrelsen.

Det er bekjendt at være eet af de nordligste Lande, som for een stor deel endnu maae regnes blant de ubekjendte⁵⁾; Det strækker sig,

¹⁾ CRANTZ p. 7. H. EGEDES Relation angaaende den grønl: Missions begyndelse og fortsættelse p. 2.

²⁾ vid: ELLIS Reise nach Hudsons Moreburgsen p. 17. BÜSCH. geogr. I th: p. 263.

³⁾ Herved erindrer jeg mig, at da vi paa vor Hiemreise fra Grønland eengang i flygende Veyr søgte ind i en norsk Havn, de laae fuld af adskill: Nationers Skibe, og mand spurgte: Hvor vi kom fra? Saa paa det Svar: Fra Grønland, fik vi et nyt Spørgsmaal: Om vi havde gjort god fangst? thi mand tænkte, at vi vare komne fra Spitsbergen; Og da vi foregav at have været paa Handel i landet, forstodes ingen, men, da vi nævnede Strat-Davis, kom mand strax til meningen.

⁴⁾ Paa en meget stor globus tenestris paa Odenses gymnasium, har jeg seet anført ved Grønland, at Indbyggerne selv kalde det Secanunga, men hvorfra mand har den Efterretning, kan jeg icke begribe, da den er ugrundet og gandske uhørt af mig og andre i Landet selv; Ordet selv synes at være fejlskrevet for Sakkonunga, og bliver da et grønlandsk Ord af langt anden betydning, neml: Til de Vestlige. Hvoraf mand seer, at det aldeles icke passer sig; maaskee det ved en Leyl: kand være talt af en Grønl:, og som mange fleere, af de seylende, ilde forstaaet. NB. den globus dette fandtes paa heedte: Globus Terr-Aqveus, omnes Regiones Gactenus exploratus exhibitens, secundum necperas observationes astronomicas et navigentium, ac Itinerantium fide digniorum relationes confectus: Opera Johann: Senex: R: S: S:

⁵⁾ HÜBNERS Geographie II Deel p. 869. CRANTZ p. 5.

fra 59°55' nordre Brede, saa langt i nord som mand endnu er kommen¹⁾ og maaskee indtil Polen selv. Den af de Danske besejlede og beboede Deel, paa Vestre side af Landet, er fra den 62°, hvor den sydligste Colonie er, og til den 73°, hvor den nordligste Colonie er anlagt. Altsaa en Strækning af 11 grader v: 165 Tydske miile.

b. Grændserne.

Paa de 3de Sider er det omringet med Vand, da det grændser mod S: til den Spanske Søe v: Langeraken; mod Ø: sydligst til Langeraken, men meere nordlig til Iishavet, som skiller det fra Iisland ved et Stræde af ongefær 40 miles overfart²⁾ og: nordligst fra Spitzbergen. Paa denne Side skyder det med sin Strandkant |: efter de gamle Kaart :| først N: og N.N.O.; siden næsten Ø: og endelig N.O: op³⁾. Mod W: til strat Davis, hvorved det skilles fra Vest-America |: Som den tales i Grønland :| og skyder paa denne Side med sin Strandkant, først N.W: og siden N: hen⁴⁾. Saaledes bliver Landets sydlige Deel smalest, og Bredden bliver større, jo længere mand kommer nord, indtil det allernordligste, hvor det igjen holdes for at løbe sammen i en æng Bugt med Nordendeelen af America.

c. Om det er landfast i N: med N: America.

Det er denne nordligste Grændse mand icke ret kand blive eenige om, endnu at fastsætte. De fleeste holde dog for, at det paa den Vestre Side skal i N: være landfast med N: America⁵⁾. Og have temmelig gode grunde at bygge denne Sætning paa⁶⁾, nemlig: 1) »Fordj Strat-Davis»: v: den store Havbugt saa kaldet § 1 :| eller rettere det nordligste af »samme fra ved 78° kaldet Baffins Bay |: af BAFFIN, en Engelsmand, »som 1616 besejlede disse egne⁷⁾ :| drager sig alt ængere og ængere sammen.« Og 2) »Fordj Floden, hvilken ved Statenshuk, ja endog ved »Cokkins Sund paa 65°45' N: stiger i Springtiden 18ten Foed, tager i »Norden over Disco saaledes af, at den paa den 70de gr udgjør icke meget over 8 Foed, og formodentlig tilsidst gandske taber sig.« Især anstaaer mig den sidste grund⁸⁾. Til disse sætter jeg endnu: 3) at saamange forgieves har søgt nordlig gjennemfart til Sydhavet, gjennem

¹⁾ BAFFIN er kommen over den 78de Gr. og har endda fundet Land, vid: ELLIS Huds: p. 50.

²⁾ BÜSCH: geogr. 1 th. p. 263.

³⁾ cfr. MUNK d: 30 Jun:

⁴⁾ CRANTZ p. 5. MUNK d: 30 Jun:

⁵⁾ Saa tænker TORFÆUS p. 31; EGEDE p. 1 og CRANTZ p. 6.

⁶⁾ CRANTZ anfører dem l. c. Hans derimod 4de Grund |: meget svage:| har jeg med flid udeladt.

⁷⁾ ELLIS Huds: p. 50.

⁸⁾ hvilken er tagen af BYLOT's og BAFFIN's opdagelser ELLIS Huds: p. 48 og 51.

Strat-Davis, Hudsons Baj etc.¹⁾, og 4) At Grønlænderne har eet Sprog, samme Sæder og Levemaade, hvad Indbyggerne: Eskimaux²⁾ altsaa maae være eet oprindeligt Folk med dem, og riimeligere til Lands end Vands |: efter deres ringe indsigter i Søevæsenet og slette Baadsredskaber :| maae have udvandret fra hinanden, og hvorledes da uden norden om?

d. Eller et Øeland.

Men en anden Skribent³⁾ synes dog at ville have det til en stoer Æe, der ved et smalt Sund skal være skilt fra et andet fast Land ved Polen. Hand modstrider ovenanførte Parthier grunde, og i sine tanker har omstødt det, angiver os derpaa de grunde⁴⁾, hvorpaa han bygger sin meening, hvilken jeg her vil overveje, nemlig: 1) »Beraabe kan Jeg paa »Grønlændernes Vegne, at Landet icke allerlængst Nord bestaaer af »lutter Øer.« Dette har jeg vel selv ofte hørt, men veed hvormeget mand i saa fald kand bygge paa de eenfoldige Grønlænderes udsigende, og jeg har aldrig forstaaet det anderledes, end a) at Land-Iisen⁵⁾ længst nord har taget saadan Overhaand, saa at alleene Øerne ere tilbage, og b) at disse Øer just der af forsynet ere satte i Mængde, paa det at Landstrækningen gandske omkring kunde blive beboelig, siden dog ey saa læt overvældes af den sig aarlig udbredende Land-Iis⁶⁾. 2) »Fremfører hand« at et vist slags Ederfugle »kaldede af Grønlænderne Kingalik, og af de »Danske paa visse Colonier |: dog ey paa den, hvor jeg var :| Østrebygds-»Ederfuglen, synes at komme nord om.« Disse Fugle ere mig vel bekjendte⁷⁾, om de kom virkelig nord om, vilde de blive et temmelig got Beviis, at Landet der var omringet med Hav, efterdi de følge i deres Flugt gjerne Strandstrøget, og altsaa ey kunde siges at være fløjen tværs over det faste Land, men nu veed jeg derimod, at der ogsaa til visse tider om aaret findes i mængde Syd paa landet, trækkende langs ad Grønlands Vestre Kyster nord i og atter til andre tider komme samme Vej tilbage. Altsaa komme de Syd om, og det af dem tagne beviis falder bort af sig selv.

Imidlertid maae jeg ikke fordølge, hvad ogsaa til denne meenings bestyrkelse kand være at sige: mand har |: som mig er bleven berettet :| nylig fra den nordligste Colonie skreven om en Reise med en Baad fore-

1) Saa samme Skifte heel igjennem.

2) CRANTZ Fortsetzung der Historie von Grönl: p. 288.

3) Forfatteren til anmærkningerne over CRANTZES Historie p. 3.

4) ib: p. 7.

5) cf: det efterfølgende § 7.

6) Og saaledes findes efter Grønlændernes Sagn allereede fremsat af Hr. H. EGEDE i gr. perl: p. 2, not: a.

7) En LINNÆI *Anas spectabilis* Syst: nat. 67, 5 og vil nærmere paa sit Sted blive beskreven.

tagen nord i, hvor man traf i en |: som mand tænker :| lang Fjord og foer forbi en lang Række af udhængende Iisflager, indtil mand endelig traf blot Land igjen; Dette holdt mand for Østrebygden |: v. den østre Side af Grønland |: og altsaa maatte have faret forbi dets nordlige Ende; Bliver dette bekræftet med nyere og vissere i agttagelser, saa har mand ey længere at jo Grønland er et stort Øeland; Men jeg frygter, at mand har været for hastig til at slutte, og ventelig tages en stor Havbugt an for Østrehavet.

e. Eller flere Øelande.

Hvad de af de gl^e foregivne Stræder og Sunde angaaer¹⁾, da vist findes de nu icke, eller i det mindste ere saa tilstoppede med Iis, at ingen gjennemfart kand finde sted; Gaves de virkelig, da er det vel klart, at de igjennemskjærer Landet til fleere Øer Syd paa²⁾, men dets nordligste Ende bliver dog derfor landfast med Nord: America³⁾. Og det var just de nordlige grændser vi søgte at faae bestemt.

f. Eller landfast med Spitzbergen etc.

Hvad østre Sides nordligste Ende angaaer, da troes det nu almindeligt, efter de nyeste opdagelser, at være der adskilt fra Spitzbergen, Nova Zembla, og Tartariet⁴⁾.

§ 3.

C. Kaartene.

a. Generel-Kaart.

a) Søe-Kaart.

Vi have endnu kun faa gode Kaart over Grønland.

Over heele Grønland: ere af Søe-Kaart Hollændernes de eeneste mig bekjendte, og de samme behøve endnu megen Forbedring⁵⁾, før en Skipper efter dem skal kunne finde til det bestemte Sted uden at have en erfaren mand med sig som Loots; Imidlertid bruges de dog, og gjelde, indtil vi faae dem bedre, som var at ønske.

¹⁾ MART. FROBISHERI navigatio in regiones occ. et tegit: under 16 Jul: JENS MUNK's Rejsebeskrivelse under 9 Jul: ARNGR: p. 5. TORFÆUS p. 21 etc. EGEDE perl. p. 3.

²⁾ Forfatteren til Anmærk: over CRANTZ: vigtig bemærkn. p. 7.

³⁾ Saaledes findes det og attegnet i Kaartet over den nordlige Halvkugel hos ADELUNG Tab: I.

⁴⁾ cf: EHEDES perl: p. 2; CRANTZ p. 6; og ADELUNG Tab. I, II og IX.

⁵⁾ cf: ANDERSONS efterretninger om Grønland. p. 143; CRANTZ p. 8 og Anmærkn: derover p. 8; BÜSCH: geogr. 1 th: p. 263.

β) *Land-Kaart.*

Af Landkaart finde vi de ældste hos TORFÆUM¹⁾. Hand anfører først 4 af andre, neml: GUDBRANDI THORLACII Episc: Holensis 1606, SIGURDI STEPHANII 1570, JONÆ GUDMUNDI Islandi inc: an.; og THEOD: THORLACI 1668, hvilke vare meget forskjellige, og tjene til intet uden deraf at faae de g^{les} Forestillinger om dette Land; Efter dette giver TORFÆUS os sit syn, som han efter foregaaende og ved at udforske Oldskrifterne har affattet paa det orimeligste; dette er og det beste for at forstaae den g^{le} grønl: Historie.

Efter dette og Hollændernes Søekaart lader det at ANDERSON har giort os sit²⁾. Og derefter igjen hr H. EGEDE sit med nye tillæg og forandringer, som den tids meere Kyndighed i Landet udfoldede, og gav anledning til³⁾.

Dette har h^r CRANTZ⁴⁾ givet os eet passende sig paa hans tid med Forandringer og tillæg af flere Colonier og Grønlænder-pladse, det gaær ogsaa længere nord end h^r EGEDES ellers i Hovedsagen fulgt hans, og er nu det brugbareste til landets værende Kundskab, men da det taaler atter nogen forbedring har jeg søgt at gjøre det ved et nyt Kort i dette Værk⁵⁾.

b. Specielle Kaart.

Over visse Stykker af Grønl: er Capitain JENS MUNKES over hans Rejse til Grønl.⁶⁾ det ældste mig bekendte, men samme giver næsten ingen oplysning, da mand ey lættelig deraf skal blive klog paa hvor han har landet, dog troes han i alm: icke at have været i det egentl: Grønl.; men at være forfalden i Hudsons Bay⁷⁾. —

Dernæst have vi h^r H. EGEDES over Baals-Revier, og h^r Prof: PAUL EGEDES over Disco-Bugt⁸⁾. Endnu h^r CRANTZES over den Strækning fra Baals-Revier til Fiskefjorden og lidt Sydligere⁹⁾.

Foruden dem skal endnu være 2de utrykte over Egedesminde's og Amertlok's Districter¹⁰⁾, og jeg vover i dette Værk at lade eet komme for lyset over Friderichsh: District, efter mine iagttagelser under mit ophold sammesteds¹¹⁾.

1) i hans grønl: ant: bog p. 20.

2) Hans efterretning om Iisland, Grønland og Strat-Davis.

3) findes i hans grønl: perlustration.

4) i hans Hist: von Grønl:

5) ved 1ste Bogs IV afsnit.

6) findes i hans Rejsebeskrivelse.

7) cf: det Kaart, som findes i Receuil de Voyages au Nord Tom: 2, hvilket stemmer overens med hans egen relation ad 9 Jul: af ELLIS Huds: p. 53*.

8) som begge findes i den sidstes Journal ad p: 6 og 25.

9) følger hans Hist. ad p: 9.

10) som mand seer af anm: over CRANTZ p. 9.

11) ved 1 Bogs IV afsnit.

§ 4.

D. Beskaffenheden.**a. Udseende i alm:**

Mand gjør sig alt en skrækindjagende Forestilling om dette Land, ved at sætte det, som et af de nordligste, i ligning med andre nordlige. Mand bilder sig intet uden Steen, Iis og Sne, og mand tager ey meget feyl¹⁾. Den østre Side, som nu er ubekjendt, maa vel skjælnes meget lidet fra |: om icke være rædsommere end :| den Vestre, det er egentl: denne vi formaae nu at skildre, og her finde vi et højt og klippigt land²⁾, der bestaaer af eet fortløbende Strandstrøg, der paa nogle steder har forlavninger til Dale og paa andre større og mindre forhøjninger til Fjelde, Bjerger, Høje, Bakker.

Ingen Fyr- eller Gran-skov beklæder Fjeldene, ey græs ej blomster grønne eller ziire dem, men alt sees nøgent af kulled ved første anseende langt fra; Ved nærmere og nøjere anskuen mærkes dog i Kløfterne og Smaadalene nogle faa antag: Heede- og Alpe-planter og en mængde mos-arter.

b. Fjordstrøg.

Havet gjør allevegne dybe indskæringer i Landet med lange fjorde og store Bugter, saa at det meeste land bestaaer kun af lange Arme eller Halvøer. Herved dannes Odder og Pynter, som kaldes Hukke |: gr: Kangerit v: hovedpander, Niakut o: hoveder, niakornæt, niakornaursæt eller niakornarsuit, efter deres meere og mindre ligning med et hoved :| naar de ere høje, men Næs |: gr: Nouk :| naar de ere lavere; De smale Halse, hvorved halvøerne samles med det faste land, betjene Grønl: sig af, naar de ere lave, og bære deres smaae Baade over land til andre Fjorde og Bugter for at gjenskyde |: saadanne overgangssteder kaldes itivnerit :|. Og herved gjenskydes meget, thi ofte løbe fjordbunde saa nær til hinanden, at deres mellemrum kand kun være $\frac{1}{4}$ miil, da det dog ude ved Kysterne kand udgjøre 8 miile og derover. Disse Fjorde løbe gierne Øster i, dog med bugter og Indviger, nogle mod N.O., andre mod S.O., meere eller mindre, til 12 à 14 miiles længde og derover, og samme strøg følge Fjeldene.

c. Underlandet v: Øerne.

Mand kand deele landet, i henseende til sit lager, i Underlandet |: v: Nederlandet :, Oplandet |: v: Ovenlandet :| og Inderlandet.

1) Ved Underlandet |: som Grønlænderne kalde Nakigok o: det Lave v: Nedrige :| forstaaes den laveste og nederste Deel ved Havet,

¹⁾ cf. EGEDES perustration p. 3. ANDERSON p. 151. CRANTZ p. 8.

²⁾ Ligesom SPITZBERGEN beskrives os af MARTEN i hans Spitsberg: Rejse § 15, 18 og 20.

hvilken snarest gaaer af sigte, naar mand sætter noget ud til Søes. Dette bestaaer meest af Øer |: kikértæt gr. :| og de yderste Hukk af det faste Land |: gr: Timmā :|.

a) *Øernes forskellighed.*

Øerne ere utallige, og beskandser Kysterne næsten heele Vejen, hvilket gjør Farten med Baade, mindre farlig indenskjærs |: naar mand kand komme fort for Iis :| end om mand skulde fare i frie Søe; Dog nødes mand og til dette paa visse steder, hvor det vilde Hav bryder paa Fastlandet.

De fleste Øer ere kun af liden Omkreds og en Øe af $\frac{1}{4}$ —2 miles Omfart kaldes der Kikertarsoak o: en stor Øe; Dog maae herfra undtages det meget større Disco-Ejland, der vel og bær samme Navn, men har meget tilfælles med det faste land.

Særskilte Øer, som ligge længst ude paa Havet fra de andre udhavs Øer |: gr: kitsiksut o: som ligger langt vestenfra landet :|. Disse, naar de ere smaae, ere de for sejlende saa farlige Klipper |: gr: nunangoit o: smaae lande v: kikertangoit o: smaae øer :|, hvoraf og findes endeel langs ad de grøn. Kyster.

β) *Fugletuer.*

Paa Øerne have Søfuglene deris tilholdssted, deraf seer mand paa Toppen af endeel store Tuer |: gr: Pinguarsuit :|, som tid efter anden ere tilvoxne af fuglenes uendelighed.

Disse Tuer giver den beste Tørv, mand faaer i landet, men skade, at de saasart kand opskjæres og ey i mands alder igjen vilde tilvoxe, saa at det saa lidet vil forslaae til Coloniernes brændsel.

Underlandet er altid, og det især om Sommeren, meere frie for Sne, end Oplandet, og det er mærkeligt, at jo nærmere Søen, jo snarere optøes Sneen, deraf kjender mand læt underlandet fra oplandet endog ved dets mørkere Farve¹⁾.

γ) *Høje.*

Saa vel Øerne som den deel af det faste land, der kand regnes til underlandet, findes sjælden større forhøjninger, end de mand kand kalde Høje |: gr: kakkæt :| og Bakker |: gr: kakkāngoit :|. Disse løbe og meest mod Søen lavt ud, ved afsætninger meere eller mindre højlandet |: moriursok :| og lejlændet |: gr: morētsok :|, dog kand der ogsaa gives der smaae Øer, der neppe nok ere lystelige for deres steilheds skyld, og ere kun som fremragende ranke Toppe af Havbunden.

¹⁾ cf: ADELUNG p. 97. BOM: T. IV p. 532.

δ) *Smaadale og marker.*

Ligesom Højene ere smaae, saa ere og Dalene paa underlandet, derfor findes der og kun faa jordrigé Planer, der kand bære navn af Mark eller Eng |: gr: Narksak :| og disse kun paa det faste Land inden for Øerne. Saadanne ender ved Søen meest med siide Sumper.

ε) *Skaldede og mørske Høje.*

Højenes og Bakkernes Ovendeele ere oftest mod Søen, gandske skaldede og nøgne |: gr: Karsoit :| dels af Havets paaskyllen, dels og af Vindens magt, som borttager ald Jord. Disse bruge Grønl: helst at tørre deres Fisk og Kjød paa. De som ere længere inde have hist og her tynde jordlag paa sig |: saadanne kalde Grønl: aunerksait o: raadne :|.

Nogle af højene bestaar af en saa mørk Steenart, at Stormvind tid efter anden bortblæser store Déele deraf, og giver dem underlige udseender, med Hoveder, Toppe, Kløfter og udhængende Brinker.

d. Oplandet ved Fjeldene.

α) *Deres udseende.*

2) Oplandet v. Overlandet |: som Grønl: kalde kotsiksok :| kalder mand det egentlige faste Land, som er højere, rækker meere frem og sees længere i Søen; Her falde de egentlige Fjelde |: gr: Kakkarsoit :| som ere temmelig høje, saa at nogle af dem kand sees vel 20 miile i Søen¹). De løbe sjælden i en fortstrækkende Fjeldaas, men hyppigere ere stejle og spidse, ret som de rasende Stormvinde tid efter anden hade bortblæst og jevnet Siderne |: saad: spidse og høje Fjelde kalde Grønl: Kingikdorsoit²) :|.

Paa disse Fjelde sees Sneen liggende aar ud og aar ind uden at reent opsmelte. Det er egentligen de, som ere mod Søen og ud til Fjordene, der ere saa høje, og langs om strandkanten ligesom omringe og befæste Inderlandet; kun paa faa steder ud til Søen viises det lavere, saa at Inderlandet kand sees.

β) *Bratninger.*

Fjeldene staae ofte gandske bratte og uden udbreedt Fod, lodretstejle ned i Vandet med deres udvendte Side, saavel mod den vilde Søe, som især i Fjordene til begge Sider³), saa at der er icke fodfæste at

¹ Her viser jo erfaringen det, som er tvertimod BÜFFON'S Foregivende, da Jordstrøget skal være nedrigst mod Polerne. vid: Algem: Hist: der Natur 12 H: 1 C: p. 130 coll: CRANTZ p. 69.

²) Saadanne spidse Fjelde skal og falde i SPITZBERGEN og have givet landet sit navn. vid: MART: Spitzb: § 15.

³) Anmærkeren over CRANTZ siger p. 5 at dette kun passer sig for fjeldenes søndre Side, hvilket jeg ingenlunde i almindelighed kand bifalde.

slippe paa Land; det er derfor rædsomt at fare forbi saadanne Bratninger |: gr: Imnæt :|, der ofte kand række nogle miile frem. Paa disse bratte sider kand ingen Snee hvile, icke engang nogen Mos voxte, uden de knudrede Steen-mosarter |: *Lichenes Seprosi tuberculati* :|. De viise sig derfor altid i deres indvortes behold mørke, lyse eller med mange farvede overgange. —

Der gives og andre Bratninger, som icke ere just saa stejle, men løbe meere skjøvs op, saa at Roden bliver meget breed i tversnit |: saadanne hældninger kalde Grønl: Kurksangasut :|.

Ofte falde paa Bjergsiderne saadanne bugtede Rygninger, at mand icke vel kand komme |: disse have deres særskilte navn hos Grønl: sitsingarsut :|. Og fra bratningernes Toppe kand udhænge store Steenflager |: grønl: Keingarsut v. Terkeingæt, fordj de ligne et absconsel :|; disse ere tilbageblevne levninger, som true de undergaaende med Fald, og have allerede deres forgjengere, som viise sig ved store Steendynger |: grønl: Kiggut :|, som ligger under Fjeldene.

γ) Kløfter og Huuler.

I de stejle Fjelde ere og hyppigere store Spalter og Kløfter |: grønl: Kongnerit :| der gjerne gaee fra Top til Rod, men sjelden vandstrøgs; I sidste fald kalde mand dem Huuler |: gr: Karutsuit :|, hvoraf jeg ingen har funden af synderlig Størrelse eller mærkværdighed, at de skal fortjene nogen særdeles beskrivelse.

Disse ere ellers eet af de grønlandske Hexemesterses tilflugtssteder, naar de ville øve sig i at lære denne Kunst¹⁾. De saakaldede Eremiter i Grønland |: gr: Kevitut o: saadanne, som af ærgrelse eller græmmelse over noget ere blevne folkeskye :| holde ogsaa til i dem; Og mand vil i nogle have fundet Been Rade af døde Mennesker og Dyer.

Hist og her gives og paa Klipperne andre Fordybninger |: gr: Itersæt :| af meere eller mindre betydenhed, hvoriblant nogle ere ret mærkelige, da de synes at være gjort med hænder: mand finder dem runde og firkantede ligesom udhalede; undertiden fleere smaae kuglerunde huuler ved hinanden; undertiden Spor af fingre eller Dyrefødder i den haarde Klippe; det skulde være artigt om Regnvandet kunde tid efter anden udtære saa ordentlige dybheder.

δ) Dale.

Imellem fjeldene ere vel Dale |: gr: Korkut :|, som undertiden kand være langtrækkende nok, men som oftest ey af synderlig betydenhed, da de meest ligge fulde af Steen, eller og, om de ere blotte, bestaaer

¹⁾ NIELS EGEDE: Journal p. 68.

af en suuer Myre-Jord, der efter nogle alens dyb har den faste Klippe til grund, hvilken hist og her ogsaa fremrager over Jordfladen.

De beste Dale gives ellers dybt inde i fjordene, hvor den beste højlændede Jord findes paa begge sider af de store Elve. Her seer mand de fleeste urter, græsarter og nogle faa Riisvæxter og Krat at fremkomme. Vil mand derfor søge nogen fornøjelig, og for Kreaturer tillige tjenlig opholdssted, da maae dette skee i Fjordene, hvor mand og finder de fleeste Spor, at de gamle Normænd, Grønlands første beboere, har boet.

Nogle Dale imellem fjeldene ere med bratninger til alle sider indelukte, der bliver da lejlighed for en Vandsamling eller Søe som optager Pladsen, men den kand og have aabning til een af Siderne og forblive tørre, ligesom Folde at drive Dyrene ind i :| saadanne kalde Grønl: Kaksit :|.

ε) Veye.

Veye ere der icke i Landet, uden nogle smaae gange-stier |: gr: Akosinerit :|, som løbe en kort Vej op imellem fjeldene, for dem, som gaee paa Jagt eller for at samle Bær etc.

Vil mand fra eet sted til et andet, maae mand og altid til Søes, thi Fjeldene ere paa de fleeste steder for bratte og uoverstigelige. Og omvejene forbi de lange fjorde og mange Bugter vilde blive alt for vidtløftige.

e. Inderlandet.

3) Gaar vi over de yderste høje Fjelde længere ind i Landet, da finde vi heele Inderlandet v: Midterdeelen af Grønland, næsten gandske igjennem at være lavere¹⁾, men altid overklædt med en bestandig og i eet løbende Iis fra Ende til anden²⁾. |: Denne deel af landet kalde derfor Grønl: Sermersoak o: den store Land-Iis :|. Kun hist og her fremrager nogle Bjergtoppe, der endnu ere blotte for Iis |: gr: Nunættæt :|.

I dette Strøg har vel i begyndelsen været de beste og jordrigeste Sletter, som ligge nu for evig skjulte.

f. Ufrugtbarhed.

Mand seer nu læt, at dette Land efter sin nævnede beskaffenhed — og jo længere nord jo slettere etc: CRANTZ p. 88 — maae lignes med de allerufrugtbareste³⁾. Det fattes de fleeste andre landes Herligheder: Ingen Korn-avl, og ingen Fædrift; Icke engang Lappernes Rhener Dyr-avl har her sted; Dog det sidste kand vel finde Sted, siden der dog

¹⁾ Dette stemmer overeens med MART: beskrivelse over Spitzbergen § 15.

²⁾ EGEDE: perl: p. 24.

³⁾ CRANTZ p. 79.

gives vilde Rh. Dyr i landet, og til deres underholdning ogsaa vilde findes udveje, om indbyggerne bleve vante til saadan levemaade¹⁾, hvilket de nu icke ere.

Landet synes der derfor alleene at være til for at blive et skræksomt Billede paa den sig selv ødelæggende Natur; Og dog skal det have sine beboere — men disse icke leve saameget af landets afgifter, som af det angrænsende Havs forraad, hvilket de og holde sig nær til med deres Boeliger, thi det er kun udkanterne mod Søen der ere (og meget tyndt) beboede; Alt oplandet og Inderlandet ligger derimod øde for Folk, ja næsten og for Dyr. —

§ 5.

E. Vandsteder.

Landet er temmelig vel forsynet med Vandsteder |: gr: erngit:|, større eller mindre næsten i hver Dal, som ogsaa gandske got holde Vand²⁾, der er dog nogle af de smaae, som udtørres om Sommeren eller fryse bort om Vinteren her, som andre steder, men, da der gives flere og bedre end disse, endog midt om Vinteren paa mindst formodede Steder, saa skal mand icke lættelig, uden i overordentlig vedvarende Frost, komme til at mangle Vand, saa længe mand kun icke alt for ubetænksomt vælger smaae Øer, eller andre uskikkede Pladse til boepæl, og mand har de fornødne Redskaber til at hugge dybt nok igjennem Iisen; desuden kand mand næsten altid faae ved Strandbredden Stykker af de i Søen omdrivende Færsk-vands Iisskodser, som ved Smeltning giver det klareste og beste Vand; Og i nød faaer mand bruge Snee, som der altid er nok af.

a. Vandets egenskab.

Vandet |: gr: imek :| er i almindelighed sundt og got at drikke, dog, som det meest har sin oprindelse af smeltet Snee fra fjeldene, og rinder over de haarde Steene, falder det noget skarpt, det sætter der af ingen Steenskorpe efter sig i Kjedlerne, og jeg har endog mærket, at det æder samme bort, om det alligevel var der.

For samme Aarsag falder det ej heller got at kaage i, da Kraften strax ved Kaagningen trækkes bort og ingen Kryderier vil forslaae; Erter vil ej heller got lade sig udkaage. I Frostvejr og klart Sommer Vejr faaer man det reneste, men ved tõebrud og Regn føres det mos, mudder etc: med sig paa vejen fra fjeldene, og er da meget ureent; De, som boe

¹⁾ Herom vil jeg nærmere tale paa sit sted under Rheensdyrene i III bogs 1 afsnit.

²⁾ CRANTZ p. 55 og Anmærkeren over ham p. 59 ere hine meget forskjellige i denne Materie, men jeg tænker best af følgende, der er grundet paa den forerfarenhed, at kunne forstaae, hvorvidt de have Ret eller ej.

nær ved de den saakaldte Iisblink |: imellem 62 og 63 gr :| hvor Flyvesand er, føle og virkningen deraf i Vandet, som med samme Sand bliver mænget ved indfaldende Stormvejr. Om Vinteren, naar mand for vedvarende Frost nødes til at gaae Bunds i Dammene ude, er det og intet under, at Vandet faaer Afsmag.

b. Stillestaaende

a) Søer.

Af Vandstederne maae først mærkes de stille staaende |: gr: Tetsit :|, hvoraf der paa visse steder gives temmelig store Søer |: gr: Tesser-soit :|; De største træffes i oplandet, og kand undertiden indtage heele Dale imellem fjeldene¹⁾ paa nogle miile, saa at Grønl., naar de paa saadanne Strøg vil paa Rheenjagt, maae have deres smaae Baade med for at fare over i, og korte Vejen.

β) Damme, Pytter og Moser.

Paa underlandet og Øerne gives der icke saa store, og kunne kun kaldes Damme, Pytter, og Myrer v: Moser |: gr: Tessingoit :|. De stillestaaende Vande dannes af Regn og optøet Sne fra fjeldene; Nogle have tilløb og afløb aaret igiennem; Andre derimod kun om foraaaret, naar den meeste Snee optøer. Disse, om de icke ere desto større, maae derfor om Sommeren tørres hen og om Vinteren bundfryse. Mand finder icke i de færske Vande mange Fiske, fordj de saa tilig tilfryse og saa sildig optøe.

Grunden i Søer og Damme er den haarde Klippe, hvorpaa findes et bundfald, sjelden til $\frac{1}{2}$ à 1 alens Dybde, af et meere og mindre rustfarved leer. I Pytterne sees meest den blotte Steengrund, men i Myrer og Sumper, som sædvanlig, en suur Jordart, forvoxen hist og her med Mosarter og andre Moose-væxter. Nogle Vandsteder ligge saa nær Søen paa det flakke underland, at det salte Vand fra Havet gaaer overi Springtiden, naar Floden er højest, men ej i den sædvanlige flod; Saadanne faae da brakt Vand, der ej kand bruges.

c. Vandløb.

Vandløbene |: gr: Koogit :| ere her icke af den allerstørste slags²⁾, s. kunde fortjene navn af Floder, neppe nok af Aær, thj disse udfordrede større Søer at løbe fra, hvilket den over landet hvilende fyldige Iis nok forbyder; men af det middelmaadige slags, som Elve |: gr: Koorsoit :| og Bække |: gr: Koogeitsiæt :| gives der i mængde.

¹⁾ cf: § 4.

²⁾ I det ringeste har jeg icke seet saad: og, skulde de gives, saa maatte det være syd paa landet, hvor mand endnu icke er kommen.

α) *Elve.*

Elvene have deres udspring fra Søerne, men faae tilskød undervejs af smaae rindende Bække og Kildevæld, som til siderne kan styrte sig deri, og tage meest deres Strøg igjennem Dalene, hvor de gjennejskjære Jordmonnet og løbe siden over Steenene, indtil de paa lejt land ved Enden af fjordene udgyde sig i Havet; naar saadant løb er nægtet dem af naturen, som sætter sig derimod med høje Klippe-omskandsninger, saa maae de standse og udgjøre en nye Søe, indtil samme ved tilvæxt løber over sine Bredder, og med eet styrter sig i Sluusen ned af de bratte Fjeld-Sider og foraarsager en stærk Suusen, men giver et behageligt Syyn med sit skumhvide Vandfald.

Elvenes Vand er køligere, men ogsaa reener og bedre end det stillestaaende; de ere og bestandigere til at holde Vand. Om Vinteren fryser det vel paa mange ænge steder til ved de steene, hvorover de søge deres løb, hvortil den sig i Elvene styrtende Snee, og de ved udsiderne afbrudte Stykker Iis meget foraarsager¹⁾; derved hindres de i deres løb, og maae søge en anden Vej til Siderne, som foraarsager mange buer og ophøjelser i Iisen |: gr: sitsernerit:| og gaaer ofte saa langt op paa Fjeldsiderne, at mand maae undre sig over, hvorledes Iisen kand udbreede sig og tyknes saa stærkt endog paa een vinters tid; men den Kulde, som stedse erfares i nærværelsen af Elvene har meget skyld heri; I saa fald maae mand efter en længe vedholdende frost, ofte vildsomt nok søge om det sig til alle sider udspændende Vand, som just ved at fortynde og formindske sig i de mange greene bliver meget grundt.

β) *Bække.*

Dog dette skeer meest med de mindre Vandløb, som mand kand kalde Bække, og nok ere kun greene af de rette Elve, eller og udrinder fra de smaae Damme og Pytter eller fødes af fjeldsneen og der optøes²⁾ ved deres løb igjen uden Elve, Søer og Damme. Saadanne tørres for en stor deel bort om Sommeren eller fryser bort om Vinteren |: og kaldes i saad: Fald af Grønl: Kooksialut:|.

d. Kilder.

α) *færskvands.*

Der gives og Kildevæld |: gr: puilarsut:| der af sig selv hist og her uden synlig tilløb fremvælde af Klippe-Revnerne og give det dejligste Vand; naar ogsaa alle andre Vandsteder skal tilfryse og forsvinde, saa holde dog disse ud, naar de ere af det rette slags. Det er rimeligt, at saadanne Kilder, underjords igjennem Klippernes aabninger, have tilløb fra store Søer, som maae ligge højere end Kildernes grund, og derfor

¹⁾ cf: BOM: T. IV p. 53.

²⁾ BOMAR: natuur-Lexicon T: VII. p. 399.

efter Hydrostatiken's Regler trænge vandet frem igjennem forefundne aabninger. Thi ved indfaldende Tøvejr om Foraaret kand mand paa nogle steder mærke det i det mindre, da nogle smaae Væld fremkomme af Sprækker i Steenene ved Roden af en Høj, og kun saalænge vedvarer, som den paa Højens Top liggende Sne endnu ejer optøet, hvilket viiser tydelig, at disse smaae Sprækker maae staae i nøje foreening med nedden paa eller mod Toppen. Og dette kand efter mine tanker foregaae paa de store Kildevæld¹⁾. Naar Elvenes gang om Vinteren stoppes af frosten og derfor maae standse deres Løb, kand ogsaa paa usædvanlige Steder viise sig smaae Væld, der dog vare kun en kort tid²⁾.

β) *Salt Kilder.*

Om nogle Kilder maae jeg dog troe, at de have en anden oprindelse, neml: fra Havet selv, da jeg har fundet i dem |: skjønt de vare en god vej fra Havet :| det allerfineste Sand med Vandet at fremvælde i smaae hvirveler og straalere, og give et artigt Syn. Vandet i disse er meget brakt, og jo længere ud paa Sommeren, naar Sneevandet forsvinder, jo saltere bliver det, saa at det kand ansees, som en Art af Salt Kilder³⁾. Naar Havet voxer i floden, giver det ogsaa et særsyn, som har nogen overeenstemmelse med næst anførte, neml: undertiden lidt oven for Strandbredden kand det salte vand fremboble af en og anden Sprække, hvilket dog ophører, naar vandet igjen falder tilbage i Ebbetiden.

γ) *Brønde.*

Brønde grave Grønlænderne ingen, da de have rindende Vand nok; Det vilde og i almindelighed blive vanskel: at finde saa dybt Jordmon, mand maatte dertil sprænge Klipperne |: som skeer paa sine steder i Norge :|. At det dog uden slig besværlighed kan lade sig gjøre visse besynderlige Steder, viiser de mæhriske brøders lykkelig-gjorte forsøg med at grave en brønd i Neu-Hernhut i Grønland⁴⁾.

δ) *Varme Bad.*

Varme Bad gives ogsaa i Grønland. Grønlænderne fortælle eenstemmig om eet sted Syd paa Landet |: dog paa Vestrebygden :| som just har faaet det navn Onartok o: det varme, af en varm Kilde, som der findes. Men da ingen Colonie endnu er anlagt saa sydlig, og ingen

¹⁾ cf: Bom: T: I p. 289.

²⁾ At saad: Kilde Væld fremkomme paa de højeste fjelde |: vid: ANM: til CRANTZ p. 59:| har jeg icke blot bemærket, men da saavel CRANTZ, som hans ANMÆRKER foreener i hinanden Elve, Kilder og Bække, saa maae det nødvendig forvirre begrebene.

³⁾ Mig var kun bekjendt 2de saad: i den Egn, hvor jeg var, daf gives der muelig fleere saad: i Landet.

⁴⁾ vid: CRANTZ p. 473. Om der paa andre steder i Grønland er gravne brønde er mig ubekjendt.

Dansk |: saaviit mig bekjendt |: endnu har seet den, saa kand mand ej give den fuldstændige beskrivelse derover. Sal: Biskop EGEDE er dog engang paa en Recognoscerings Rejse faren den forbi, men uden at betragte den selv, giver os paa Grønlandernes ord følgende efterretning om den¹⁾: »Vandet, siger hand, er altid kogende og heedt i den, saa at »Iis stykker, kastede i det, optøer og smeltes strax |: endog om Vinteren |: . »Rundt om Bredden er grønt Vinter og Sommer. Vandet har en skarp »smag og stræng lugt, og er sluttelig mineralsk.«

Dette har jeg og selv hørt Grønlænderne bekræfte, som sige videre, at de endog om Vinteren kunne krybe nøgne deri og bade sig.

Paa et andet sted²⁾ anfører samme h^r EGEDE: »at det grønne omkr: »bredden skal ligne Spanskgrønt; og at vandet har den forunderlige »Kraft, at det kand borttage skab, naar mand toer sig deri, item: tage »Raadenhed og sorte pletter af gl: Skind, naar de lægges derudj, saa de »blive ny igjen« — men dette maae jeg sige icke selv at have hørt bekræftet. Derimod er mig leveret eengang en hvid Læder-arted tyk Conferve, som var tagen af samme bads overflade ved bredden; Samme havde lidt grønagtig farve paa underste Side.

Maaske den staaer i forbindelse med en anden varm Kilde paa Østrebygden, hvorom der meldes i de gls Historier³⁾ og kaldes »et gloende »Vand, som skulde findes ved St: Thomæ Kloster, og icke alleene, ved »Rør indladt i Klosteret, varmede alle munkenes Kamre, ligesom hos os »Kakkelovne, men endog Spisen derved blev kogt, og Brød bagt; naar »Vandet østes paa en Steen blev det gandske klæbrig, saa at det kunde bruges i steden for Liim. Med det samme Vand vandedes Haugerne, »og efterat det var løbet derigjennem, faldt det i næstliggende Bay, hvilken derfor aldrig frøs og lokkede mange Fisk og Fugle derhen til god »Næring for Indbyggerne.«

Fortællingen falder meget overdreven, men riimeligheden af saad: en varm Kilde falder derfor icke bort, om den endog icke bragte den omtalte nytte med sig i saa høj en grad; Thi mand veed desuden, at og i andre nordlige lande falder varme bade⁴⁾.

§ 6.

F. Sneebræen.

a. Dens beskaffenhed.

Efter foregaaende alm: Betragtning over Landet udfordre visse Særsyner endnu vor besynderlige opmærksomhed. Saadanne ere de i

¹⁾ H. EGEDES relation om den grønlandsk: Mission p. 108. Coll. CRANTZ p. 26 og Fortsetzung p. 230.

²⁾ EGEDES Perlustr: p. 27. not. F.

³⁾ EGEDES Perlustr: p. 12. CRANTZ p. 341.

⁴⁾ cf: ANDERSON p. 13. OLAFSONS Rejse ig: Iisland p. 5. 109 og flere Steder.

Grønland som andre nordlige lande forefaldende Sne- og Iis-bræer og andre voldsomme natuur-tildragelser paa landet.

Snee-bræe |: gr: Apursoak :| maae vel skjælnes fra Iis-bræe |: gr: Sermersoak :|, skjønt Skribenterne ofte forvirre dem med hinanden¹⁾. Hiin findes paa Oplandet, denne paa Inderlandet; Hiin kand kun ansees som et grundlag til, eller deel af indsluttet i, og ved nogen forandring overgaaen til den sidste, som meere udbredt og fast. Sne-bræe kalder jeg den bestandige Snee, der ligger paa fjeldene²⁾, hvilken aldrig optøer gandske, end icke paa højeste sommers tid³⁾. Den træffes icke til nogen varighed paa Fjeldenes Spidse, hvor den af soelen kand bestraales og optøes; Ej heller paa bratninger, hvor den ej kunde hvile, men i Kløfter, smaae Dale og Hældninger, der ligge i Skyggen for Soelen. Den bliver derfor gjerne |: og meere end Iis-bræen :| inden visse grændser og efter Sommerens meere og mindre hæftig eller langvarig Varme med indfaldende Væde, kand nogle aar brede sig videre ud, andre igjen trække sig meget tilbage.

Et langt vedvarende koldt foraar tycker den meest; Paa samme tid, og om Vinteren, faaer den tillæg af nye Snee, og har sammes egenskaber, men om Sommeren, naar den nye tilsatz bortdøer, bliver den gamle Skorpe alleene tilbage temmelig haard, og nærmende sig til Iisens egenskaber, men fuld af Huller, og nedentil paa mange steder huullydende, som giver tilkjende, at den der har givet sig paa Klippen.

b. Dens Oprindelse.

Spørger mand om Aarsagen til sligt natuur-Syyn; Da kand jeg icke aldees holde med dem, som vil sætte den alleene i en koldere Luftegn, som Fjeldene med deres højde rækker op til⁴⁾. Det er noget, men icke alt, hvad, som kand siges hertil. Vel sandt, at det som ofte paa de høje fjelde, naar det regner paa Inderlandet, hvilket da vel icke andet end maae tilregnes en koldere Luft paa denne Højde⁵⁾, men mon icke og den der allerede hvilende Snee |: saavel som den i nærværelsen værende Iisbræe paa Inderlandet :| kand bringe denne Kulde med sig? Visse kolde Vinde og deres Strøg kand og gjøre det, da de nordlige Vinde

¹⁾ Hvad jeg her kalder Snebræe stemmer overeens i det meeste med h^r OLAFSON's Haa Jøklar p. 788.

²⁾ conf: § 4. d, a.

³⁾ CRANTZ p. 8. EGEDE: perlustr. p. 3. Det samme siger WOOD om Nova-Zembla. Han fandt paa det øvrige Land lutter snee, men paa Fjeldstoppen |: endog den højeste :| ingen. ADEL: p. 97.

⁴⁾ OLAFS: p. 788 grunder herpaa meest dens oprindelse; Conf: BOM: T: IV. p. 526.

⁵⁾ En Meening CRANTZ: p. 38, og BOMARE i hans Natuur-Lexicon Tom: I, p. 284 underholder.

|: som bliver gjerne Vestlige og stryge ind ad fjordgabene :| føre de underste tykke skyer som med sort taage lige paa landet, hvor de da mellem fjeldene brydes og blive til Sne¹⁾, skjönt det neden til kand være overtøet, saa jeg ofte har erfaret: Naar Østenvind blæste størst tvers over Land-Iisen, fører den nødvendig en stærk Kulde med sig, og denne Vind blæser meest i Fjordene, men ere fjeldene reen, da den ofte kand kun ansees for Sonden, der ved at tage sit strøg ind ad de sydlige fjorde eller østen paa Landet, maae først passere Land-Iisen og igjen søger udgang af andre Fjorde; Den gjør da i saa fald samme virkning, som Ø:vind; Derfor er det icke at undre over, at det kand snee i fjordene, hvor de høje fjelde ere, og Vinden i sin første Raahed træffer paa, og det derimod kand regne ud til Søes, hvor Søndenvind blæser varm. —

Paa denne maade faae Fjeldene meere og ideligere tilstød af Sne, og dette afgjør til deels dens bestandighed, at den ej faaer tid at forsvinde, før den formeeres; men deels og fornemmelig kommer det og deraf, at Soelen ej kand komme til at skinne eller dog meget kort tid om dagen paa dem, da det eene Fjeld skygger af for det andet, og især Kløfterne ligesom tilbageholde sig selv fra Soelens Straaler²⁾.

Var det icke saa, men alleene maatte tilskrives Luftegnens kølighed, hvorfor forbliver icke da ogsaa Spidsene hist og her ulagte med Sne³⁾? Og hvorfor skeer det samme icke med de største Høje paa Øerne og underlandet, der ofte i højde kand sættes i ligning med de imellem Fjeldene sneedækkede Dale? Men erfarenhed viiser, at de blive om Sommeren frie, fordi Soelen frit kand beskinne dem, hvilket forbydes dem imellem fjeldene. Vi have herpaa et billede i det lidet i vore huul-ninger her til Lands, hvor Sneen bliver liggende længst uoptøet om Foraaret, fordj Soelen der mindst rækker til. —

Den korte Sommer i Grønland, den strænge Kulde om Vinteren og Foraaret gjøre ogsaa meget hertil. Desligeste javel de stærke Kastevinde, der stuver Sneen saa fast i Dalene, at Soelens heede udfordres i højere grad til at optøe den.

§ 7.

G. Iisbræen v: Land-Iisen.

a. Dens beskaffenhed.

Det kommer nu i ordenen til Iisbræen |: gr: Sermersoak :| som er vel den største, der findes i noget land, thj den rækker fra Ende til anden. Jeg har alt kortlig anmærket |: § 4. e :|, at det er kun udkanterne

¹⁾ BOM: T: I, p. 289.

²⁾ Denne er og CRANTZ'ES 2den Sætning p. 38; cf: BOMARE: T: IV p. 60, 61, og STRØM over Søndmøer 1 Part: p. 16 flg.

³⁾ CRANTZ p. 41.

mod Søen, som ere blotte og beboelige, men derimod alt Inderlandet ligger bedækket med en fast Land-Iis¹⁾.

For at faae den rette og visse Kundskab om den saa længe anførte Land-iis, hvilken jeg ej kunde gjøre mig tydelig forestilling om uden at see den, saa drog jeg eengang i een af de længste Fjorde²⁾, og siden over land til eet af de mod Iisbræen nærmeste og højeste Fjelde, hvilket jeg besteg og fra dets Spidse saae mig om, men kunde i N.; i S: og Ø: saaviit Synet kunde række icke see andet end en græsselig blinkende Iisplan, som et heelt Iishav; Selv det Fjeld, jeg stoed paa, var halv medtagen af denne Iis — kun hist og her fremrakte nogle Fjeldtoppe, der vare saa høje, at Iisen endnu ej har kundet overvinde dem.

Af saadanne nøgne Toppe saae jeg færrest i Nord, men fleest i Syd og Øst |: dog kunde jeg icke falde paa at holde dem for Østerbygden³⁾, hvortil de ere alt for nære, og jeg desuden kunde atter see Iisbræen østen for dem :|.

Denne uhyre af Iisbræ udbreder sig og tiltager aar efter aar, og har allerede taget det meeste Land bort; Den voxer nedefra op ad, og inde fra ud ad til siderne; Hvor den møder Høje Fjelde, maae den standse og først voxte saameget til, at dens overflade kand blive i Plan med deres Højde, da den siden uforhindret gaaer videre. Mand har forsøgt at opstille en stang noget fra Iisen i den blotte Jord, og næste aar kommen, men funden den alt af Iisen indtagen. Især finder den fremgang igjennem Dalene |: ligesom en fremrindende Elv, der søger alle omveje, hvor der er lavest :|, ogsaa disse støder til Søen i Fjord-Enderne, der tage den saadan overhaand, at den udtrænger med store voldsomme Flager over Vandet. Faa steder er saadan Iisbræ mod Søen af synderlig længde, hvor dette imidlertid skeer mod det vilde Hav kaldes den Iisblink |: af Hollænderne Witte Blink :| formedelst den Blinken v: gjenlands, den giver fra sig mod Himlen, som kand sees mange miile til Søes.

Den bekjendteste og største Iisblink er den imellem 62 og 63 gr.; hvis forbifart er 3 miile⁴⁾.

Da Iisen tager med saadan fremgang aarlig maatte mand snart befrygte, at heele Landet engang skulde blive til blot Iis, saa ingen Folk kunde boe der, men mand mærker, at den ej mod Søen har saadan magt,

¹⁾ EGEDE: perlustr: p. 27. CRANTZ p. 30. Hos sidste maae mærkes, at hand har det meeste efter fortælling af en Kjøbmand i landet ved navn DALAGER. som har søgt at binde ham en heel Deel paa Ærmet, hvilket hand siden har gjort ord af, og maae derfor troes kun i visse maader og i ligning med det efterfølgende af mig her antegnede, der er grundet paa eget Syn.

²⁾ Det var den 28de Maj 1773, jeg anstillede denne undersøgning.

³⁾ Skjønt Kjøbm: DALAGER hos CRANTZ p. 32 tænker at have seet Østerbygdens fjelde, fra ongefær samme sted, jeg besteg.

⁴⁾ CRANTZ fortsetzung p. 244.

som dybere inde i Landet, derfor vilde der et overmaade langt tidsrum til, inden de yderste fjelde kunde overvindes; Og Øerne vilde endda blive tilbage.

Til Syne ligger endeel af Iisbræen |: især i midten :| jevn og glat, men endeel |: især ved udkanterne mod det endnu blotte land, og hvor stejle Høje vare overklædte :| var meget ujevn. — For at erfare sandheden vissere steg jeg ned af Fjeldet og vovede mig ud paa Iisbræen selv, hvor jeg gik en god deel af Dagen, og vilde gjerne have søgt længere ind paa den, om det havde kun været mig mueligt. Jeg befandt da, at de steder, der fra fjeldet viistes jevne, vare det ej just i den grad, jeg holdt for, men vare kun langstrækkende Dale, ligesom ved at pidske derover Vinden kunde have afjevnet dem i visse Strøg og forarsaget mange Lag; Tillige vare de fulde af store Revner hist og her, som mand icke alle kunde springe over, men maatte gaae omkring, og desuden vare saa dybe, at mand saae ned i dem, som i en Afgrund. Det, som fra Fjeldet viiste sig ujevnt, var lutter opstaaende spidse Toppe med dybe Kløfter imellem sig, hvor mand ej kunde komme fort.

Jeg veed paa dette ingen bedre ligning, end: om det allermeest oprørte Hav i en studs frøs til Iis og bølgerne beholdte deres forrige skikkelse bestandig.

Paa endeel af Kløfterne og Revnerne laae tynd skraa-Iis af igjennfrosen Sneevand ved hvilken mand læt kunde bedrages og finde sin grav i et umaadeligt dyb. Saae jeg ned i disse Revner eller betragtede Iisen fra udkanterne, saa befandt jeg den underste Deel blaa, men den øverste Deel hvidt. Oven paa var den belagt med Snee, som, naar den var nye, og endnu ej betændt af Soelens Varme, gjør Iisen nogenleedes gangbar, men om Sommeren naar den ved Regn og Vand aftøes, og igjen fryser om natten eller mørke Dage, gjøres overfladen saa ujevn, at det er som lutter Iistoppe at gaae paa, hvilket jeg erfoer paa somme steder, der alt vare blotte; Jeg reev og Sneen af andre steder og fandt underlaget ligesaa fra forrige aar. Paa nogle steder var og stillestaaende Vand midt paa Iisen, men igjen tilfrosen; Paa andre hørte jeg i Revnerne Susen af Vandruser, saa at Vandet ved Elve har der nedlagt sit gjen-nemløb.

Ofte hørte jeg under mig Knagen og Bragen, naar Iisen revnede med saadan en lyyd, der icke gav Tordenskrald efter; Saalænge Soelen skinnede stærk, kunde mand dog gaae sig varm, men naar den kom bag en skye, saa mærkede mand strax Kuldens, og da den begyndte at dale, fik mand vel for Kuldens utaalelighed at see sig om blot land. — Af Iisbræens Bredde mærkede jeg, at hvor den træffer paa nedrige steder og Sletter, der undergraver den grunden og skyder den til side, ligesom det var gjort med et plovjern efter overlæg; I saa fald maae endog meget store steen give efter, og dette blev, at disse Steene ligge langs med

Iisranden, ligesom Volde i smaae opbugtede høje, men dem forestaae ved første lejlighed samme skjæbne, som det øvrige, at skulle indtages med og skjult under Iisen sættes i en evig forglemmelse.

Paa saadanne Steder bliver Iisen blandet med Leeret og smaae steene, og faaer en graa v: mørk farve; naar nu Vandløb komme dette strøg, saa føre de saadan mængde af leer og sand med sig, at de Fjorde, som have lavt Vand, blive opfyldte af leerdynger og tilsidst neppe befarlige — saa mange steder blive heele færske Søer indtagne af denne Iismark, hvoraf jeg og saae nogle der alt vare halv indtagne deri. — Ingen Elve fandtes uden de der i Revnerne havde faaet banet sig en gennemvej¹). —

b. Dens Oprindelse.

å) *Iisens tilvæxts.*

Spørger mand nu om Aarsagen til denne uhyre af Iisbræe, af saad: tyckelse, længde og brede til alle tider, da vil det icke blive saa læt at fuldkommen besvare til fornøjelse. Da den daglige erfaring viiser, at den tilvoxer, saa maae den tilforn have været mindre endnu, og rimelig slet ingen; Og havde mand da først faaet bestemt aarsagen til dens begyndelse, da vil det lettere kunde begribes med tilvæxten, men det første er just det vanskeligste²). Landets nordlige beliggenhed og Kuldens stregthed, seer enhver, at være dens første og sande virkende aarsag; men hvi kand Soel og Regn med Tøe icke igjen virke til dens opløsning? Fordj samme indfalder saa sjelden og varer saa kort, at Frost og Vinter faaer overhaand; men hvi just paa nogle og icke andre steder, hvi just paa inderlandet og ej paa under- og oplandet |: conf. § 4 :|? — Herpaa maae svares noget: Jeg har tilforn meldet, at denne Iisbræe indtager det inderste og tillige laveste af Landet³); Jeg har næret den formodning, at her tilforn har været store Sletter |: § 4, e :|. Det er slutteligt, at da ogsaa store Elye |: og større end de vi nu have :| der have haft sted, siden Elvene søge lave steder imellem fjeldene, men nu har jeg |: § 5, c, d :| anmærket, at Elvene ved indfalden stærk og vedvarende frost særdeles udbrede sig til alle sider med opsvolden Iis, der især foraarsages af en større Kulde, som følger med Elvvandet, saavel som Iis-stykker, der eet og andet sted fra kand føres med Elvene og paa trange steder stoppe dem i midten, opstables tid efter tid⁴), og nøde Vandet at søge

¹) Om Iisbræen kand og eftersees hvad der siges om de Sveitserske BOMARE: T: IV p. 55; de Iislandske Jøkler ANDERS: p. 2; HORNEB: p. 6; OLAFS: p. 93 flg. og 788, saaviit de i overensstemmelse med foregaaende kunde give nogen oplysning.

²) Sl. OLAFSON i hans Iislandske Rejse angiver p. 788 talrige grunde herfor, hvilke jeg dog icke i eet og alt tør underskrive, naar talen er om de grøndlandske.

³) Stemmer derfor overens med Islands Grunn-Jøkler; OLAFS: p. 788.

⁴) BOM: T: IV, p. 53.

til siderne. Kommer nu hertil en stor mængde Sne, som med Elvevandet har foreenet sig og ved sammes gjennemtrængning er forandret til Iis, saa er det første grundlag til Iisbræen rimeliggjort; Jeg vil troe, at dette især er begyndt nordligst paa Landet.

Det kommer nu an paa, hvorl: dette første grundlag næstpaafølgende Sommer er bleven liggende uoptøet; En overordentlig streng og lang Vinter kunde hist komme særdeeles tilpas, da Varmen i Sommerens Korthed har ej gandske kundet optøe denne engang sig saa befæstede Iis. — Kunde vi videre troe, at der til een tid ingen Sommer har været, saa har vist da Iisen faaet god Roe at udbrede sig; — Og dette give Grønlandernes udsagn anledning at troe. De tale om en ældgammel indtruffen tid, som de kalde Okiuk nepitartuk o: 2 Vintre som hænge sammen o: følge i Rad efter hinanden uden nogen mellemværende Sommer; Dermed, sig de, havde det sig saa, at det efter en foregaaende streng Vinter endnu om Sommeren forblev med frost og kulde indtil den anden egentlige Vinter paafulgte; Da døde mange mennesker af Hunger, hvilke formedelst Iislæg og Kulde icke kunde være ude om føden. De overblevne frelste sig ved at æde deres teltskind, og med de lange teltstænger, igjennem den tykke Iis, at ophale i blinde Tang og taver fra Havbunden til livets ophold; — Ved hvert strenge foraar har jeg hørt dem endnu grue for slige Vintre, sigende: Okiuk nepitausanerpuk o: Vintrene vil maaskee hænge i eet igjen v: vi faae vel ingen Sommer. — Denne tildragelse maae tillige sættes meget ældgammel; Ingen nu levende eller deres forældre have oplevet samme; Men, da Tidsregningen og Skrifter fattes gandske i Grønland, er det umueligt at komme efter dens rette tidspunkt; Dog maae den sættes før de Norskes Ankomst til landet, hvis Historie taler om saadanne forefundne Iisbræer¹⁾; — naar vi nu troer denne fortælling |: og hvad skulle hindre?:|, hvilken overhaand maae icke til den tid Elvenes udbredelse til alle sider have taget med Iis og tilstødende Sneefald; Og, da det eengang havde taget saadan Overhaand, at det ej paa een Sommer kunde optøes, saa er tilvæksten Syd- og Øster-hen siden lættre at fatte, thi da gjør tillige den alt værende Iises Kulde meget til dens udbredelse. — Hvad Soelen paa en heed Sommer dag kand tõe, fryser igjen om Natten, da nattefrosten endog om Sommeren har sted formedelst den gjennemtrængende Kulde. Hvad Vand ogsaa indfaldende tõe og regn kand give af sig, flyder til siderne ved bække, og siden igjen fryser at formeere Iisens sidestrækning. Hvad eengang er bleven til haard og glat Iis, lader det og, at soelen ej saa læt kand virke paa, saa som Iisens glathed skyder soelens straal fra sig²⁾; Derfor er det alleene den løse Sne paa samme

¹⁾ TORFÆUS: p. 22.

²⁾ Hvilket h^r OLAFSON rigtig anmærker p. 520 og 788.

der optøes og udgjør siden et nyt lag Iis — naar denne Iisbræe var kommen saa højt, at den naaede Sneebræen i fjelddalene |: § 6 :|, da foreenede den sig med samme, og fik et nyt tilstød. Endelig har den nu ved sin uhyre størrelse alt faaet saadan frost-Kraft, at den ingen modstand kand finde, men ald Regn og Sne, der falder paa den, maae tjene til dens befordring aar for aar. —

Dette holder jeg for nok til at gjøre sig et begreb om den grønl: Land-Iises oprindelse. —

β) *Revnernes.*

Endnu staaer tilbage at melde aarsagen til dens forskjællige udseende. —

Hvad dens Revner |: gr. Kongnersoit :| angaaer, da holder jeg for, at rejse sig meest af Frostens Strængthed og Iisens egen tyngde¹⁾.

Det er icke rart at see Revner i Iisen paa Havet og de færske Søer |: helst de sidste :| paa kryds og tvers; mand hører i den strængeste Kulde om Vinteren en Knagen og Bragen, som forkynder nye strax paafølgende Revner. Hvad er aarsagen? Naar Vandet neden til svinder bort, bliver et aabent mellemrum, hvori Iisen maae ved sin tyngde synke ned, og sprække; eller den imellem Iis og Vand og i Iisen selv indsluttede Luft giver frosten en udvidende Kraft²⁾, saa Iisen giver sig op, og maae omsider revne; hvilket mærkes ved andre lejligheder af dens buglerunde ophævelser og sammes sprækker i visse Lag, saavel som Revnernes egen sønderslagning. —

Begge aarsager kand løbe sammen til een og samme virkning. — Jeg seer ogsaa intet, som hindrer fra at anvende dem og paa Iisbræ-Rifterne; Thi her hører mand just samme Dunnere, der var for i denne §, lit: *a*, men i større grad i betragtning af Iisens større tykkelse, flere Luftpartikler, og en strængere her herskende Kulde. Hvilket Knald giver tilkjende en voldsom og hastig Revnen; derfor vil jeg nødig til at troe, at Vandløb skulde danne Revnerne, uden derfor at nægte, at de jo kunde der tage deres Vandvej, naar de først vare af andre aarsager skeete, og at nogle rinde i de lave Render, der langt fra ej naaer til Steengrund eller efter anseende vil nogen tid komme dertil, thi saadanne smaae Vandløb ere kun til for en tid; — naar Vandløbene derimod have funden gang langs under Iisen og der udhulet den, giver det rimeligen anledning at troe, at Iisen ved sin tyngde sinker ned og brækkes. De fleeste Revner maae derfor natuurligviis blive paa det fladeste og icke paa det høje, hvor Iisen sidder fastere tilfrossen om Højene; den samme grund gjelder for Revnernes meere Viide oven end neden, da

¹⁾ Skjønt OLAFS: p. 94 har noen saad tale om Rifterne i de Iislandske Jøkler er vel icke til at troe det.

²⁾ vid: KRATZ: Phys: p. 292. BOM: T. IV, p. 32.

den lavere Iis giver sig fra den højere, og kommer meere til at hælde med overfladen end med underfladen.

γ) *Leer- og Stenvoldenes.*

Dog var icke alle Revner i den grønlandske Iisbræe saal: beskaffne, da nogle efter stedets beskaffenhed lukte sig meere oven end neden |: Og de samme Særsyner møde jo ved den flade Hav- og Dam-Iis :|. Naar den nu giver sig fra hinanden til Siderne, maae den nødvendig skyde grunden ved udkanterne til side, og deraf rejser sig den Leer- og Steen-vold ved Siden af Iisbræen¹⁾.

δ) *Det blaa Underlags.*

At det underste lag af Iisen er blaat, troer jeg at rejse sig af en Svovlagtig dunst, der tid efter anden trækker sig af grunden ind i Iisen, derfor er just det nederste blaat — ja meere mørkeblaat jo nærmere Klippe- eller Jord-grunden, men det øverste meere lyseblaat og endelig hvidt, fordj de af grunden opstigende Dunster først maae passere den nederste og tabes inden de naae den øverste Egn af Iisbræen; Saadant viises og, da den blaae Iis optøet og igjen frossen i frie Luft faaer ingen blaae farve paa²⁾.

ε) *Jevnheds og Ujevnheds.*

At Iisbræen midt i er jevnere og gaaer ligesom i langtrækkende Dal, rejser sig deels af grundens beskaffenhed sammesteds; deels pidsker derhos Kastevinden derover, som i de bøse aar kand have dannet saadanne langtrækkende sneedriver, hvilket sees ofte paa aaben Mark, og disse beholdt samme udseende, da de bleve forandrede til Iis ved tidens længde; men, at Iisbræen til udsiderne er ujevne, og fuld af opstaaende spidse med dybe Kløfter, skeer ved udbrud af den oven anførte aarsag til Revnerne, da eet Rykk følger efter et andet paa hælde steder; Revnerne igjen fyge til med Sneee, som bliver til Iis, og der isteden for Revner bliver kun Kløfter, som i bunden ere heele; Naar hist og her smaae høje blive overvunden af Iisen, maae og indvendig ujevnheder følge paa; Voxer Iisen op paa fjeldsiderne, og omsider styrter tilbage igjen, foraar-sages det samme; Derfor blive just udsiderne de ujevne. —

¹⁾ Saaledes tænker jeg at h^r OLAFSON's anførte grunde l. c. for sin meening kand neppe tjene til at bestyrke min; cf: BOM: T. IV p. 57, 59, 60; CRANTZ p. 39.

²⁾ cf: EGEDES perlustr: p. 30; CRANTZ p. 35, hvilke dog alleene tale om Driviisen men aarsagen er den samme, som ogsaa bliver viist i det II Afsnit § 14.

§ 8.

H. Voldsomme Landtildragelser.**a) Ildsprudende bjerg.**

Mand mærker i det nu bekendte Grønland til ingen Jordrystelse¹⁾, eller Ildsprudende Bjerge; Dog af det sidste slags tales der om eet i de gamle Historier²⁾, der paa Østerbygden skal have været icke langt fra St: Thomæ Kloster, og kastet fra sig megen Pimpsteen, hvoraf Klosteret var bygt; — Det er troeligt at samme Bjerg, om det virkelig har været til, endnu kand være der, og den Pimpsteen, som aarlig kommer drivende til Grønlands Kyster, derfra kand have sin oprindelse.

b. Fjeld-Revner.

Inden, og i Grønland nu forekommer voldsomme natuur-fald ved fjeldsprængen, Fjeldskreed, Sneskreed og Iisskreed v: Iiskalving. —

Mand seer i Klipperne en mængde meere eller mindre dybe og breede Rifter |: gr: Kongnerit :|, som give tilkjende at Klippen der ved et slags Vold er sprængt, thi den eene side af Riften sees tydelig at passe til den anden, og maae tilforn have hængt sammen dermed; de fleeste gaae lodrette, faa vandstrøgs eller skjæve³⁾.

Mand kand forestille sig adskillige aarsager til disse Rifter⁴⁾. De kand være foraarsagede ved Klippens indsynkning til een af siderne formeedelst ved indvortes Brand eller maaskee Vandskyl under Bjerg-rødderne, som har borttaget det de skulde hvile paa, og nødte dem til at briste af deres egen tyngde; Denne aarsag synes især at passe sig for de Revner der gaae vandstrøgs eller skjæve. — Med de lodrette synes det rimeligere at Frosten har sprængt dem, paa samme grund, som Iisen |: § 7, β :|. Mand hører om Vinteren i den strængeste Frost, paa husenes breddetage, bredderne at give sig fra hinanden med Knagen og Bragen, skjønt de ere sømmede fast; Det samme synes mig, formedelst Kuldens strængthed i Grønland, ogsaa at kunde anvendes paa Klipperevnerne⁵⁾, især da de trække megen Væde til sig, som igjen fryser, og formedelst den indesluttede Luft sprænger dem ad langt efter Steenenes overgange, først i smaae sprækker, hvor vandet en anden gang faaer rum at samle

¹⁾ CRANTZ p. 62: »I 30 aar veed mand icke uden af een bevægelse, som har lignet Jordrystelse«. Det var vel den, hand melder om p. 915, og som udgives for Jordskjælv. ANMÆRKEREN til CRANTZ p. 65 siger dog: »at hand ofte har anmærket Jordskjælv i Grønland, og at det ikke var rart der; mand faaer vel troe ham paa sine ord. Imidlertid er det saa rart for mig, at jeg paa Colonien aldrig hørte dertil, ej heller har hørt nogen, som har mærket samme.

²⁾ vid. EGEDES perlustr. p. 12.

³⁾ CRANTZ p. 70.

⁴⁾ cf: ALGEM: Hist. der Nat: 1 th: 1 h: p. 171.

⁵⁾ CRANTZ: p. 57.

sig, og ved indfaldende frost tid efter anden gjør dem større. — Da mand imidlertid icke saa hyppig bemærker betydelige fjeldsprængninger, saa forskriver nok de største sig fra en almindelig voldsom forrykkelse i natuuren, maaskee fra Syndfloden, hvilket synes at bekræftes derved, at mand finder paa smaae og lave Øer store fjeldstumper, som icke kand have sin oprindelse fra Øen de hvile paa, hvor ingen fjelde ere, men maae være komne did fra de tvers over for værende høje fjelde paa det faste land, der og gjerne paa det lave sees afbrudt.

Icke alle fjeldrevnerne gabe, men endeel ere igjen fyldte, enten heelt eller halvt, med en forskjellig Steen-Art, af Spath, Quartz etc., der har en anden farve end Klippen selv. Dette, som er skeet siden Revnen er kommen, nøder os til at antage, at enten den steen-art da som et flydende har samlet sig og størknet i Riften, eller og at den tid efter anden er tilvoxen.

c. Fjeldskreed.

Fjeldskreed |: gr: Sissōrtut :| træffer ogsaa ofte ind i Grønland, som i andre klippige lande, nu i større, nu i mindre stykker¹⁾. Dette skeer hyppigst om foraaret naar Soelen tør sneen op, hvilken da med sin Strøm skyller jorden, ja smaae steene fort, hvorpaa de større hvile, og disse da løsnest, følger efter, trækker andre fort med sig og foraarsager icke alleene en stærk Raslen imellem fjeldene, men og en stærk og stigende Damp paa det strøg, hvor Faldet skeer.

Derfor sees, under stejle fjelde og langt op paa siderne, store dynger af allereede nedfaldne Steene og Gruus |: gr: Sissursæt :|, der aarlig formeeres med nye tillæg, og ere farlige at gaae under, saasom mand intet øjeblik veed sig frie for nye fald.

Men det er icke alleene enkelte løse Steene der nedglider, thi ogsaa heele stykker af fjeldet, ofte af temmelig omfang, sprænges ved frosten fra den øvrige Klippe |: som før er meldet under fjeldsprængningen lit: f. :| og paa stejle steder, hvor de icke strax finde modstand men styrte ned; Da de stejleste fjelde vende mod Søen |: vid: 4, d, α :|, saa skeer og saad: fjeldbrud meest ned i Søen, hvorved vejen forbj samme gjøres heelt farlig, da icke alleene slige nedfaldende steene kunde træffe, men og Søen derved sættes i bevægelse og kand omvælte endog de baade, der befinde sig i nærværelsen, skjönt icke just lige derunder. Dog hører man sjelden til nogen betydelig skade derved som i andre lande²⁾. Eengang har jeg hørt en mand i sin baad truffen og dræbt, en anden gang sprang steenen ud over en baad fuld af folk, og da den ej var saa stor, blev baaden icke omvæltet af Søens oprør. Selv saae jeg en anden gang en baad fare forbj et meget stejlt udhængende fjeld, men neppe varede

¹⁾ CRANTZ p. 70.

²⁾ vid. BOM: T. II, p. 322.

komne forbj og sluppen ind i en liden bugt, før et stort stykke af fjeldet nedstyrtede og vist havde ødelagt dem, om de vare komne senere.

Den betydeligste skade, jeg har hørt, var et grønlandsk Huus, som mand havde bygt under en bratning for at være nær ved Søen, men ved et fjeldbrud blev omstyrtet, tillige baadene, som laae paa land, sønderslagne; dog undkom folkene ved at høre skraldet forud¹⁾.

d. Sneeskreed.

Sneeskreed |: gr: Sissorngit v: arksakaunerit |: skeer og om Foraaret, naar Soelen opløser Sneen ved siderne og nedden fra og op paa Klippernes hoveder, og den da glider ned af Bratningen. De ere ikke af stor betydenhed, og foraarsager langt fra icke den skade her, som i andre lande, hvor de paa Sletterne borttage heele gaarde og marker²⁾, som icke i Grønland findes, da det slette land ligger overklædt med Iis |: § 4, e :|.

e. Iisskreed v: Iiskalving.

Det betydeligste slags skreed i Grønland er dog Iisskreed³⁾ v: |: som mand taler i Landet |: Iiskalven |: gr: ogsaa Sissorngit |: . Jeg har § 7 stræbt at give et tydeligt begreb om Iisbræen; Jeg har viist, at den paa visse steder hængte ud over Havet med store Iisflage; Disse Iisflage voxte til aar for aar ved Vandets tilløb, som fryser efterhaanden og formeeret med Sne i Havet nedden fra skyller op og udhuler dem paa mange steder dannende hvælvinger⁴⁾.

Jo meere nu saad: Iisflage tiltager foroven, jo tyngere blive de naturligviis; og jo længere Havet nedden fra faaer indsølet dem, jo mindre styrke faaer de at bære tyngde, derfor briste de omsider og store stykker af Huses, ja Taarnes og Palladsers størrelse, styrtede ned i Vandet; naar eet stykke falder, forrykkes det bagre ned, et følger et andet med stor Bragen og Allarm, som af en stærk Canonering, der ej saa snart stilles. Hermed sættes Havet i saadan bevægelse, at mand endog paa nogle miiles frastand og derover kand finde til følgerne deraf, saasom Havet bryder højt op paa Landet, og det er hændet at Telte, som endda have staaet en god Vej oven for Strandbredden, ere derved bortskyllede og Mennesker omkomne. Baade, som befinde sig i Søen, stikke da af og højfare. —

Saadanne Iisbjerger styrtede med eet dybt under Vandet, komme op igjen og blive længe uroelige inden de kand stilles. Undertiden fryse de

¹⁾ Hvad skade fjeldskreed ellers udretter i andre lande kand sees Bom: T. II, p. 322.

²⁾ Bom: T. VII, p. 399.

³⁾ EGEDE: p. 29; CRANTZ p. 38; cf: GRUNERS Eisgebirge des Schweizerlandes th: II p. 170 og th: III.

⁴⁾ Ligeledes taler WOOD i sin beskriv: over Nova Zembla vid: ADEL: p. 97.

sammen med Fjord-Iisen og blive liggende en lang tid — undertiden brække de ved faldet Iisen, som allerede har lagt sig i fjordene og denne driver løs — efter nogen tid kalver disse Iisbjerger igjen, og brydes i mindre stykker, kæntre om, og ved føjelig Vind og Strøm drive ud efter, da adspredes de over heele fjorden i større og mindre Stykker, ligesom fjorden er dyb til at for dem; Ofte kommer de til at staae paa grund, og maae da forblive indtil de ved en nye Kalving kand lættes. — For saadanne Iisstykker er mand aldrig frie i større eller mindre mængde i de fjorde, hvor Iisflage udhænger. —

Ved et andet tilfælde formeeres dette Iisskreed, nemlig: Paa visse steder er oven for de udhængende Iisflage store færske Søer, som med store sluser have udløb i Havet neden under Iisflage ved store Aabninger. — Rundt om Søernes Bredder hænger ogsaa Iisflage, der af foranførte aarsag jevnlig nedstyrte, og da Søerne ere store i omkreds blive saadanne nedstyrtede Iisbjerger næsten utallige; de drive alle med Strømmen til Søens udløb. Saamange af dem, som nu og ere større end aabningen, de drive igjennem ned i Havet, men omsider kommer et stort Iisbjerg til at stoppe i Hullet; derved icke alleene dæmmes Vandet, som faaer kun smaae aabninger at komme igjennem, men ogsaa de øvrige stykker falde tilbage i den færske Sø; Vandet voxer i denne langt op paa Iisbræen og Fjeldene, hvorved endnu fleere Iisstykker løsnes og falde ned. Omsider bliver Søen fuld, og da de alle tillige med Vandet trænger paa, saa maae det store Iisbjerg, der stod fast i Aabningen, enten brydes, eller aabningerne i Iisflage udvides; Vandslusen faaer magt, og styrter de i den færske Søe tid efter anden sammenstablede Iksstykker ned i Havet med en fart eet efter andet, som vedvarer med en bestandig tordnen i mange Dage, indtil Søen kommer til sit sædvanlige løb igjen, da mand kand see paa Iisbræens Sider, hvor højt Vandet tilforn har steget op, men nu er sinkket.

Ved slig mængde nedstyrtende Iis i fjordene, sættes Vandet endnu i stærkere bevægelse — og Indbyggerne i nærværelsen, som høre denne tordnen, spaaer sig snart at see heele fjorden paa mange miiles længde at stuves fuld af Iis. I steden for færske Søer kand mand sætte Fjorde paa andre steder, hvis munding paa samme maade bliver tilstoppede, og udspyer de i dem nedstyrtede Iisbjerger fra Landsiderne¹⁾.

¹⁾ CRANTZ p. 29. Anmærkning: p. 50.

II^{det} Afsnit.

Om det angrændsende Hav.

§ 9.

A. Navnet.

Efter almindelige anstillede Betragtninger om Landet selv kommer jeg til det angrændsende Hav: Strat Davis, saa kaldet efter en Engelsmand JOHAN DAVIS, som 1585 først besejlede disse Egne¹⁾ |: conf: § 1, b og 2, b :|; Hvilket navn mand i almindelighed giver Havet imellem Grønland og Nord-America fra Cap Farvel paa 59 gr: 50 m: indtil Thomas Smiths Sund paa 78 gr:; Som det længste, mand endnu er kommen Nord²⁾, som da er en strækning af 18°10' v: 272¹/₂ tyske miile; men egentlig at tale kand dette icke; det kaldes et Stræde, saasom det syd paa er et rummeligt Hav indtil den 66°40', hvor James Ejland løber ud fra Nord-America med en lang Huk eller forbjerg kaldet Walsingham³⁾. Her begynder da et ængere Farvand imellem samme og Sydbay i Grønland, og vedvarer indtil ongefær den 71de gr:, hvor atter paa America-siden bliver rummeligere Hav, indtil yderst i Nord, hvor det ved Baffins Bay igjen bliver ængere |: cf: § 2, c :|.

Altsaa kand kun især den deel af Strat Davis fra 66°40' til 71 gr: fortjene dette Navn⁴⁾.

Grønlænderne kalde Havet i almindelighed Imak, men det vilde Hav v: langt til Søes Imavik.

§ 10.

B. Søevandet.

a. Smag.

Angaaende Søevandets |: gr: Tarajolik:| egenskaber i dette Nordlige Hav, troer jeg icke at kunne sige noget nyt. At det skulde være mindre Salt end andre Haves, som nogle Natuurkyndige holde for⁵⁾,

¹⁾ ELLIS: p. 17. BÜSCH: geogr. 1 th: p. 263.

²⁾ ELLIS: p. 50. CRANTZ: p. 5.

³⁾ Af Engelsmanden JOHAN DAVIS 1585; ELLIS: p. 17.

⁴⁾ CRANTZ: p. 8.

⁵⁾ Algem: Hist: der Nat: 1th: 1 b: p. 192. BOM: T. III p. 334.

har jeg icke kundet bemærke. Grønlænderne bruge deraf at blande iblant det færske isede for salt, naar de koge. Og, naar Søen slaer op paa Klipperne, at blive liggende i Hulninger, saa det siden ved Soelens heede udtørres, efterlader den sig en mængde fiint og meget got Salt; Dette er at forstaae om det vilde Hav.

I Fjordene derimod vil jeg tilstaae, at det især til visse tider og paa visse steder icke er saa salt. Om Foraaret, naar alle Elve ere i deres fulde Løb, og gyde en mængde Sneevand i Søen, taber den i fjorden meget af sin salthed, især i smaae Bugte og vige, hvor grunden er lav; paa den tid kan icke engang Saltvands Ormene leve der, men sprække som i færskt Vand, hvilket jeg til min misfornøjelse ofte har erfaret, naar jeg har haft en samling under betragtning, og vildet skaffe dem frisk Vand fra den nærmeste bugt. Der ere og visse bugter, hvor Grunden er saa flad, og Elvenes tilløb saa stærkt, at Vandet altid er brakt, ogsaa lidet salt, at endog Grønlænderne af Mangel paa Ankre, naar de ere til baads, kand drikke deraf.

b. Farve.

Farven er her den samme som paa Søevand i almindelighed¹⁾. Dog om Sommeren er det altid lysere og behageligere at see til, men om Vinteren meere mørkeblaat og rædsommere, hvilken farve begynder at viise sig naar Vinteren nærmer sig, som Indbyggerne og vide til deres efterretning. Aarsagen maae vel være Himmelfarvens forskjellige udseende, der giver gjenskin i Vandet.

Det falder og af sig selv, at Vandet seer dunklere ud paa de dybe steder, hvor ej Havbunden kand fremskinne, end paa de lavere, hvor Vandet viiser bundens farve, især hvor der er sandbund, der tydelig viiser sig, og blander paa lavt Vand |: ved havets bevægelse :| sine fine Sandpartikler med Vandets, saa at det paa mange steder i temmelig længe seer ud, som en Meelvælling og falder tung at roe i.

Den blaae farve er ellers meget egen for Søevandet; med denne farve |: meere og mindre lyst :| viiser sig de fleeste blege og graae ting |: f: ex: steene, Fisk etc. :|, som forekommer deri.

Foruden dette har jeg endnu bemærket en særdeles tykning |: gr: Issok :| i Fjordvandet om Foraaret, saa at mand endog nær ved Strandbredden neppe kand see hunden i det lave, som visse fiske |: f: ex: Qveiter, Rognkalle, Steenbidere, Torsk etc. :| søgte henefter, da de just ved samme tid komme nær under landet og i Fjordene; Men hvoraf denne tykning rejser, lader sig icke saa let bestemme. Rimeligst tilskrives den en mængde fremmede deele, som Elvvandet paa den tid

¹⁾ Bom: T. III p. 335. MART: Spitzb: § 32.

medfører ved Sneens opløsning og opfylder især overdeelen af Vandet med; Den til samme tid opbrudte Iis kand og føre endeel tang og ureenlighed med sig fra Strandbredden. Maaskee mand ellers kunde sige, at Vandet var paa den tid i en slags gjering og visse infusions Dyr i deres udvikling?

c. Moorild.

Den saa kaldte moorild, som ved Søevandets bevægelse i mørke plejer at viise sig, mærkes og her¹⁾; Grønlænderne kalde den Ingnerōlanek.

Især fandt jeg den stærk midt i Strat Davis paa over- og hjemrejsen; Søe-folkene spaae sig storm og uvejr, naar dette særsyn er stærkest, hvilket og kand have sin naturlige Grund, naar mand veed aarsagen til slig en lysning, at ligge i smaae |: meest microscopiske :| Dyr, som da ere i større bevægelse²⁾.

Mand mærker og denne lysende egenskab i smaaeknuset Iis og seer ved Stranden om Vinteren, naar mand øser dette paa landet, hvor det længe kand ligge og funkle, ja mand kand endog bære det med sig paa Klæderne i Huus, men ved lys forsvinder det.

Der gives forskjellige lysende smaae dyr |: Grønl: kalde dem Ingnerōlæt :| i Vandet, som kand være aarsag hertil, skjønt icke alle give lige stærkt eller lige farvet lys. Nøgles skin ere højgrønt og meget funkende, disse ere smaae Orme af Nereidernes Slægt³⁾ og opholde sig meest ved Bunden; Jeg har ingensteds funden dette slags uden imellem tangrødderne og Søsteenenes Revner.

Andre give et guulagtigt og meere glindsende skin, som just viiser sig i den saa kaldte moorild; Ved undersøgning af det skinnende i en Klump steen dyppet i Søevand, fandt jeg det glindsende at være smaae Insecter som et slags Eenøjer, og det var især deres store øje, der gav saadan glands. Og disse her, som opholde sig oven i Vandet, bliver da en hyppig |: men icke maaskee eeneste rette :| aarsag til dette natuursyn i Kjølvandet og ved havets oprør.

Ellers give næsten alle de Orme, som LIN: kalder Mallusca, et meere eller mindre skin ved mørket i Søevandet, og det samme blaaagtigt, som er et behageligt Syyn i stille vejr⁴⁾, men disse tings nærmere undersøgning hører til et andet sted. —

¹⁾ MART: Spitzb: § 28.

²⁾ BOM: T. V, p. 396. ADEL: p. 339.

³⁾ Nereid noctilucos T: nat: 286, 1?

⁴⁾ Herom LINNÆUS' Syst: nat: p. 1069: Mallusca nuda, brachiata nagantur pleraque per mara, cælo resplendentio, tanq totidem lucernis tenebricosum illuminantabryssum Phosphorca, ut quod est inferius, sit tanq superius.

§ 11.

C. Søestrog.**a. Strandkant.**

Jeg har § 2, b. ansat, at Strandstrøget |: gr: Siksak :| paa denne side skyder N:W: og N: hen; dette mærker mand og tydelig, naar mand rejser syd fra og nord efter, thi da har mand immer for sig en nye Odde at forbjfare, som staaer længere ud i søen; dog indseer mand læt, at dette icke kand være saa gandske regelret paa alle steder, da paa nogle Strøget kand være meere eller mindre Nordlig, og undertiden omkring til Øst. —

b. Søe-indelukker.

Jeg har og § 4, b. anmærket de mange og dybe fjorde |: gr: Kangerdluit :|, som skjære ind i Landet, og det Strøg de meest tage.

De største egentlige fjorde kaldes Kangerdlurksoit, de middelmaadige Kangerdluarsuit v: Kangerdlueitsæt, hvoraf nogle have endog faaet sit *nomen proprium*. —

Disse have paa alle sider mange indviiger |: gr: Kangerdlungoit :|.

Ofte ligger fjordene saaledes, at gabet er næsten tilsluttet med smaae Øer |: gr: Kaklit :|; Ofte er ogsaa en bugt med lav leergrund næsten tilsluttet i gabet, da landet rækker sammen fra begge sider. Dette kalde Grønl: Tessiursak; Slig har derved stærkt tilløb fra landets elve og noget brakt Vand. — Foruden disse ere der endnu mange store Havbugter |: gr: Ikerit :|, der ere rummelige i Gabet og viide i omkreds, skjønt ej dybt indstikkende og derfor icke egentlig kand kaldes fjorde eller viige, men snarere Sunde. —

Smale Sunde |: gr: Ikereitsæt :| v: gjennemløb, fra en bugt eller fjord til en anden, gives der ogsaa nok af, der ligesom overskjærer Landet for at samle Hav med Hav. —

c. Strandbred.

Gemeenligen er Strandbredden |: gr: Sina :| stejl, skarp og klippig bevoksen med megen Tang, som fæster sig i steensprækkerne og med fiine grønne conferver paa det glatte, saaviit Søen gaaer op, hvilket gjør den endnu glattere. Bjergruur og Snekker i milliontal beklæde og et got Sted af den ved Flømaalet; Kun faa steder er den lav og jordrig; Sjelden finder mand ved Stranden Steenfløser af smaae glatte steene |: gr: Kutte :|, som Søen har tilglattet og opskyllet. — Og endnu sjeldnere forefalder de saa kaldede Klinte |: gr: Epit :|, som bestaaer af en mængde fra Fjeldene nedfaldne smaae og middelmaadige steene, sammenbundne ved Leer, hvilket Havet igjen ved Paaskyllen havde gjort brat mod Søen. — (Natuurforskerne feile¹⁾ om Jordens til- og af-

¹⁾ Algem: Hist: p. 58.

væxt paa visse steder. Hvad det første angaaer, da har jeg icke i Grønland kundet bemærke sligt, naar talen er om eet land, men vel om grundens tilvæxt i visse fjorde, formeedelst den Leer, som Elvene kand medføre |: cf: § 7, a. in fine :|. Hvad det sidste angaaer, da kand mange gamle minder om, at nu Søen bryder over landet og har gjort bugter. Halv bortskyldte Huustomter paa saadanne steder — bekræfte denne Sigen.

d. Havbunden, med Klippeskjær og Grunde.

Havbunden |: gr: Nakka :| er paa de fleeste steder, især da imellem Øerne og det faste Land, Steengrund, som ere at ansee for vedvarende Bjergrødder, der ogsaa hist og her fremrækker med ujevnheder og toppe, nogle oven Vandet, hvoraf kommer paa de større og mindre Øer og Klipper; andre mod Vandets overdeel, som i Ebbetiden netop falder tør, eller dog icke ere langt fra at viise sig, og kaldes Skjær eller blinde Skjær |: gr: Ikardlut :|.

Af samme ligger mængder omkring i Fjordgabene og mellem Øerne, og give et rædsomt syn, i Blæst formeedelst de mange Braad-Søer |: gr: Kagärtut :| naar Bølgerne støde an paa v: som mand siger: Søen bryder paa Skjærene v: der gaaer brud og braad og gjøre indløbene farlige for de sejlende. Naar mand med baade kand fare nær under det faste Land, havende de fleeste Øer og Skjær uden for sig, saa siges mand at fare inden skjærs, men uden skjærs er det, naar mand har alle Øer og Skjær inden for sig. —

Paa andre steder, helst ud til Søes og i de dybe fjorde, som og i nogle Bugter finder mand Leerbund |: gr: Marak :|. Atter paa andre, helst hvor det lave land v: Inderlandet rækker udtil den vilde Sø, er Sandbund |: gr: Siorkat :|, og det ofte paa nogle miiles længde; Begge disse slags Havbunde |: dog helst det sidste :| have ogsaa deres ujevnheder, som bølgerne, strømmen, ebbe og flod foraarsager, ved at dygne leeret og sanden sammen paa visse og udhule det igjen paa andre steder; Saadant kalder mand Leer- eller Sand-banker og Grunden Rif v: Revl |: gr: Ikkatut :|, og disse ere ligesaa farlige som skjærene, thi, deels naar ringeste Storm rejser sig bryder Søen stærk herpaa og da meere uroelig |: gr: Kaclarpok :|, end paa dybt Vand, hvor bølgerne¹⁾ ere meere langstrygende og langsommere tiltagne |: gr: Madlerpok :|. Ligesaa har det sig, naar Havet skal sættes i Roelighed igjen, hvilket da skeer snarere paa lavt Vand end paa dybt, hvor Sødynningen |: gr: ingiulik :| kand vedvare nogle Dage efter den sidstblæsende Storm, ja ofte ved sin uroelighed og huule Sø forud bebuder en paafølgende

¹⁾ MARTEN giver en artig og ret naturlig Beskrivelse over bølgerne i hans Spitzb: § 26.

Storm eller i det ringeste at det stormer langt til Søes, skønt stormen selv icke altid mærkes ved Landet.

Men deels veed mand sig intet øjeblik sikker før mand staaer paa grund, og i Ebbetiden snart falder tør, da saadanne Banker med eet blive tørre i en lang omkreds. Ellers er der i almindelighed temmelig dybt Vand paa de fleeste steder i landet; der gives fjorde paa 2 à 300 favnes dyb, og derover, ja ofte næsten bundløs. Mærkeligt er det, at, hvor Fjeldene ere stejlest ud til Søen, der er og Havet dybest¹⁾.

Af disse Havbunde holde de færreste fiskearter sig op paa Sandbunden, nogle flere paa Steenbunden, men de fleeste paa Leerbunden; Hvor denne er noget ophøjet spaaer mand sig god fiskefangst, og kalder det en fiskebanke |: gr: aulisarbik :|. Dog fisker mand icke gjerne paa det grundeste, men i nærværelsen der omkring. —

e. Havne og Anker-steder.

Havne er der temmelig gode i Landet, og den som er noget befaaren kand finde havn næsten i hver bugt og viig, hvor de ligge sikkre nok imellem de høje fjelde; dog er herved at mærke, 1) at mand kun faa steder kand lægge tæt til Klippen at fortoje, men maae bruge sine Ankere, og have lange landtoug om Klipperne; 2) At leerbund ej allevegne er at træffe, og mindre muddergrund |: hvilken jeg icke engang har seet der :|, men snarere Steengrund, hvor Ankeret ofte kommer til at hæfte saa stærkt i Rifterne, at det vanskelig nok lættes; 3) At Driviisen paa nogle stedse meere end andre driver ud og ind med Strømmen og kand gjøre Skibet skade; 4) I nogle bugter ere nogle Vinde hæftigere end andre; hvilket maae i agttages af dem som søge havn.

Ved de anlagte Colonier haves dog for det meeste gode havne. —

Med indenlandske baade kand mand altid finde havn, hvor Strandbredden er lejlændig, thi mand trækker da op paa land, og ligger aldrig for Anker. —

§ 12.

D. Strømmene.

Ved Havets Strøm |: gr: Sarbak v: Sargvak :| er det ej læt at kunne bestemme noget vist; De største Natuurforskere have antaget paa mange paalidelige bemærkninger, at det store Verdens Hav har en almindelig og uophørlig bevægelse fra Østen til Westen²⁾, og denne meening synes meget vel at kunne bestaae med bemærkningerne i Grønland. —

Vel finder mand icke her til denne regelrette bevægelse eller Strøm

¹⁾ cf: Bom: T. III, p. 339.

²⁾ Algem: p. 58, 59, 214, 226, 303. CRANT : p. 34.

fra Østen til Westen¹⁾, men dog maae den synes at være en følge af samme. Mand finder nemlig: at især et got stykke udenfor de yderste Øer næsten bestandig strømmen gaaer fra Syd til Nord²⁾.

Længst ude i Strædet er den dog icke saa stærk, som nærmere mod Landet til en vis grændse. Langs ad Norges Kyster mærkes Strømmen at tage samme strøg nord hen, men den kommer fra Nova Zembla til Spitzbergen igjennem Waigat og fra Spitzbergen langs ad Grønlands østre Kyster gaaer den fra Nord Syd hen³⁾ omkring Statenhuk, og naar den er kommen samme forbj, først stik nord i. Altsaa følger den langs om Strandkanten indtil over den 65 gr; fra den aftager den, og gaaer vestlig hen igjen mod America, siden sydlig hen langs Americas Kyster⁴⁾.

Herom gjør jeg mig nu i overensstemmelse med Buf: meening dette begreb: Det rette hovedstrøg for Havets bevægelse eller Hovedstrømmen er fra O: til W: — Dette kand kun egentlig have sted midt i det store Hav, hvor ingen anstød findes; Derimod hvor det støder paa landodder eller Hukke |: e: gr: Grønland, der gaaer ned i den spanske Søe med sin sydl: ende |: maee den først lægge saadanne fra sig ved at følge landstrøget omkring Hukken, derfor løber den saa hen fra Nord til Syd. Stilede den sig da igjen lige i Vester, som før, saa faldt jo gandske Vandet fra landets Vestre-Side⁵⁾, men denne udtømte Huuling maae nødvendig opfyldes ved nyt Vand, som styrter sig deri syd fra, og herved kand rejse sig havets nord-træk paa denne Side, og sammes tiltrækkende Kraft kand forstærke Strømmens syd-træk paa den anden Side. —

Som jeg troer, paa ovenførte Grunde, gaaer Strømmen i Strat Davis 1) meest N: i, og dette beforder Skibenes Sejlads paa henrejsen, men forhindrer samme igjen paa hjemrejsen. Mand kan derfor lættre krydse sig nord, fordj mand har Strømmen til hjælp, men Syd i, hvor mand har begge Deelee mod sig, lader det sig icke saavel gjøre.

Hvad jeg nu har sagt om Strømmen gjelder kun om den bestandigste, men ophæver derfor icke alle andre Strømmes Løb, thj dette kand ved andre Tilfælde foraarsages. Saaledes mærker mand 2) at Strømmen og, især mod Havbrynen, kand rette sig efter Vinden, naar det blæser stærk af samme. I S: Vind er den S: strøm ulige stærkere end i N: Vind, hvor den oven til finder modstand, og med N: Storm kand ogsaa Strømmen undertiden gaae S: hen, dog icke saa stærk, som naar den gaaer N: hen, og mand anmærker, at, endskjønt Strømmen oven i Vandet til en

1) uden i Ebbetiden, som i næste § vil sees.

2) Anm: til GRANT p. 58.

3) MART: Spitzb: § 32. MUNK: den 30 Jun:

4) CRANTZ: p. 51, 52. ELLIS: p. 133.

5) NB: jeg kalder den side, vestre, af et land, som ned paa den venstre haand stiler mod Vesten, altsaa i forhold mod selvsamme lands højre side, der stiler mod Østen.

vis dybde er nordlig, saa kand den dog neden til være S:¹⁾ |: hvilket de grønl. fiskere ofte til deres bedrøvelse maae erfare, thi da er det dem icke mueligt at fiske, fordj den øverste deel af snøren stiler Syd hen, og den nederste Nord hen, der forvirrer bemærkelserne om fisken bider paa eller ej, og snærer tillige Snøren, saa den ofte kand gaae itu :|. —

Heraf lader sig nu slutte, at den øverste Strøm gaaer efter den Vind der blæser, har blæst eller er i Vente, og den nederste tager sit sædvanlige løb efter ovenanførte Sætning.

3) Østlige og Vestlige Strømme har jeg icke bemærket langt til Søes, men vel i fjordene og indenskærs, hvor den foraarsages af Ebbe og Flod, og tillige ved den blæsende Vind og landstrøgene kand være forskjellig. Ebben gjør den Vestlig løbende ud af fjordene og ud fra landet, og er stærkest nær under landet paa fjordsiderne.

Vil mand paa saadan tid sætte over en fjord eller bugt, saa maae mand stevne skjævt ind ad fjorden, at mand ej sættes for meget vester ud, og siden faaer desto større umage, naar mand kommer mod den anden Side. I Fløetiden stiger Vandet, altsaa gaaer Strømmen Østlig samme vej tilbage, da vil og de fahrende ej gjerne holde sig nær til landet, for ej, i stille Vejr, at blive dreven paa Klipperne.

4) Men enten det er østlig eller vestlig, saa finder Strømmen mange smaae Sunde og Løb at passere imellem øerne, og her maae tage en anden Vej, da bliver strømmen meget stærk og stridig, især hvor det er grundt, da den viiser sig med mange hvirvler, og ved paakommende ringe blæst af en modstridig Vind, strax rejser sig med Krap-Søe, og er farlig for en baad at komme i, da mand ofte har eksempel paa, at den har taget baad og folk bort med sig, kantret dem, saa de i Søen maatte omkomme²⁾. Mand kalder saadanne Sunde Strømsunde |: gr: Sargvait v: Sargvaitsiæt :|.

5) Efter landets beliggenhed næst ved bugter eller omkring øer hænder det sig og ofte, at Strømmene ved at løbe paa højre side, igjen ved Enden kand blive hinanden imod, skjönt af een og den samme drivere. Det er det mand i Norge kalder Attervinds Strøm, Bag-for eller Bag-frie³⁾.

6) En anden aarsag gives og til en stridig Strøm, nemlig: Der gives visse steder hvor vandet fra en grundet bugt har kun vagt udløb og dog stærkt tilløb af Elve |: § 11, b. :|; naar nu Vandet falder ved Ebben, saa kand det ved den snevre Pas icke saa hastig faae skilt sig ved sit Vand, som det skeer uden for, hvor da bliver tørt, og bugten bliver ved at løbe ud, som en Elv; Atter stiger Vandet og trænger paa imod Elvløbet, og dette maae nødvendigv forarsage en stærk susen af Krap-Søe,

¹⁾ STRØM i sin Søndener T. p. anmærker det samme; cf: BOM: T. III p. 344.

²⁾ cf: CRANTZ.

³⁾ vid: STRØM: T. p. og BOM: T. III, p. 345.

indtil Vandet uden fra er steegen saa højt, at det faaer overhaand og igjen kand fløe i bugten.

Af andre saa kaldede Mal-strømme eller Hvirvel-løb har jeg ud til søes aldrig fornummen eller hørt af at sige. —

§ 13.

E. Ebbe og Flod.

a. Den almindeliges

a) beskaffenhed.

At tale nærmere om Ebbe |: gr: Tinné :| og Flod |: gr: Ulle :|, som medbringer saa besynderlige Særsyner og har saa betydelige og til deels forunderlige virkninger: Da har det sig med samme i Grønland, som paa andre steder¹⁾, at Vandet idelig voxer v: fløer i 6 Timer og falder v: ebber igjen andre 6. Efter at være voxen, eller falden, saa højt, som det skal den gang, staaer det stille ongefær 15 minutter; dette foraarsager, at denne Havets forandring icke hver dag treffer ind paa samme tid og time, hvilket skulle skee, om det strax faldt og steeg efter de 6 timers forløb. I nye og fuld maane stiger og tillige falder Vandet ulige stærkere end den øvrige tid.

Saadan særdeeles Ebbe- og flod-tid kalder mand spring-tid |: gr: Tinnekkarsok og Ullukkarsok :| og samme er igjen større om Sommer end Vinter, ved Jevndøgn end ved Soelhverv. Jo lavere Strandstrøget er, jo længere falder vandet ud i havet i Ebbetiden og jo dybere skjærer det ind eller bryder over i fløetiden.

Det er icke herefter mand kand bestemme størrelsen af Ebbe og flod, men af dets stigen og falden lige op og ned. Og herefter regnet finder mand den til samme tid icke lige stærk allevegne i Grønland. Paa de sydligere steder er den større og formindskes meere og meere mod Nord; e: gr: paa de sydligste bemærkede steder er den ovenanførte |: i alm: Ebbe og fløetid :| 3 favne, ved paa 64 gr højde 2 favne, men i Disco |: paa 69—70 gr :| 1 favn — og længst mod nord icke meget over 1 fod²⁾.

Denne forskjellighed synes helst at kunne tilregnes disse steders desto længere fraliggenhed fra det store Verdenshav, hvis vand styrter sig ind i Strædet i fløetiden³⁾, og jo længere vej det har at voxer frem i, jo fremmere det kommer Nord i, hvor det da icke kan saa stort voxer, som paa de sydl: steder, inden det igjen skal til at falde tilbage. — Dette

¹⁾ EGEDE: perlustr: p. 32. ANDERS: p. 155.

²⁾ CRANTZ: p. 54. — NB: 1 favn: 6 fod; 1 fod: 12 tomm.

³⁾ Anm. til CRANTZ p. 5. ELL: Huds: p. 326.

bliver derfor et riimeligt beviis, at Landet i Nord maae være landfast |: cf: § 2, c. :|, thj ellers kunde det faae sit tilløb fra andre have og icke saa kjendelig forskjæl blive paa Ebbe og flod. —

β) Oprindelse.

At undersøge aarsagen til Ebbe og flod, hører icke til dette værk, og er noget som natuurkyndige icke endnu synes saa fast at kunne bestemme sig eller blive eenige i, dog synes Maanens trykning eller tiltrækning, som er den gamle og tillige den nye meening, hvilken slutning BUFFON forfægter, at være den riimeligste og fatteligste udflugt til at forstaae dette Natuur-syyn¹⁾, da det saa nøje retter sig efter maaneskifterne. —

γ) Virkninger.

Virkningerne af Ebbe og flod i Grønland er at det foraarsager en forskjellig strøm |: vid: § antec. :| til hjælp for de fahrende, naar de vide at indrette deres Sejlads derefter; at den bortskyller Landet paa nogle steder, især naar den gelejdes af storm og bølgekast, men derimod jevner det og dynger det op paa andre steder; at den brækker Iisen omkring ved landet om Vinteren, thj naar denne har lagt sig medens Vandet var højt, saa falder det igjen fra i Ebbetiden, og ved den idelige brækning op og ned, kand den ej ligge fast ved Strandbredden; Ligesaa naar Iisen har lagt sig med alm: Vandet, saa brydes den i springtiden, da Vandet stiger højere og breder sig videre ud; derved faae Grønlænderne om Vinteren vej med deres smaae baade langs om landet, hvor Iisen er brækket; derved løsnes ogsaa Iisen at drive snarere bort af fjorde og bugter; at den deels uddriver af fjordene den fra Iisbræen nedfaldne driiis, og atter til andre tider indstuver i bugter og fjorde den i havet drivende Iis, med brænde. At den i fløetiden fører adskillige slags fiske under land, som da bedre bide og fanges end ellers |: e: gr: Rognkald, smaae torsk, ulke etc. :|; at den i samme tid medfører et friskere og føderigere Vand for Muslingerne og andre skaldyr, der i denne mellemtid meest skal trække næring til sig, og derfor være meest fyldte i Springtiderne; at den i Ebbetiden giver mennisker og visse dyr lejlighed til at opsamle skaldyr og tang etc., som falder tør, og tillige faa andre fisk |: ex: gr: lodder :|; at den ogsaa bliver som en tidsviiser for Grønlænderne, der ellers ingen har, naar Soelen ej skinner.

Det hænder sig og saa icke sjelden, at Springtiden nok før eller efter fører forandring med sig i Vejrliget, saaledes, at det da vil blive blæst og uroeligt, om det før har været stille, eller blæse stærkere op af samme

¹⁾ Mand eftersee i denne Materie Algem: Hist. der Nat: p. 226, og Bom: T. III, p. 340.

kant, om det før har blæst; derfor befrygter man sig saadant gjerne, endskjønt det ikke altid treffer ind¹⁾.

b. En besynderlig.

Foruden denne alm: bekjendte Ebbe og flod, bemærker mand og i Grønland en anden art, icke i Havet²⁾, men i de færske Vande, hvilke løbe over deres bredder i Springtiden, og i Elven, som da løbe stærkere, og dette er vel saa baade Vinter og Sommer, men om Sommeren kjendes det icke saa tydelig af de mindre agtpaagivende, som om Vinteren, da dette tiltagende Vand søger luft ved Dam- og Kilde-bredderne, giver sig derfor op under Iis og Sneer |: cf: § 5, o. :|, og pipper frem paa steder, mand mindst skulde vente det, og derfor ofte kand see sig bedraget, at slippe uformodet gennem sneen i dybt Vand. —

Naar Maanen har indflydelse paa den alm: Ebbe og flod, saa har mand ej længe at betænke sig paa, at tillægge dette det samme ved denne besynderlige, thi hvad hindrer, at den jo ligedan vel kand trykke paa eller tiltrække de færske, som de salte Vande³⁾.

Ellers stemmer hermed overeens en anden iagttagelse, som Skibsfolk vide at betjene sig af der i landet ved at indkjøbe og udsælge Tran. De ville helst selv indkjøbe den i den døde tid o: imellem nye- og fuldmaane, da Vandet ej stiger saa stærkt, for at være vis paa at have saameget i tønden som der synes, men helst udsælge det i Springtiden, thj de have bemærket, at trannen da hæver sig i Fadene, og de viises fuldere end ellers. — Ventelig maae dette vel og være bekjendt for dem som have med andre flydende ting at bestille, og maae rejse sig fra een og den samme aarsag. —

¹⁾ CRANTZ: p. 55. NB: Paa dette sted anfører CRANTZ ogsaa om »Compassets misviisning« |: uden at nævne Polihøjde :| »til ongefær 2 $\frac{1}{2}$ Streg mod Vesten; og gandske »oven i Enden af Baffins Bay til 5 Streg v: 56 grader, som er den største afvigelse mand nogen tid har bemærket.« — Herimod siger hans Anmærker, at den ved Statenhuk i det ringeste er $\frac{1}{2}$ Grad meere end CRANTZ angiver den for, altsaa 3 gr., men da jeg passerede Statenhuk paa hjemrejsen 1773 paa 58 gr: 2 min: brede og 331 gr: 58 min: længde, befandtes misviisningen at være just 2 $\frac{1}{2}$ gr: Nordvestring — og Skipperen vil paastaae, at den icke er eet over for et andet.

²⁾ EGEDE: perlustr: p. 32. CRANTZ: p. 55. Anm: p. 59. De taler dog kun om forborgne kilder, som da skulde frembryde, uden at tillægge denne forberedelse med de bekjendte Vandsteder; men ventelig har de icke gjort sig sagen ret bekjendt, da de bedre skulle komme efter Sandheden.

³⁾ Hos BOM: T. IV, p. 336 angives dog en anden, men mindre rimelig aarsag; I det ringeste passer den sig icke paa dem i Grønland, der ere langt og højt over Havet; cf: OLAFS: 1, p. 789.

§ 14.

F. Iislæg.

Med Iislæg har det sig forskjællig der i landet, icke alleene i henseende til Vinterens strenghed og stedernes nordenlighed, men og i henseende til anden beqvem beliggenhed. Gamle EGEDE melder¹⁾, at paa 68 g^r begynder Iisen at lægge sig over Søen sidst i aug: og optøer icke igjen før i april og maj, ja undertiden icke førend først i Junio. —

Paa 62 g^r, hvor jeg opholdt mig, begyndte det vel icke saa tilig, eller ophørte saa sildig, og ej heller blev det saa bestandig liggende. Hertil var dog icke just en mildere luft altid skyld, men havdes meere uroelighed Syd end Nord tillod det icke. Da Langeraken er saameget nærmere ved Sydlandet og vælter sig med sine Søedynninger ind i Strat Davis, og gjør havet immer oprørt, endog i stille vejr, saa giver den icke Iisen lang roe at fæste og samle sig. Hertil kommer det meget ustadige Vejr Syd paa landet om Vinteren. Naar endog Kulden er stræng nok, og det kand treffe ind med blik stille Vejr og roelig Søe i nogle dage, saa kand den vel tillægge med Iis |: gr: Sikkuak :|, saa langt mand fra underlandet kand øjne, men ved ringeste Storm sættes havet igjen i bevægelse og bryder Iisen bort. Ofte i stille vejr og stræng Frost, arbejder Luften og ligesom paa Iislæg, men formeedelst Søedynninger faaer den ej roe til at fæste sig gandske og dannes da i runde løse Stykker |: gr: Pogutausæt :| der i store Samlinger flyde hid og did.

Derimod i Fjordene, hvor Søen er meere roelig, tillægges det snarere med Iis om Efteraaret, og bliver længere liggende om Foraaret, da jeg veed de fjorde, hvor mand endog i Maj-maaned har funden saa fast Iis i inderste Ende, at mand sikker kunde gaee derpaa.

Derfor er det især at Nord paa Landet, hvor Søen, formeedelst en udgaaende Huk fra nordre America kaldet James Ejland, bliver meere indsluttet og skilt fra det store hav Langeraken, altsaa meere roelig, hvor og den store Discobugt, og andre store fjorde gives, samt meere stadigt Vejrlig, faaer Frosten meere Roe til at lægge fast Iis, og samme at ligge bestandig Vinteren igjennem²⁾.

I følge heraf kand mand og der betjene sig af Hunde og Slæde om Vinteren paa Iisen, og læt fare mange miile paa Iisen, hvilket aldeelis icke lader sig gjøre Syd paa, da mand af mangel paa fast Iis at fare paa, aldrig bruger dette fahre-middel, men altid maae til Søes, som er seenere og farligere. —

Skjønt Iisen i Fjordene og Nord paa lægger sig fast, skeer det dog icke saa gandske overalt, at jo en stridig strøm paa nogle steder holder Søen aaben og sprænger store Voger |: gr: imarnāsæt :|, hvor Sæl-

¹⁾ gr: perlustr: p. 29. Udt: af Dagb: p. 5. ANDERS: p. 91.

²⁾ NB: Iisens tykkelse MUNK: d: 3 Dec. 1619. CRANTZ: p. 30. ELLIS: p. 34.

hunde, Hvalfiske og Fugle holde til, og Grønlænderne søge at gjøre fangst. Derfor ere ogsaa de saa kaldte Strømsunde |: § 12, n. 4 :| meest frie for Iislæg, og beqvemme for Grønlænderne at have vinterboelig paa, thj Strømmen skjærer Iisen tynd og bryder den¹⁾, saa at de desto bedre kand komme ud at søge næring til Søes.

Naar Vandet i fløetiden stiger langt op, og i Ebbetiden falder tilbage, saa fryser om Vinteren den vaade Strandbred; ved igjentagen flod og Ebbe formeeres denne Iis, og endnu meere ved bølgernes paaskyllen og Sneefald, som blandes derimellem og med tiden hærdes. Herved dannes overalt i landet, især ud mod det vilde hav, en saa stejl, høj og glat Iiskant, at det er vanskelig nok, at treffe et sted, hvor mand kand komme paa land og trække baaden op. Derfor maae Grønlænderne |: Syd paa :| udsøge til vinterboeliger, dels saadanne steder, hvor Strømmen kand holde det aabent for fast Iislæg, dels og hvor Strandbredden kand være lavstrækkende og blive frie for saadan Iiskant om Vinteren; Denne Iiskant er om foraaet meget farlig, da den neden fra ved havets skyllen udhuules, og omsider falder ned ved nogen stærk tyngde, da ofte mennsker, især børn, komme til skade. Ved slig Iiskant er og at mærke, at, naar i Springtiden Vandet falder langt ud, og den vaade grund da tilfryser, eller dette skeer ved en rindende Bæk fra landet, som og kand fryse, saa forbliver den Iis fast siddende paa bunden, skjønt den i fløetiden overskylles med Vand. Saaledes seer mand Iis neden til og Vand oven paa, i den tid mand almindelig seer Iis paa overfladen og Vand neden under.

§ 15.

G. Driviis.

Som mand i de fleeste Nordlige Have finder altid en mængde Iis, der ligger og driver omkring fra et sted til et andet, tilstuver Fjorde, Sunde og Bugter, hindre de Sejlende og sætter dem i megen fare, ja gandske borttager endeel, hvorom findes nok i alle nordlige Rejsebeskrivelser²⁾, saa har det sig ogsaa med den grønlandske Søs v. Strat Davis³⁾. Mand kommer paa hvad Sted i Søen, langt til Søes, eller nær under Landet, i fjorde og bugter, og til hvad tid, ej alleene Vinter men og Sommer, og mand skal gjerne treffe Iis i større eller mindre mængde.

¹⁾ P. Eg: p. 50.

²⁾ CRANTZ: Fortz: p. 306. DEBES' færøskeskrt: p. 19, 20. ANDERS: p. 308. cf: Algem: p. 121, 196. ELLIS: p. 133 flg. MART: Spitzb: § 33 flg. ADEL: p. 133. GMELINS Reise durch Sibirien II deel p. 413, 426, 431 flg. OLAFS: p. 517 flg., 521, 800, 909. BOM: T. III, p. 347. Recueil des Voy: T. I, p. 159. T. II, p. 56 etc. HORREB: § LXXXI.

³⁾ EGEDE: perlustr: p. 29. CRANTZ: p. 27 flg. Anm: p. 46. TORFÆUS: p. 69. ANDERS: p. 148.

Om intet er saa vidtløftig talt i de foregaaende grønl: beskrivelser, som om dette, og dog er det endnu icke sat i sit fulde Lyys. Det falder mig til at oprette denne mangel, og vil derfor stræbe at affatte dette noget ordentligere.

Den grønl: Driviis er icke af eet slags; mig synes, at mand best kand inddeele den i Iisfjelde, Iisskoder og Flak-Iisen.

a. Iisfjelde.

a) *Deres størrelse.*

1) Iisfjelde¹⁾ |: gr: Illulirsæt :|; Saaledes bære med rette nogle Iisstykker Navn, der ere ofte af en uhyre størrelse, og i alm: række højere frem end den øvrige Iis, og det som sees over Vandet er altid kun at regne for den 7de deel, da altsaa 6 gange saameget maae være under Vandet. Der gives de, som række meere end 200 al: over Vandet; Ja mand har exempel paa saadanne Iisbjerge, der har staaet i Discobugt fast paa 300 favnes dybde i mange aar og bleven af Hollænderne kaldte Amsterdam, Harlem²⁾. I Isefjorden nord paa Landet stoed eet paa grund for nogle aar siden, der var som en liden Øe og blev af Grønlænderne kaldet Maneetsok. Saadanne Iisfjelde seer mand i Strat Davis langt fra sig, mand kand begynde at øjne dem for ex: om aftenen, og dog med gode Vinde icke naae hen til dem før hen mod morgen. Mand seer herved, at de icke ere ubetydelige³⁾.

β) *Skikkelser og udseende.*

De flyde gjerne eenlige i Søen og viise sig af forskjællige og forunderlige Skikkelser, nu som Kirker, Slotte, med mange Spidse og Taarne; nu som kuglerunde eller toppede Bjerge, nu som Triumfbuer og Æresporte eller Pyramider, nu som et Theatrum, Altere, Begravelsessteder, nu som Skibe for fulde Sejl, der ofte kand bedrage de grønl: beboere, som antage dem derfor, og gjøre sig forgjeves umage at bringe dem i havn; nu som Øer med dale, høje, træer og forstyrrede bygninger; Ja, hvad billede mand vil forestille sig, som kand passe efter størrelsen, det kand mand finde der natuurlig. Paa endeel sees og en mængde snee liggende i Kløfterne; Paa andre slet intet, men derimod glat, nøgent og fulde af runde indhuulinger større og mindre; undertiden sees saad: huulinger af en finger-endes størrelse tæt ved hinanden ret, som de med flid vare gjorte. —

Disse fjeldes Iis er meget haard i sig, og glat, halvgjennemsigtig, hvorved de skielner fra haviisen, der er meere sprøe og dunkel. Vandet

¹⁾ CRANTZ: p. 34 flg.

²⁾ CRANTZ: p. 35, 716.

³⁾ ELLIS p. 135, fandt dem i Hudson Bay af 300 favnes tykkelse.

af dem er sødt; uden paa udkanterne kand en saltvands skorpe af bølge-slagene have sat sig.

De fleeste ere hvide og blanke, men faae af Søevandets gjenskin et sortblaat skjær; Andre ere virkelig ret himmelblaae |: gr: annardlok :|, og andre igjen graae og sortagtige, ligesom beklædte eller blandede med grums. Paa disse findes og virkelig ofte leer og jord, ja steene. Paa endeel ere der Vandløb, som nedstyrter sig med smaae sluser. Nogle staae meere lige op og ned i Søen, andre have en breed udsvigtende Fod, der igjen har sine forhøjninger, nogle rækkende nær mod, andre oven for havbrynen, og ofte ere flere toppe samlede ved saadan fod, og virkelig kun eet Iisfjeld, skjønt det langt fra lader at være flere. En saad: fod kand dog gjerne sees noget fra, dersom den er hvid, thi da giver den en hvid gjenglands i Vandet. —

γ) *Bevægelser.*

Det er forunderligt at see, med hvad fart et saadant Iisfjeld kand fare fort endog mod stærk blæsende Vind, men mand betænke aarsagen, som er dets dybe fod, der under Vandet føres frem ved en stridig strøm, der ofte kand være gandske imod Vinden |: § 12 :|.

Efter Fodens meere og mindre Dybde bliver det nu begribeligt, hvi eet Fjeld kand faae farten, ja ofte tager et andet strøg, end et andet, der ej stikker saa dybt, og maae følge Vinden og sammes nye foraarsagede strøm oven i Vandet. —

Hvor saadant Iisfjeld kommer frem gjør det en heel allarm, med at støde op og ned i Vandet, især naar det stormer eller gaaer stærk Søedynning, da Søen bryder paa samme, som paa en udhavs Klippe, og kand høres langt fra. —

δ) *Kalven.*

Hvor det treffer paa en grund eller blinde skjær i havet, som det læt kand med sin dybt stikkende Fod, der bliver det staaende, indtil det af Soelens heede oven til og bliver møørgjort og sprækkefuld, og ved Søens idelige paaskyllen bliver saa udhuulet neden fra, at noget af toppen ved sin egen tyngde brydes og falder med et stærk Knald, som et Canon skud, i Søen. Dette kalder mand, at Kalvingen bebudes forud ved en Knagen og Bragen i Iisfjeldet. Og det har længe vedholdende følger, thi, naar det mister noget til een side, maae det nødvendig komme ud af sin ligevægt, og buldre omkring, saa bunden kommer i vejret og toppen ned, hvilket medfører en stærk brusen i Søen, som kand høres nogle miile og giver gjenskrald i fjeldene paa Landet, og gjør en farlig bevægelse i Vandet med hvirvelløb og Dynninger, som kand strække sig vidt nok omkring.

Det varer noget inden det igjen kand komme til roelighed og træffe ligevægtstadedt, og ofte ved denne Vaklen faaer det nye Revner, saa mand

med eet seer det gandske Iisfjeld adsplittet i mange mindre stykker, som en forstyrret stad. Dette kand og skee skjönt det er i flaad og icke staaer paa grund. —

ε) Oprindelse.

Oprindelsen til disse store Iisfjelde slutter mand sig læt til af det foregaaende¹⁾. — De ere en iisfrossen samling af færsk Vand, og det af allerbeste og klareste slags, naar det smeltes; de ere derfor icke blevne til i Søen af havets Vand²⁾; mand erindre sig § 7. Om Iisbræen, der med store Flagge hænge ud over Søen i visse fjorde; Dernest § 8, e. om Iis-skreed, hvorved denne Iisbræe kalver saa store Stykker af sig ned i Søen, saa har mand oprindelsen, thi mange fjorde |: cf: § 11, d. :| ere virkelig saa dybe at de gjerne tage imod saadanne Iisfjelde. Bliver det liggende stille noget i Vandet under Iisflagene |: thj det kommer an paa Vind og strøm :|, saa kand det formeeres ved nye skreed, og voxe til en skrækkelig højde, og faae sine forunderlige skikkelser, indtil det endelig ved paakommende føjelig storm og udgaaende strøm driver ud af fjorden³⁾ og siden flyder omkring hid og did, ind af een bugt og ud af en anden. Driver det ved Springtiden nær under en Klippe, og ved Ebben kommer til at staae paa grund, maae det bie indtil næste Springtid, men formeedelst den ved Soelens Varme har brændende Steenklippe i nærværelsen, brister det nu snarere og som oftest der finder sin undergang. Slipper det herfra, saa maae det drive saaledes om i Søen, indtil det kommer saal. Syd, at Soelens heede og den varmere himmeleegn opløser det. —

Den forskjellige farve gjøres og herved begribelig. Jeg anførte under Iisbræen § 7, at jeg i dens Revner befandt den øverste deel hvid og den underste blaae; naar da saadan et fjeld brydes fra overdeelen af Iisbræen beholder det sin hvide og blanke farve endog i Søen, uden for saaviist at søevandets gjenskin eller beklædning med nye Iis kand give det et blaaagtig v: grønt skjær. Men rykker fjeldet i sit skreed noget af Iisbræens blaae Rand med sig, saa beholder samme sin farve meere eller mindre mørk, eftersom den har været dyb til. Ved faldet eller og ved en paafølgende Kalving, kand denne Rand komme til at vende op, eller gandske skille sig fra det øvrige, og heraf rejser sig den blaae Iis, der dog holder sødt Vand.

¹⁾ CRANTZ: p. 37.

²⁾ MIDDLETON'S meening hos ELLIS p. 134: »at de skulle komme af Bay-Vand, der i Hudsons bay skal fryse til bunds«, hvilket mand neppe veed, »og aarlig formeeres indtil det ved en slags vandflod weis lörck« er mere sindrig end overensstemmende med Sandheden; og viiser, at hand ej har vidt at de indeholder sødt Vand. ELLIS har og stor nød af foreene hans meening med h^f EGEDES, som hand anfører sammesteds p. 136 og som stemmer med min; cf: EGEDES perlustr: p. 29; CRANT : p. 41.

³⁾ CRANTZ p. 39. Algem: p. 199 meener BUFFON sindrig, men ej tilforladelig, at den voxer med Sneevand, der nedrinder fra høje Klipper.

At andre Iisfjelde ere sorte eller graae, og fulde af ureenlighed, Leer, Dynd, Tang og steene, rejser sig deels af Leer- og Steengrunden omkring Iisbræen |: § 7, b, γ. :| som ved Vandløb blive fremførte til Iisflagene og foreenet med samme, altsaa og maae følge med i paakommende Iisskreed, deels og at et Vand, Iisfjeld kand i lang tid have staaet paa grund nedboret med Foden i en leeret bund, men omsider ved Kalving lættes, og kantres, saa Foden er kommen op og har ført dette grums med sig¹⁾).

5) *Nytte.*

Huad nytte mon dog disse Uhyrer skulle gjøre i Søen? maae mand icke ansee dem for et nødvendigt Onde?

Imidlertid ere de icke gandske uden nytte. Mand veed at de sejlende kand lægge til dem og fylde deres Vandfæde og de vandsluser og smaae damme af regnvand, der paa samme kand findes²⁾. Grønlænderne lægge ofte til dem, naar de ere paa Søen og søge samme rifte holdende deres handsker under vandløbene at samle Vand i til sin lædskelse eller og de staae af paa dem om det er mueligt. Og de, som boe paa udhavs øerne, hvor vandet snart kand ophøre om Vinteren ved en medfølgende frost, faae af brækstkr. fra Iisfjelde, som drive i land, god færsk vands Iis, som de smelte og drikke, og derved oprette mangelen. Jeg har ofte selv i følge med andre nydt denne fordeel, deels naar jeg har været paa Søen, deels paa saadanne øer. Og i deres Vinterhuuse, som om Vinteren ere saa smæld heede, maae de have saadan Iis, at gumle paa og kjøle deres Vand med, hvilket de faae fra de sønderbrudte Iisfjelde. — Hvalfangerne fortøje ofte ved saad: fjelde, især naar de staae paa Grund³⁾, og mange søefugle hvile sig herpaa, hvorved Grønlænderne finde lejlighed at anstille deres snarer under dem i Vandet og des bequemmere fange dem. —

η) *Fare og Skade ved dem.*

Men Faren og skaden er dog betydeligere: ved at fare tæt forbi dem kand mand snart rage an paa deres fod, som ofte skeer; der er ligesaa farlig som blinde skjær. De kand kalve i det samme, og bringe ulykke tilveje icke alleene derved at de affaldne stykker treffe, men og at havet oprøres og ved sine hvirvelløb og Søedynninger kand omkaste baade og folk. Endeel Grønlændere, som herunder ville fange Maager etc: og holde sig i nærværelsen, finde derved deres grav. Mand befrygter sig derfor altid, naar et Iisfjeld kommer til at staae paa Grund i nærværelsen, hvor mand opholder sig med sit telt, og hellere flytte derfra, da det ved sin Kantring kunde oprøre havet og bortskylle teltet med samt folkene.

¹⁾ CRANTZ: p. 36. Anm: p. 48.

²⁾ ELLIS: p. 149.

³⁾ MART: Spitzb: § 36. cf: ELLIS: l. c. Algem: p. 198.

Jeg har selv engang været temmelig forlegen ved slig tilfælde, og autor til anm: over CRANTZ anfører¹⁾: »da i hans tid et telt med Folk og »alt, som stoed paa et næs i Discobugten, blev af et saad: kantrende »fjeld draget ud i Søen, hvor de fleeste mennsker ynkelig druknede.«

Ofte hænder det sig og, at vinden ej falder saa rummelig eller strømmen saa føjelig, at mand med Skib eller baad kand lægge et saadant fald fra sig, da Takkelagjen i sær indvikles, og undertiden Skib for-gaaer.

Derfor maae vel tilstaaes, at faren ved de store Iisfjelde ej er saa stor i Strædet, som ved den fladere Driviis |: hvilken jeg siden vil komme til :|, saasom de ligge viidt adspredt og altsaa for forsigtige er bedre at undgaae, men i fjordene, hvor de ere tættere pakkede paa hinanden, er det for indbyggerne i landet altid farligt nok med deres smaae og skrøbelige baade²⁾. Ofte stopper og saadant et eller flere fjelde i gabet af en fjord, et Sund, eller en bugt, og gjør vejen uigjennemfarlig, som ofte hindrer folk i deres Rejse, der for samme aarsag maae fare lang vej omkring.

b. Iisskodder.

a) *Beskaffenhed og oprindelse.*

2) Iisskodderne |: gr: Kæksuit v: Kavalerngit |:| ere af samme favne og indhold, som Iisfjeldene, men de ere mindre, thi de ere just Brokkerne af samme³⁾, enten det saa skeer, at de ere nedfaldne fra Iisflagene i saadanne mindre stykker, eller og de siden falde fra Iisfjeldene ved Kalving. De ere altsaa ogsaa færsk Vands Iis, og de findes i større samlinger, da mange fjorde ved Iisskreedtiden kand ligge tilstuede med samme, og da den ofte længe kand ligge der og om Vinteren indfryse, faaer den mængde af Saltvands iis i følge med sig; og ved udgaaende strøm og blæst drives denne samling ud af fjorden, og kaldes derfor paa visse steder i Landet fjord-Iis |: gr: annidlengnerit :|, adspredde sig og kand omringe Kysterne paa nogle miile, saa Grønlænderne vanskelig nok kand komme til Søes, og om de ere der, kand blive udelukte;

β) *Fare ved dem.*

Og da de nødes til at begive sig imellem dem for at slippe hjem, slaas ofte deres baade i stykker, og de maae blive der.

Ofte tilstuve de og ved paakommende Vesten og Synden Vind saaledes de mellemste bugter, at Grønlænderne icke kand komme til baads og, da de have deres meeste næring af Søen, lide Sult i lige lang Belejringstid.

¹⁾ p: 52.

²⁾ cf: CRANTZ: p. 41. Anm: p. 52.

³⁾ Algem: p. 121. 199.

Hvor stærk strøm gaaer i de smale Sunde |: § 12 :| og disse Iiskodder |: eller anden drivis :| skal trænge sig igjennem, der give de et rædsomt syn og idelig Knagen og Bragen ved at støde an og opstables paa hinanden. Og det, som er underligt at see til, nogle stykker drive ud, og andre ind, formeedelst den hvirvelstrøm de ved deres indbyrdes trængen foraarsage — Vee! dem, der da skal befare igjennem saadanne Strøm-Sunde, der i sig selv desuden ere farlige nok. Og dog maae mangan Grønlænder nødes til at begive sig i faren, for at slippe til huus, men blive icke sjelden sønderknust.

Selv har jeg ofte til min Guds priis med største forundring, ved at fare paa Embeds vegne igjennem saadanne Iissamlinger, seet dødsfaren for øjne og dog sluppen derfra netop, da Iisen har klemt sammen heelt bag baad-enden, saa at vi icke kunde kjende igjen den vej vi havde faret. —

Naar disse Iiskodder end ligge adspredde i Søen, kan mand dog let uformodentlig støde paa, saa som nogle have Søens mørke farve icke i sig selv, men ved søens gjennemskin, og naar de da ligge lige ved havbrynene, ej saa vel skjælnes fra Havet, hvorved mange blive bedragne. —

γ) Nytte af dem.

Imidlertid vide dog Fjord-beboerne, at føre sig disse Iiskodder til nytte, idet sælhunde og visse Søefugle, som gjerne vil opkalde sig herimellem, forhindres ved Iisens idelige Raslen fra at høre den ankommende Fanger, og denne lister sig des bedre paa dem, deels ved at kunne være i skjul bag Iisen, deels og ved hvide skindpeltse eller lærreds skjorter, hvori de ligne Iisen, som Sælhundene antage ham for. —

c. Flakiisen.

a) Dens beskaffenhed.

3) Flak-Iisen v: Bay-Iis¹⁾, som mand ellers ogsaa kalder den faste Iisfelten, Iismarken, Nordpaa: Vestiisen²⁾, men almindeligst ved det blotte Navn: Driviisen³⁾ og Syd-paa, hvor jeg opholdt mig i landet: Stor-Iisen |: gr: Sikkorsoak :| komme vi nu til.

Den er endog af meere betydenhed end de foregaaende Arter; Med billighed kaldes den Stor-Iisen og en Iismark, thi den kand ofte strække sig over 60 miile langs landet og ligesaa langt ud i Strædet. Paa min hjemrejse om Sommeren 1773 maatte Vi fare 60 miile nordlig omkring inden vi slap forbi dens nordlige Ende; og satte siden næsten langt ud i Strædet for at blive den frie og finde rum Søe. Det er den slags Iis Hval-

¹⁾ EGEDE: perlustr: p. 29.

²⁾ Anm: til CRANTZ: p. 47.

³⁾ CRANTZ: p. 41.

fangerne og Robbeslagerne vove sig imellem under Spitzbergen, vid. MART: Spitzb: § 37. Som det Russiske Sælskab fandt sig forhindrede ved, som fra Lena floden skulde søge vej i nordost til det Kamschatkiske hav og ellers paa deres undersøgnings Rejse 1735 og 36. Og just den samme kalde HORREBOW og OLAFSON: »den grøn: Iis« i sine Iislandske Rejse Beskrivelser; vid: l: c: ved begynd: af denne Paragraf. —

Det er salt-vands Iis af 2 à 3 favnes tykkelse og af søegrøn farve, gjerne bedækkede med et lag Sne; og ofte fleere stykker opstablede paa hinanden; nogle, men icke alle ere af betydelig omkreds, ligesom de vare en heel bugts Iis der havde revet sig løs; men gjerne ligge de tæt pakkede paa hinanden, saa at aabningerne imellem dem ere kun faa og enge. Imidlertid maae det tilstaaes, at Iisen langt fra at see til lader at have mindre og færre aabninger, end det dog befindes, naar mand kommer dem nær.

Den har ofte i følge med sig endeel Iisskodder og Iisfjelde¹⁾, som undervejs ere blevne indsluttede og maae følge troppen, og fremrager ved deres højde over den anden Iis, men ved forefaldende aabning af strømmen, slipper de ud i blæst, da vinden paa dem har meere magt end paa de nedrige.

Nord paa Landet veed mand icke saameget af denne Iis. Derfor, jo længere mand kommer nord, jo mindre har mand truffen den med Skibene. Dette vil dog autor til Anm: p. 54 have forstaaet med nogen Indskrænkning. Hand tilstaaer vel, at den icke sees paa de nordre Egne om Sommeren, men om Vinteren. Skjønt det synes, som hand icke selv har seet den, idet hand alleene slutter sig det til af den reene Kuld, stille og klart vejr til Søes, og de i land kommende bjørne, der vel endda kand have andre aarsager. Han kalder Driviisen der Vest Iis, icke fordj den just kommer fra det vesten for liggende America, men fordj den synes at komme derfra. Jeg har forespurgt mig hos erfarne Skibsfolk, om denne saa kaldte Vest-Iis, og de meene, at det er en anden slags Iis, som kommer Vester fra, og for mig synes dette ogsaa rimeligere, da det ikke lader, at den sydlige Driviis rækker saalangt Nord; mand mærker ej heller, at den fører saa mange bjørne med sig, og de faa maatte da paa saa lang en vej vel afsettes inden de komme saa viit, siden de dog ville i land. Min tanke er derfor, at den nord paa saa kaldte Vest Iis |: hvilket navn jeg syd paa ej har hørt :| vist kommer oprindeligiis fra det vesten hen liggende James Ejland og nordl. Egne, eller om det er den sydlige, den de dog først maa have passeret denne Vej mod Vinter, og siden om Vinteren ladet sig see, siden skibene paa deres hen- og hjemrejse saa sjelden treffe dem, og er desuden icke, som de sige, af saa stor betydenhed.

¹⁾ cf. GMEL: p. 426. ELLIS: p. 149.

Men syd paa Landet er den desto hyppigere, skjønt icke alle aar. Tiden, da den lader sig see, er gjerne om foraaaret, før eller sildere. Mand øjner den først Vester ud fra landet med et hvidt blink i luften, og tillige ved det at Søegangen lægger sig meere og meere. Den kommer altid Syd fra og stiler nord i. De Grønlændere, som boe nærmest ved Hukken, berette at den kommer fra Østerbygden, med strømmen drivende omkring Statenhuk og igjennem det smale sund ved Cap farvel¹⁾, driver siden med den altid nordgaaende Strøm |: § 12 :| langs ad Vesterbygden.

Ved saadant et strøg skulde Norden vind være den beforderlige paa Østerbygden, at den desto snarere kunde komme syd mod Hukken, men hinderlig paa Vesterbygden, at den ej saa snart kommer nord i. Derimod at S: Vind skulde hindre den i sin fart paa Østerbygden, men befordre den paa Vesterbygden; og virkelig stemmer det overeens med erfaringen. Naar mand om Vinteren har haft længe vedvarende N: Vind, og om foraaaret S: Vind begynder at blæse, saa spaaer mand sig driviis, og om mand faaer den gjerne²⁾. En slags Vind udretter icke meget mod den, saasom den ligger saa lavt over Vandet.

Naar den derfor er kommen paa vestre Side af landet, kand intet uden en stærk blæsende N: eller Ø: storm holde den fra landet, men en S: eller W: vind sætter den lige ind paa land, formeedelst dets beliggenhed med sin strandkant |: conf: § 2, b :|, og, naar mand en dag har neppe seet den fra sig i W:, kand mand den anden dag have den inde imellem Øerne, og ved stigende Vande stuves den ind i bugter og fjorde saa tæt paa hinanden, at mand dog icke kand komme frem med en baad. Saaledes kand den med Ebbe og flod nogle uger ligge og svaje ud og ind imellem landene; indtil en stærk Norden Vind sætter den gandske til Søes, og den siden med strømmen driver videre nordi.

Mand holder i almindelighed for, at den ej driver synderlig længere i Nord, end til omkr: 65 gr og 66 gr. Saalangt strakte den sig ogsaa just 1773, da vi slap frie for den.

Paa disse højder maae møde den en anden strøm eller afholdende vind, som sætter den vester ud, og hen mod de vestlige Kyster, indtil den atter kand gaae syd langs samme, og endelig i sydligere Egne bortsmeltes, selv om noget af den længere skal flakke omkring og kunde med nogle smaae Sundes strømme trækkes nord hen, hvilket jeg ej nøjere kand bestemme eller vil undersøge. Nok er det, at Iisens Strøg stemmer overeens med de forhen givne begreber om Strømmen § 12. —

β) Oprindelse.

Jeg for min Part tvivler icke længere paa, at den jo kommer fra Østerbygden omkring Hukken og at den til Hukken kommer drivende

¹⁾ cf: MUNK d: 30 Jun.

²⁾ cf: CRANTZ: p. 49.

fra Spitsbergen igjennem Strædet med Iisland¹⁾. Spørge vi videre, om dens første Udspring, og hvorfra den mængde Iis kand samle sig, da er det vist, at den for det meeste er hav-iis, og det riimeligste er jo at antage, at den først har tagen sin begyndelse ved gabene af de store Flader og Fjordmundinger og Havbugter i Nordens Tartarie. Var det icke der, at det fra Rusland udsendte Selskab fandt den, ja et heelt hav med Iis, som endnu ej var brudt²⁾.

Efterat den fra alle disse Gab har samlet sig, og undervejs foreenet sig med meere, driver den med strømmen til Waigattet, hvor den og findes i stor mængde³⁾, thj fra Nova Zembla beskriver MARTEN sin saa kaldte Østre-Iis, som kommer til Spitsbergen. Hand taler om en anden, som hand kalder Vestre og kommer fra Østerbygden af Grønland⁴⁾. Naar alt dette former sig, finder det langs ad Østerbygden jevnlig tilsatser af den mængde bugter, og de store fjorde, som de gamle Historier tillægge samme; Det samme skeer ved Vesterbygden, og det er icke underligt at den omsider viiser sig i saadan mængde, naar den kommer til os, da alt Iisen af en fjord uddreven paa havet kand ligge paa nogle miile. Jeg underskriver derfor villig hr CRANTZ'es fornuftige slutning⁵⁾, at denne Iis tildeels og fra begyndelsen kommer fra det store Tartarie, og det derved liggende Iishav, bliver aarlig formeeret, og samler nye tillæg undervejs, indtil det viiser sig for os i sin skrækkelige omkreds. Heri bestyrkes jeg end meere, ved en tildragelse, medens jeg opholdt mig i Landet, da en Grønlander engang kom i land og havde fundet paa Driviisen et Hoved, Klov og mængde Haar af en Oxe, som ventelig af en bjørn var opædt paa Iisen. Hovedskallen var meget stor men havde mistet sin Mund, og det ene Horn; Haarene vare meget lange og sorte; Hornet var krumt, stiledede forud med sin spids og var temmelig langt og spidst; ved Roden var det brudt og fladagtig, hvilken fladhed varede noget ud paa hornets øverste side. Fra Spidsen til Roden løb fiine furer jevnt ved hinanden, men ingen kredsløbende, alle Rynker vare at mærke. Den lignede altsaa icke de almindelige Øxne, og maae være et slags Vild-oxe, derfor mig synes stemme bedst overeens med LINNÆI Bos grunniens Syst: nat: 32, 4, som falder i nordre Asien. I Grønland gives i det ringeste icke saadanne dyr, ligesaa lidet i Spitsbergen. Vi finder derfor ingen nærmere hjem for det end i store Tartariet, og altsaa paa Iisen maae være dreven saa lang vej, hvilket gjerne kunde lade sig gjøre, da sligt et Iisstykke kand have været af de midterste i Samlingen;

¹⁾ Herom vidner jo tydelig MART: § 32.

²⁾ vid: GMELIN: III, 127, 128 og p. 429.

³⁾ Algem: p. 196.

⁴⁾ MART: § 16. 32.

⁵⁾ p. 47.

meget rimelig forskriver da i det ringeste sligt et Iisstykke sig fra Tariatet, og hvad hindrer da at slutte til flere af de øvrige. —

γ) *Skade.*

Efter at have rimeliggjort Driviisens oprindelse, maae jeg gaae tilbage til den igjen, og erindre dens virkninger, som deels ere skadelige, deels nyttige.

Enhver indseer læt, at sligt en raserende Iisplan paa det strøg, hvor Skibe skal frem, gjør farvandet farlig og højst besværlig. Lykke, naar det er saa klart vejr, at mand kand see den forud, da handler mand viiseligt, om mand strax vender, thj at vove sig ind i een og anden aabning er højst fraraadeligt. Inden mand seer sig for er mand indringet overalt med Iis, og seer sig i den yderste forlegenhed at slippe ud igjen.

Saaledes gik det os 1773. Vi havde længe krydset N: i imellem Iisen og landet, omsider traf vi en aabning, som vi tænkte at strække sig gandske ud i Vester til den aabne Søe; dette lokkede os ind, og vi sejlede fra om middagen til hen mod aftenen for uden at mærke vildfarelsen, men endelig viistes den for tydelig, og vi saa os om paa alle Kanter, maatte søge samme vej tilbage igjen, men udgangen var icke læt at finde. Vi maatte derfor dreje og luve hvert øjeblik; natten kom paa, og ingen har været mig græsseligere. Dog viistes ved morgenstunden til lykke nye aabninger, som strøm og vind havde gjort skadesløs og vovede os aldrig did meere.

Mand vil vel forundre sig over, hvad jeg her skriver, naar mand erindrer sig hvalfangerne, som just sejle ind i Iisen for at søge hvalfiskene, men mand betænke, at deres skibe ere derefter bygte med dobbelt behudning etc: Da vore derimod, som befare Grønland, ere kun almindelige Koffardiskibe, og derfor ofte ved driviisen, især Syd paa, forhindres fra at faae deres havne i Landet. Saadan arriverede 2 gange i 6 aar ved Friderichshaab paa 62 g^f medens mit ophold der. 1768 var ingen driviis, 1769 var den stærk, 1770 ligesaa. 1771 taalelig, 1772 stærk, men kom tilig før Skibstiden; og 1773 traf stærk ind midt op, da Skibet var færdig at drage bort.

Ofte hindrer taagen og tykt Vejrligt i Strædet fra at see Iisen langt fra, men Guds forsyn sees dog kjendelig deri, at mand nærmest ved Iisen finder luften icke saameget taaget som alleene diisig¹⁾, hvilket jeg veed af erfaring, og da kand see noget længere fra sig end i den tykke taage. Ellers bringer Driviisen gjerne en taage og stræng Kulde med sig, som mand faaer frugterne af drevne til lands.

Naar Driviisen ligger nær under Landet og tilstuver bugter og løb, saa hindres ogsaa Grønlænderne fra at komme nogen vej at søge deres næring. —

¹⁾ CRANTZ: p. 43. Anm: p. 53.

δ) *Nytte.*

Derimod er det gode ved driviisen, at, naar den icke kommer for tilig om foraaaret, fører den en mængde Sælhundede med sig, især af de saa kaldede Klapmydser¹⁾, hvoraf Grønlænderne faae god fordeel og gir noget fra sig til Handelen. Naar den ligger paa en vis frastand fra landet, søge og en anden art, kaldet Sort-siden²⁾, i flokketal derpaa at sove, og lade sig magelig dræbe. De fleeste Arter Sælhundede føde og herpaa.

Naar den og icke er for nær under landet, saa holder den havet roelig, og mand, icke udsat for den stærke Sødynning, kand som i smolt Vande fare magelig hvor man vil. Den indslutter da og visse Søefugle til fordeel for Grønlænderne. Den fører ligeledes en mængde Drivebrænde med sig, hvorpaa ellers havestor mangel i Grønland.

Det er derfor icke at undre over, at Grønlænderne gjerne ønske sig Driviis, naar den kun vil blive liggende i en for dem beqvem frastand fra Landet. —

§ 16.

H. Drive brænde.

Endnu før jeg slipper Havet maae jeg melde noget om Drive brændet |: gr: Kérssuk :|, som falder i Grønland³⁾.

Gemeenlig kommer det ifølge med Driviisen, sjelden for sig selv, og naar det skeer i nogen mængde, da spaaer mand sig snart Iisen eller troer i det ringeste, at den maae være vester ude. Det er icke alleene Vrag af Skibe, mand ofte seer, men og saa heele træer med Roed og alt, eller dog betydelige stykker deraf. Nogle sees at være fældede med Øxe og endogsaa have været anbragt i flaaeder, som deres Endehuller give tilkjende; nogle derimod sees at være rykkede om med Roede; andre har jeg seet med forbrændt Roed, ligesom mand ved Roeden havde havt sit fyrrsted. Endeel er friskt og got, naar det kommer fra Søen, men gjerne forknuset og fornavet ved at flakke om imellem Iisen og støde an paa Klipperne, derfor fulde af sprækker, og sjelden duelig til noget stort Arbejde. Ofte er det og meget ormhullet af et slags Søorm⁴⁾, og noget, især det, som har lagt en tid paa land, og siden dreven til Søes igjen, er meget forfaldet. Det som mand treffer paa Land, hvor det har lagt i nogle aar, er dog meere bedærvet med sprækker og raaddenhed ved tidens ælde.

Ved første ankomst til Landet fandt mand dette drivtømmer i store hobe liggende opstablede paa visse udhavs Øer; nu derimod mindskes det meer og meer, siden det aarlig optages. Dog ligger endeel nogle

¹⁾ Phoca Leonina; Tyst: nat: II, 2.

²⁾ Densom er den rette grønl: Sæl: Syst. nat. II, 3.

³⁾ CRANTZ: p. 50. H. EGEDE: perlustr: p. 120. FORBISHER: 3 Jul:

⁴⁾ LINNÆI Teredo, Syst: nat: 334, 807.

miile norden for Friderichshaabs Colonie dybt nedgraven i Sandgrundene ved den saa kaldede Iisblink, som ingen kand faae nytte af. Her har før været gjort tougter for at hente brænde¹⁾, men nu icke meere, da det ej lønner umagen.

Norden for Gothaab skal og paa en udhavs Øe gives temmelig mængde af drivbrænde, som endnu søges. Ellers falder det i meer og mindre mængde paa den Sydl: deel af landet, fra den 66de gr og Syd hen, men i Discobugt og længere nord findes det icke. Derfor have de saa kaldte Sydlændere, der boe nærmest ved Hukken, ingen mangel herpaa, og altid det beste tømmer i deres baade, samt Trætøi i deres Huuse, hvormed de ogsaa drive handel med Nordlænderne, som have trang dertil, saa at de endog længst nord paa landet maae bruge Eenhjørnings-horn til Tømmer i deres Huuse.

Der gives forskjellige Arter, men meest Fyr-træe. Aldrig treffer mand Bøge- eller Ege-træe. uden Planker og stykker af forulykkede Skibe.

Jeg vil anføre de arter, som mig ere bekendte efter deres grønlandske Navne:

1) Kerssuinak o: gemeent træe, saa kaldt grønll: træe af alle slags, som ej gjøres meget af, enten formeedelst en mængde af Knorter eller og færdj det er krumt, vreeden, eller fuldt af sprækker og ormhuller, eller raadent. Det er meest fyr, og bruges til huustømmer, Støtter i deres Huuse, samt brændsel naar de kaage i frie luft.

2) Orpik kaldes Vidie-, Elle- og Birkestykker, som ej er af nogen betydenhed og bruges til brændsel, og kommer ventelig ej længer fra, end de sydlige fjorde i Landet selv.

3) Pingek, en egen art, der synes at være af den røde Gran²⁾; den er ej meget feed i sig, men fast og tung i Vedden. Heraf faaes de største Stokke, og have gjerne store Rødder med. Noget er rødere end andet. Grønlænderne gjøre heraf deres Baads-aarer; deres harpuun-piileskaft og Lentzeskafter. Af Rødderne gjøre de sig Bakker og Drikkekar, og heraf udsøge de sig og beqvemme stykker til For- og bag-stevne, som ere rare at overkomme. Derfor er det i stor priis for dem. Undertiden findes endnu imellem Rødderne dens røde bark og ofte treffes den særskilt drivende, hvilken de bruge at farve deres hvide skind røde med til stads. Ventelig er det den samme, som Iislænderne og finde i Søen og bruge at farve Uld i³⁾.

4) Unarsivik er en hvid fyr-art⁴⁾, som er smuk i træet, og meget læt i sig, samt god at arbejde; denne bruge de derfor til deres baads-

¹⁾ CRANTZ: p. 30.

²⁾ *Pinus abies*; Syst: nat: 1077, 11.

³⁾ vid: OLOFS: p. 111.

⁴⁾ *Pinus sylvestris*; Syst: nat: 1077, 1.

tømmer, og deres smaae-piile, paa det de skal være lætte og icke saa læt sjunke i Vandet. Det beholder priisen med no: 3.

5) Ikkek, en skjæv og finaaret fyr-art, der synes at være Lindetræet¹⁾. Det er meget sejt i Vedden, især den yderste Skolling, som kand lade sig bukke og bruges til buepiile og Ringen i deres smaae Mandfolkebaade. Passer sig saaledes paa den træe-art, OLAFSON kalder Thyme og Girde |: p. 511, no: 10 :|.

6) Kannungek, er Eenebærtræe²⁾ i større stykker end det ellers voxer der i landet. Mand bruger dette gjerne til tverbuer i bunden af de smaae Mandfolkebaade, da det er sejt og stærkt. Det kommer kun sjelden for.

7) Ulligēlak, er Espetræe³⁾ og kommer vel i store stokke, men da det er løst i træet, er det gjerne saa vandtrukken, at mand ej kan bruge det til andet end huusbrænde; derfor agte Grønlænderne det lidet. —

Disse ere de mig bekjendte arter, hvilke og give nytte for de sig i Landet opholdende Danske, der bruge dem til adskilligt huus- og baadsarbejde, foruden brændsel, hvortil de |: dog ej nu som før :| indhente baadefulde, og købe endeel af Grønlænderne. —

Mand maatte vel vide hvor dette brænde kommer fra. Mand seer, at det gjerne følger med Iisen, og maae rimelig slutte, at det kommer fra samme steder som den, da den har indsluttet det, og ført det med sig.

Ligesom Iisen icke alt kommer fra eet sted, men samles meere og meere undervejs, saa kand det og gaae med drivebrændet. ELLIS fandt drivebrænde i Hudsons-bay⁴⁾, og hand meener indtil videre, at det kommer fra Grønland; dette kand for saaviit være sandt, at endeel kand være overbleven og med Iisen ført vester ud igjen |: cf: § 15, c. :| og derved naaet Hudsons-bay — men oprindelig kommer det icke fra Grønland, der ej har saadanne Skove. Vi har det igjen andensteds fra. Paa Østerbygden og i Iisland findes det ogsaa, og det gaaer der ligesaa⁵⁾. Gaae vi videre saa findes det og ved Nordre Tartariet eller det dertil grændsende Iishav og ved Kamschatka⁶⁾.

Saaledes føres vi videre og videre fort til at søge det første udspring; og jeg er tilbøjelig til at troe med CRANTZ⁷⁾ og OLAFSON⁸⁾, at en stor deel kommer fra de store flader i Tartariet, som ved at bortskære Jord-

¹⁾ *Pinus Larix*; Syst: nat: 1077, 7.

²⁾ *Juniperus communis*; ib. 1134, 1.

³⁾ *Populus tremula*; ib: 1123, 2.

⁴⁾ ELL: p. 132.

⁵⁾ OLAFSON: p. 510.

⁶⁾ GMEL: T: II, p. 415. T: III, p. 126—27. MÜLLER: Samlung Russ: geschichte T: III, p. 67. |: ADEL: 587 :|.

⁷⁾ CRANTZ: p. 52.

⁸⁾ OLAFS: p. 512.

monnet kand rive heele Skove bort og føre dem til Søes; en deel kand vel og komme fra Nord-Americæ mod Vesten vendte Side i N:O:, thi det kommer til Kamschatka ved en Østenvind efter indbyggernes udsigende.

Meget synes mig og kand komme fra de norske Kyster, og Egnen ved Archangel, hvor heele flaader af omhuggen tømmer ofte drive til Søes, og kand læt med den nordgaaende stærke Strøm sættes nord i.

Saaledes kand det samles fra et og andet sted undervejs og ved strømmen |: § 12 :| drives omkring i følge med Iisen |: § 15, c. :|. —

III^{die} Afsnit.
Om Luftegnen.

§ 17.

A. Aarstiderne med Kulde og Varme.

a. De mildeste Egne.

I betragtning af Landets nordl: beliggenhed |: § 2 :| og den mængde Iis der saavel beklæder inderlandet |: § 7 :| som ligger og driver i Søen uden for Landet |: § 15 :| slutter enhver lettelig sig til aarstiderne: at neml: den kolde aarets tid er den betydeligste.

Mand fatter det alt af § 14, hvor jeg har talt om Iislæg. — Den uhyre af Iis, der har taget og endnu tager overhaand, maae nødvendig føre en følelig Kulde med sig, naar Soelen ej er saa nær, eller klart Vejr tillader den at forhindre samme ved sin Varme.

Da nu Iisbræen er ind til landet, saa er og Kulden føleligst jo nærmere mand kommer samme, og her kand især de natuurkyndiges udsagn gjelde. »Det er aldrig saa koldt ved Søekysterne, som inderst i Landet«¹⁾ — skjønt denne Regel og i Grønland taaler undtagelse. Om Vinteren er det vist mildest mod Søen, hvorfor ogsaa Ryper og andre land-fugle da søge ned fra fjeldene mod Kysterne; men om Sommeren er det derimod, saalænge Soelen med sit skin kand trænge igjennem, varmest i fjordene, hvor Soelens Straaler brydes mellem fjeldene.

Luftens forskjællighed inde i fjordene fra den ved Kysterne |: vid: seqv: § 18 :| har og megen skyld heri. Dette maae atter forstaaes inden sine grændser; thi er mand gandske nær ved eller befinder sig paa Iisbræen, saa finder mand virkelig Kulden, til hvad tid det er |: cf: § 7 :|.

b. Sommer.

Sommeren |: gr: Aussak :| kand efter mine bemærkninger der i landet icke regnes længere end fra midt i Junio, da Tællen først retskaffen begynder at komme af jorden, til midt i Augusto, da det igjen begynder med Nattefrosten. Det er: 2 maaneder¹⁾, og endda kand denne tid om

¹⁾ ALGEM: p. 197.

²⁾ Jeg viger heri med vidende og villen fra EGEDE: perl: p. 28, og CRANTZ: p. 57.

aaret ofte være kold nok. Vel sandt, at Grønlænderne ofte flytte i Telt |: deres Sommerboelig :| først i Maj, ja endog i April, og atter i Huus |: deres Vinterboelig :| i Octobr, men det er ikke lige alle aar, og derefter at ville regne Sommer og Vinter var upaalideligt, da de ej rette sig saa meget efter Kulde og Varme, men efter stedernes beqvemhed at søge næringen paa, og viise især en stor lyst til at boe i Telt, hvorfor de endog i den strængeste Kulde, naar det falder dem ind, og næringen ej vil slaae til, hvor de ere, uddrage i Telt for at fare andensteds hen, og mod Vinter krympe sig længe, før de vil i deres Vinterboeliger, hvor de ere meere bundne.

Det er imidlertid icke alle aar lige; Eet aar kand foraaars Kulden vare længere, og Vinterkulden begynde før end et andet aar. Undertiden efter et strængt foraar følger et got efteraar; og efter et mildt foraar, et strængt efteraar; undertiden begge lige milde eller strænge, hvilken forskjæl maae dette icke gjøre paa aarene!

c. Foraar og efteraar.

Jeg regner foraaaret |: gr: Upernak :| overhovedet fra april til Juni; og efteraaaret |: gr: Okiak :| fra August til Octobr.

d. Vinter.

Saa begynder da Vinteren |: gr: Okiok :| for alvor i Octobr maaned, da maae alle i Huus i hvor nødig de ville, og ende med Martij — ej før den tid kand nogen slippe i telt, om hand ellers er ved sin sands: $\frac{1}{2}$ aars Vinter mod 2 maaneders Sommer.

e. Kulden.

Kulden |: gr: Isse :| er vist igjennemtrængende om Vinteren¹⁾; de, som meget skulle være i luften, føle den især, da ofte store stykker fryse af Kinderne, tærne af fødderne, og de stærkest arbejdende vanskelig holde Varmen med sig. Klipperne springe af Kulde |: § 8, b. :|; Steentøj og Porcelain ligesaa; Snottet i næsen og Spyttet paa læberne og Vandet i øjnene kand fryse. Breddetage give sig op, og træboeskab brister endog tvers af træet, især om natten, i Værelser der om dagen har været vel opvarmede, hvilket foraaarsages af Kuldens uformodentlige følge paa Varmen i en saa høj grad. Hvor mand griber paa Jern eller steen i luften staaer mand fare for at miste sin hud, da uddampningen fryser fingrene fast; — ved theedrik kand den udtømte Kop fryse til bordet. Alle flydende ting bundfryser, Øl, Viin og Brændeviin; endogsaa

¹⁾ CRANTZ: p. 56. H. EGEDE: 64, 153. TORFÆUS: 102. NIELS EGEDE: 35, 51, 72, 89, 105, 113. PAUL EGEDE: 58, 63, 71, 73, 74, 76. ANDERSON: 152. MUNK: 21 Nov., 19 og 22 Dec: 1620. 28 Jan., 25 febr. ELLIS: 163, 179.

fransk Brændeviin har jeg selv seet fryse i en stue, hvor vel ej var Varme, men dog næst ved en opvarmet; $\frac{1}{2}$ anker øl frøs paa een nat gandske bort for mig næst ved mit Sengekammer, saa træet sprang itu, og kun en liden portion paa 2 à 3 boutellier stærkt som pryssing blev tilbage i midten. Hertil vil jeg endnu sætte h^r PAUL EGEDES vidnesbyrd om Kuldens strængthed 1738 den 7de Jan: i Discobugt¹⁾: »Is og Riim-Frost »strakte sig ned i Skorsteenen til Ovns-Hullet og kunde om dagen hverken »af den ild i Ovnen eller paa Fyrrstedet optøes, og oven over Skorsteenen »var en hvelving af Riimfrost, med smaae huller paa, hvor Røgen »trængte sig igjennem. Inden i Stuen vare vægge og dørre af frost ligesom »kalkede, og det mand neppe skulde troe at tit 2de underdynen fast- »fryser omkring i Sengen ved træet, ligeledes linklæderne i Dragkisten. »Af aanden om Natten bliver Overdynen og hovedpuden gandske stive »af Riimfrost næsten 1 tomme tyk. Kjødtønderne maae mand hugge i »stykker naar Kjødet skal udtages og uddeeles og siden i Sneevand op- »tøes, og naar mand sætter det paa Ilden er det yderste kaagt, førend det »inderste med magt vil lade sig adskille, hvilket den som icke har seet »det ville holde for utroeligt at være.«

Det er icke usædvanligt at om Vinteren Sne og Iis kand ligge ved en udvæg i Kammeret, skjønt Kakkelovnen er gloende dagen igjennem, og hvorledes skal mand der kunne faae Vinduerne optøede? Det er neppe nok, at mand ved stærk og vedvarende ifyring kand holde Kammeret varmt. Mod Kulde gjøre ellers landets sædvanlige lodne skindklæder god tjeneste, hvilke enhver, endog den peneste Europæer, maae nødes til at bruge²⁾.

Grønlænderne derimod kand bedre efter deres huuses indretning med deres blotte lamper, meere beskytte sig derimod; der er om vinteren hos dem, naar de have Spæk nok, icke varme, men smældheede, saa mand neppe nok kan holde den ud, skjønt næsten nøgen og siddende paa det kolde steengulv; og udenfor en bidsk Kulde, der er færdig at tage næsen bort. Hvor vel passende for dem, der dagen igjennem skal sidde paa Søn og næsten forkommen kommer hjem i en fart at gennemvarmes som i en Ovn; men hvilken Contrast for den fremmede, som der skal opholde sig. Hvad øl mand har med sig fryser uden for og bliver suurt indenfor, hvorfor mand maa tage for got med blot Vand. —

Een Fordeel er dog ved Frosten |: gr: Kere :| der, at mand kand vel bevare sit færske Kjød af alle slags, uden salt, saasom det fryser strax stivt, og bliver saa næsten Vinteren til Ende, naar det hænges i Luften; derved bevare og Grønlænderne deres Kjød. —

Kulden afhænger meget af Vindene og følger strængest med N: og Ø:,

¹⁾ PAUL EGEDES Journal p. 79.

²⁾ Heri stemmer overeens med de andre nordlige Skribenter; ELLIS: p. 167; 179 seqv: MART: § 41, 3.

der stryger over de kolde Iis-Egne, men er lindest med S: og W:, der stryger over de milde Søe-Egne |: dog icke heller dette holder altid stik :|.

f. Varme.

Varmen |: gr: Kiek :| om Sommeren stiger sjelden saa højt, at den kand kaldes Heede, dette mærkes kun i fjordene¹⁾, hvor mand imellem fjeldene paa den rette sommers tid kand svede temmelig nok, hvortil den tunge opgang gjør meget, men meere almindeligt er det, især paa underlandet, at mand kand taale de laadne peltse paa; ja ofte midt om Sommeren behøve fodpose, naar mand skal hen nogen sted om natten.

Til at kunde nærmere bestemme Kulde og varme der i landet udfordres bemærkninger naar Thermometer og Barometer, hvormed jeg ej var forsynet og ej heller har haft Lejlighed at anstille Anmærkninger, da jeg icke bestandig kunde holde mig paa eet sted i landet²⁾. Mand vil have anmærket, at, naar Kulden er stræng i Europa falder den mild i Grønland, og omvendt³⁾, men det holder icke altid stik. —

§ 18.

B. Dag og Nat.

Dags |: gr: Udlok :| og Nats |: gr: unnuak :| Længde⁴⁾ og beskaffenhed kand i et land paa saamange Miile icke være eens allevegne, da det maae rette sig efter stedets Polihøjde. Fra 66 gr og videre N: gaaer Soelen |: gr: Sekkinek :| icke under Horizonten ved Sommer-Soelhværvstiden, og dette varer i Discobugt |: paa 68 gr og derover :| ongefær fra den 31 Maji til den 13 Julii. Altsaa skulde dag og nat være eet og altid lyst; virkelig har det sig saa; imidlertid da Soelen gaaer saa lavt mod horisonten skinner den langtfra icke saa klart om midnat, som om middag, skjærer ej heller saa meget i øjnene, saa at mand kand see imod den. Derimod ved vinter Soelhværv seer mand icke paa de højder Soelen opgaae fra den 30 Nov: til den 12 Jan:⁵⁾, dog have de i den tid icke blot nat, men et tusmørke, som varer desto længere, og forstærkes af soelstraalernes gjenskin mod de høje fjeldtoppe og i de kolde luftdunster. —

Ved Gothaab paa 64 gr staaer Soelen ved Sommer Soelhværv op

¹⁾ CRANTZ: p. 58. EGEDE: perlustr: p. 28.

²⁾ Forfatteren til Anm: over CRANTZ: p. 61 og 68 haver lige observationer ved en anden lejlighed, men da de icke endnu var kommen for lyset, havde hand givet Ordre strax at føre dem til.

³⁾ vid: CRANTZ: p. 59, hvor hand anfører Vinteren 1740, da der i Grøn. var saa lunt, at Discobugt ej blev lagt til med Iis.

⁴⁾ CRANTZ: p. 62. EGEDE: perlustr: p. 30.

⁵⁾ P. EGEDE: p. 43. N. EGEDE: p. 102.

kl: 1,50 min: og gaaer ned kl: 10,10 min:, og med Vintersoelhværv staaer op kl: 10,10 min: og ned kl: 1,50 min:

Ved Friderichshaab paa 62 g^f staaer den om Sommer Soelhv: op ongefær kl: 2,7 min: og ned kl: 9,53 min:, men Vinter Soelhv: op kl: 9,53 min: og ned kl: 2,7 min:¹⁾.

Derved har mand endog paa disse steder om Midsommeren Natten saa lyys, at det er som dag, og mand meget vel kand see at læse i hvad skrift det er om midnatstid; ja nogle fjeldtoppe beskinnes den meeste nat af Soelen; hvilket er særdeeles behageligt; men om Vinteren er den meget korte dag desto ubehageligere, der bliver endnu kortere ved indfaldende tykt vejr. —

Derimod har mand om Vinteren desto klarere maaneskin |: gr: Kaumæt :| og Stjernelyset |: gr: udlorigsæt :|, den første gaaer neppe under horisonten den korteste dag, og begge begynde alt at skinne om eftermiddagen, samt holde ved noget ud paa formiddagen, og deres gjenskin paa Snee og Iis faar hjælp af Nordlys og gjør det saa klart, at mand endog kand see got for sig, og sjelden sees et tykt mørke, uden i meget mørkt Regn = v: Sneevejrlig. —

Om Sommeren fra Maj til henimod August seer mand derimod intet til maane- og stjerneskin. —

Ved ald dette seer mand Skaberens viisdom: at afhjælpe paa adskillige maader mangel af soelens lys, da saaledes Skibe og indbyggere kand i de lyse nætter vogte sig for Driviisen og Skjærene etc: —

§ 19.

C. Luft og Vejrligt.

a. Luftens sundhed.

Luften |: gr: Silla :|, saa kold den er, saa sund er den, da Kulden er reen, saa at mand icke er udsat for endeel af de sygdomme, som i mange andre, især de varmere lande — uden det skulde være skjørbug, hvilken dog de kan hytte sig for som brav holde sig i bevægelse, og icke for meget ligge paa den lade side. — En reen Kulde, som mand kand klæde sig efter, er altid sundere end en brændende heede, eller en Vand-Kulde, der begge gjøre Kroppen døsigt. —

b. Dens udseende og foranderlighed.

Forresten er her de sædvanlige forandringer med luften med væde og tørre, blæst og stille. Himlen |: gr: Killæk :| falder enten ret klar eller fuld af drivskyer |: gr: nuiæt, som gjerne stiger op med en Banke i Vesten, en stor mørk skye |: akoytsuk :|, hvilken siden adspredter sig over den gandske himmel. Imidlertid har jeg sjelden seet den saa

¹⁾ cf: GMEL: II th: p. 441. Jakutzk etc.

dejlig emailleret med smaae hvide banker, som hos os om Sommeren. I de store Fjorde |: e: gr: Disco :| er det meere bestandig Vejrligt, men ved Kysterne meere foranderlig. Paa een tid af dagen klart vejr |: gr: sillagiksok :|, og snart derpaa kand optrække tykninger |: gr: nip-tailak :|, som enten slaauer ud til Regn, Blæst eller Taage; derfor er det meere ubehagelig at boe ved Søen.

c. Regn, Hagl og Iislag.

Nogle aar har mand Regn |: gr: Sjelluk :| heele Sommeren igjenem; andre aar derimod kand mand have tørrevejr |: gr: niptarne :| heele tiden.

Om efteraaret, vinter og foraar har mand da isteden derfor Snee |: gr: Kannik :|, smaae og stor, og Hagl |: gr: netakornak :|, ofte meget store.

Dette kand ellers og treffe ind midt om Sommeren; derimod falder det sjelden ind med Regn og tõevejr eller Iislag |: gr: Nillek :| om Vinteren, naar det eengang begynder at fryse for alvor. — Naar det ellers regner paa underlandet, saa sneer det gjerne paa Oplandet, endog midsommers tid. —

d. Sneen.

Sneen falder her ligesaa stærk, som i andre lande; da det sneer hyppig, vil den derfor og ligge dyb paa marken, men blæser det, flyger den fra de skaldede Klipper hen i Dalene, hvilket foraasager et sneefog, som ej er got at være ude i, hvor den da bliver desto dybere og saa haard tilstuves, som om den med Kunst var tiltrampet; der sees og adskillige figurer i den, eftersom blæsten har taget sit strøg over den; den fryser snart saa haard at den knaser under Fødderne, og giver da god jagtvej — det er en lykke at den ej ligger tyk allevegne, thj derved faae Rheensdyr, Harer og Ryper bedre adgang til deres føde paa Klipperne, og mennsker til deres saa kjære Krækkebær.

Sneen begynder først for alvor at ligge paa underlandet sidst i Sept: eller først i Oct: og siden heele Vinteren, i samme aar til Junii maaned; da den samler sig i dalene til mange favne dyb, saa behøves der lang tid inden den tør op. Efterdj nu Sneen ligger saa langt ud paa Aaret, og soelens skin er allerede bleven stærk, foraarsager dette et Gjenskin, der bliver ret skjærende og utaalelig for Øjnene, hvorover mand neppe uden følelig smerte kand holde sig i frie luft til den tid. —

e. Dug og Riimfrost.

Dug |: gr: Isugutanek :| falder og hen i i Augusti maaned, men da Kulden da alt er i Vejret, saa fryser det gjerne i Riimfrost |: gr: Kakōrnak :|. —

f. Taage.

Taagen |: gr: Pyok :|¹⁾ er noget af det ubehageligste her i landet; Den falder meget tyk og sort, saa at mand ofte neppe kand see en baads længde fra sig. Dette er dog fjordbeboerne meest frie for, som kand have klart Vejr, naar udboerne ved Søen have den tykkeste taage, der begynder gjerne med foraaret og holder med heele Sommeren af og til indtil mod efteraaret, da mand plejer at have det klareste og tillige bestandigste Vejrligt.

Taagen fører kulde med sig og gjør den beste Sommertid til den strængeste Vinter, som ofte nøder til at lægge i Kakkellovnen; og den gjør saavel de sejlene stor Sinkelse i at komme til lands som Grønlænderne i at ernære sig paa Søen, da de icke kand see sælhundene langt fra sig. Den opstiger fra Havet som en Banke, følger gjerne med Driviisen, og trækker ind mod landet, hvor den kand støde an og deeles imellem fjeldene, og længe hænge stille paa deres sider, saa at ofte toppene sees at række frie over den. Hænger den i smaae samlinger, som en Skye over fjeldtoppen og tillige seer fæl sort ud, saa spaaer mand sig et stormvejr med Regn v: Sne; men er samme skye lys, da got vejr; lætter taagen sig, hvilket meest skeer med Ø: vind, eller den falder ned med Væde, da ventes bestandigere klart vejr. Denne i væde nedfaldne taage fryser ofte under faldet, og bliver meget bidsk med sin Kulde, da den indeholder smaae Iispartikler. —

g. Frostrøg.

Ofte opstiger en fiin damp eller røg af Søen, helst i en fjormunding, som mand kalder frostrøg |: gr: Isseriak :|, og skeer i stræng Kulde. Den fryser snart til fiine Iispartikler, hænger sig ved Klæder og foer som Riim, og bider saa stærk paa de blotte deele af legemet, at mand er færdig at miste huden af hænder og ansigt, hvilket skeer naar mand er udenfor den, og den driver hen paa sig igjennem den tyndere kolde luft, men er mand kommen ind i Røgen selv, saa er det ligesom luunt. —

h. Blæst og Stille.

Blæsten |: gr: annoræ :| falder overhovedet meere af mod Søen, men Stille |:gr: Kaitsunganek :| meere i fjordene; dog dette er foranderligt efter aastiderne. Om efteraaret og vinteren raser Vindene meest ud til Søes, og icke sjelden med en Storm²⁾ |: gr: annorersoak :|, saa vandet ryger |: gr: persorpok :| som af en skorsteen. Da kand faa af Grønlænderne være til Søes, men næsten alle holde sig hjemme eller og skynde sig, naar de mærke det, hjem. Sneen, som fyger af fjeldtoppene, var som forbud herpaa. Derimod om Sommeren vil det under-

¹⁾ CRANTZ: p. 58. EGEDE: perlustr: p. 28, 31.

²⁾ CRANTZ: p. 61, 914 og flere steder.

tiden igjen for alvor blæse op, og naar blæsten kommer ud fra landet, skeer det ofte med hvirvelkast |: gr: Kausak :|, der kand tage telt og baad og føre det i luften. I saadant vejr kand mand icke staae paa sine been, men maae krybe paa hænder og fødder. Der føres og sand i luften paa mange miile hen, og bedærver Vandet, samt beklæder jord med væxter allevegne; Ja ofte pidsker gruus og smaae Steene en i øjnene. Det er ofte bemærket, at naar det blæser mod Søen, kand det være blikstille i Fjorde og Bugter, men, naar det blæser i disse, kand det være stille ude til Søes. Det kommer an paa Vindens strøg, som foraarsager blæsten. Naar den kommer fort paa, plejer den dog at gaae overalt men tillige icke at vare længe. — Den om Vinteren er bestandigst; mand bliver ved jevnlig at fare i alle veje vant til at spaae sig hvad vejr der vil komme, men endog den længsterfarne maae ofte underkjende sine indsigter, da hand med got haab i stille vejr kand fare ud tilsøes eller gaae paa jagt paa landet, og med eet blive overfaldet med en himmelstorm og sneefog, som neppe lader ham komme til Huus. Stormen raser da meest imellem de høje fjelde, hvor mand neppe kand trænge sig frem, og jeg erindrer ofte, at den har lættet mig fra jorden og ført mig nogle skub fort. —

i. Torden.

En lykke har mand i Grønland, at mand veed lidet eller intet af Torden |: gr: Kadlek :| og Lyyndil |: gr: ingnaglegiak :|¹⁾. Dog har jeg 2de gange hørt det i 5 aar, og sidste gang temmelig stærk og længe vedvarende med begge deele, men langt borte, saa det langt fra ej var saa græsseligt, som i disse Lande, og mindre skulde det have været, dersom skraldene ej havde givet saa stærk gienlyd imellem fjeldene²⁾.

§ 20.

D. Luftsyyn.

a. Nordlyys.

Af Luftsyyn i Grønland maae især mærkes Nordlyys |: gr: ark-sak :|³⁾, som falder meget hyppig og stærk de fleeste Vinter-aftener baade i klar maaneskin, da dette skin dog svækkes noget, og i mørke, da dets skin er stærkere. Mand veed ved jevnlig erfaringer, at dette

¹⁾ CRANTZ: p. 62. Anm: p. 65. EGEDE: perlustr: p. 30. CRANTZ melder desuden p. 915 om et uvejr 1757 d: 22de Sept., da der saaes en stærk Lyyndil, men uden torden-slag.

²⁾ HORREBOV anmærker det samme om Island p. 292. Derimod melder GMELIN i sin Siberiske Rejse ofte om Tordenvejr, men om Egne, som ventelig, hvad de fleeste angaaer, ligge sydligere. ELLIS p. 178 siger, at i Hudson Bay falde sjelden torden og lyyndil, men desto stærkere.

³⁾ CRANTZ: p. 63. Anm: p. 65. EGEDE: perlustr: p. 30.

luftsyyn er de nordlige Egne meest egent¹⁾ og har derfor sit Nordlyys-Navn. —

Det er icke saa afgjort, at det skulde opstaae i nogen vis Himmeltant. I det ringeste har jeg intet sligt kundet bemærke i besynderlighed. Mand seer det paa alle Kanter, enten i stillestaaende lyse Buer, eller i lange spillende straalere, hvilke med Spidsene stille alle mod et middelpunkt i Zenith, hvor de og ofte lukkes nær mod hinanden fra alle Kanter, saa himmelen er lys og bevægelig hvor mand seer hen og ofte saa lyys at en skilling kand sees paa jorden og mand kand læse derved, dog icke lige lyys allevegne; ofte dunkler det af i nogle hjørner, men breder sig desto hurtigere og med stærkere lysning udi andre hjørner; og det kand med en utroelig hurtighed løbe fra et hjørne til et andet; mand tænke icke, at fordj det paa nogle steder bliver dunkelt, derfor lysets aarsag eller den antændelige materie er ophævet, thi nogle minutter derpaa kand det igjen begynde at blinke paa selvsamme sted, og ofte stærkere end før.

Mand seer det af forskjellige farver, grønne, blaae, violette, røde, men meest brandguule og hvide, af ildens stærke eller svage farve. Naar det var stærkest og i største bevægelighed, har jeg ofte erfaret det, som jeg aldrig før vilde troe, at det har givet en svag lyd i Luften og ret suset for ørene ligesom en liden portion Krud var afbrændt. GMELIN l: c: melder om det samme ved Iishavet, at det der brager som ved et fyrværkeri, saa at endog dyrene skrækkes derved; Hundene lægge sig ned, og vil icke fort, saa længe denne larm staaer paa.

Dette giver tilkjende, at Nordlyset maae icke just være i den øverste luftegn. Mand seer det og saa ofte imellem de lætte skyer, som er oven for samme, og de tykkere skyer, som er under samme. Alt for lavt synes dog Anmærkeren til CRANTZ paa l: c: at sætte det, da hand siger sig engang ligesom rørt deraf i ansigtet; mon jeg maae forløbe mig, naar jeg holder det for meere indbildt end virkelig, end hand, som sætter lyden ved Nordlys, den dog fleere med mig har bemærket, i deres blotte indbildning? At fælde dommen imellem de forskjellige meeningen om dets oprindelse, holder jeg mig for ringe til, men for min Part underskriver helst de, der sætter den i svovlagtige Dunster²⁾. —

Saa forfærdende og dette Syn er i de lande hvor det sjelden forekommer, saa og i den højere grad vilde det blive for dem, der første gang uden medvidenhed fik det at see i Grønland i sin fuldkommenhed, men for bevante er det virkelig et behageligt og beundringsværdigt syn, hvormed jeg ofte har tilbragt heele timer og icke kundet see mig mæt. For disse nordlige beboere medfører det og virkelig en stor nytte. Da de have

¹⁾ cf: ANDERS: p. 102. HORREBOV: p. 287. ADEL: p. 208, 588 og GMELIN: 3 th: p. 135. BOM: T: V, p. 595. ELLIS: p. 178.

²⁾ efter min indsigtfulde lærer KRATZ: i hans Physica p. 318.

om Vinteren saa lidet af Soelens Lyys, har det viise Forsyyn tænkt paa dem med dette bily, der forstærker maanens skumle klarhed, forstørker tasmørkets svage lysning, og betager de mørke nætter deres rædsomhed ved at gjøre dem selv lysende. Herved sættes de arme folk i stand til at gjøre det i nogen maade om natten, hvortil dagen icke vil strække til for dem. —

Mand kan icke sige, Grønlænderne gjøre sig nogen vis regning paa vejrets forandringer efter Nordlyset. Alleene dette vil mand troe |: hvilket og er de fleste Søfarendes antagne Regel :|, at de spillende Nordlys skulde betyde Stormvejr, og de stillestaaende Buer stille Vejrlig, men jeg har mærket, saavel i Landet, som paa Rejsen derfra, at sligt icke altid holder stik; — Skibsfolk søger den udflugt, at hvad før har været visse mærker er nu bleven uvist, hvilket de ville have bemærket ogsaa i andre ting, men for til dette at afgjøre udfordredes Vejrbemærkelser for mange aar. —

b. Rød Himmel i Vesten.

Til Nordlyys maae vel og henregnes en ildfarvet Lyysning i Vesten, som jeg undertiden har bemærket om Vinteren, naar luften ellers har været tyk og ret sort. En saadan ild-rød farve midt i det sorte har været ret rædsom, og gjerne er derpaa fulgt en skrækkelig storm. Dette Syn er derfor forskjellig fra den røde himmel i Vesten ved Soelens nedgang, der meest treffer ind med klar luft og om Sommeren, og almindeligvis har got Vejr i følge med sig. —

c. Stjernes kud, Regnbuer og Vejrstøtter.

Stjernes kud |: gr: udlorigsamanā :| og Regnbuer |: gr: nerri-gursak :| seer mand ogsaa hyppig¹⁾). Ligeledes de saa kaldte Vejrstøtter der gjerne bebude stormende Vejr. — Den Regnbue CRANTZ l: c: siger sig at have seet paa sin hjemrejse, der var uden buende form, og kun hvid og med en beqvem Vind, synes at høre til dette Slags, hvoraf jeg paa min hjemrejse saae mange²⁾).

d. Ildkugler, drager, lygtemænd.

Meere sjeldnere Ildkugler, flyvende drager og lygtemænd |: alle gr: Ingnersoit :|. CRANTZ melder i sin Historie³⁾), »at mand for og efter en »stærk Storm i Nov: maaned 1759 paa forskjellige steder havde fornummet Ildkugler i luften; og Een af samme der var falden ved et huus »begyndte at antænde. Samme Phænomener saae mand og kort efter »Juletiden i middagsstunden med klar Soelskin.« Selv har jeg icke be-

¹⁾ CRANTZ: p. 65.

²⁾ cf. ELLIS: p. 307.

³⁾ p. 914.

mærket deslige uden eengang, neml: 1768 den 29de Novbr om aftenen Kl: lidet over 6, da en stor ildflamme loed sig see 2 gange i luften, og hver gang ongefær i $1\frac{1}{2}$ min: gav saamegen lysning fra sig, som det var dag, og med et uden videre følge forsvandt. — Da slikt foraarsages efter alm: meening af Svovldunster, som opstige af jorden, saa ere især visse steder hertil gemeene og derfor berygtede af Grønlænderne, som gjøre sig andre begreb derom.

e. Bi-Soele og -Maaner og Ringe om dem.

Bi-Soele og Bi-maaner; Ringe om Soel og Maanen, falde og i Grønland. — I Hudsons Bay saae ELLIS eengang 6 Bi-Soele, som satte ham i største forundring. — Det er særdeles mærkværdigt hvad GMELIN mælder |: 4th: p. 499 :| om 2 bi-maaner, der af ham bleve bemærkede, og efter nogen tids forløb formeerede sig til 4, foruden den rette. — Artigt, at h^r CRANTZ p. 65 holder Ringe om Maanen for at komme af frostdampe, da de dog, som hans Anmærker p. 67 rigtig siger, ogsaa treffer i saadan land hen, og til saadan tid, da frostrøgen icke kan finde sted. —

f. Landenes forandring i taage og klart Vejr.

Mand veed at i Taage landene forestille sig gjerne større end de ere i sig selv; foruden dette syn, som og treffes ind i Grønland, sees ogsaa landene undertiden i got Vejr og klar Soelskin højere og anderledes end de ere; da kand skibe og baade synes at hænge i luften; Vandet paa hiin side af en Øe synes at være højere end Øen selv, ligesom det skal opluge samme. Dette har GMELIN og bemærket i Siberien, og siger at mand da holder det for vis forbud for Storm |: 3 th: p. 129 :|. Dette har jeg ofte bemærket i Grønland og er virkeligt et artigt Syyn, men aldrig har jeg i saa høj og forunderlig grad havt lykke at see det, som CRANTZ, af mangel maaske paa den samme anledning som hand, og smaae-landenes mængde. Jeg vil derfor her afskrive ham¹⁾.

»Intet, siger hand, har faldet mig artigere at see, end naar mand »heede og stille Sommerdage, Kookøerne v: de 2 miile fra Gothaab mod »W: liggende Øer, har forestillet sig langt anderleedes end de ere af »naturen. Icke alleene seer mand dem, som gjennem en Tubum, langt »større, og alle steene og de med Iis opfyldte Rifter saa tydelig, som om »mand stoed nær hos dem; men naar dette har varet noget, saa see de »alle ud, som eet eeneste Land, og forestille en Skov eller tilklippet »Træe-Hæk. Derpaa seer mand dem give af sig allehaande sælsomme »figure, som Skibe med Sejl, Vimpler og flage, gamle Bjergslotte med »ruinerne taarne, Storkereeder og 100 deslige ting, som drage sig i højde »og Viide og derpaa forsvinde. Luften er da vel gandske stille og klar,

¹⁾ CRANTZ: p. 65.

»men dog, som ved meget heedt vejrligt, opfyldt med subtile Dunster, »igjennem hvilke, naar de befinde sig imellem øjet og Øerne paa en »behørig frastand, Objecterne efter mine tanker forstørres ligesom gjen- »nem et convexglas; og gemeenlig følger et par Stunde derpaa en sagte »W: Vind med en synlig taage, da saa denne lufus naturæ har en Ende.«

Luftens bæven, som i heede er stærkest, og kand formeeres ved den sig annærmende taage, der har den sagte W: vind i følge med sig, synes mig saa ved at blande alt for øjet at kunne foraarsage sligt foranderligt Syn. —

g. Ingen Soelskin i klart Vejr.

Som et besynderligt Luftsyn maae og anføres det af h^r P. EGEDE bemærkede Vinteren 1740¹⁾, at Soelen icke skinnede ved klar himmel enddog det var paa den Tid, at den maatte være over Horizonten. Forfatteren holder for, at tynde Skyer eller taage betage dem skinneth, da den var kun endnu saa kort over havet, hvor der gjerne var disig og dampet, men CRANTZ p. 59 lægger ham andre ord i munden, at hand siden har tilskrevet det varme og imperceptible Dunster, der ved en streng Kulde blev ligesom dreven af de mildere climata herfra. —

§ 21.

E. Vindene.

Det staaes endnu tilbage at tale noget om Vindene |: gr: annoræ :| som blæse her fra alle hjørner som i andre lande, dog nogle hyppigere, nogle sjeldnere. Den Vind jeg meest har mærket at blæse er S: |: gr: Nigek :|, om icke just altid reen Sønden, dog fra Sydkanten, og denne Vind raser meget baade Vinter og Sommer. N: Vind |: gr: auangnak :| kand ogsaa undertiden være heftig nok, den blæser meest om Vinteren, sjelden om Sommeren. Ø: |: gr: arksarnak :| neml: reen Østen treffer sjelden ligesom W: |: gr: Kannengnak :|, men begge ere gjerne Fjordvinde; thj naar det blæser S: vind til Søes, saa har mand Ø: vind ud af fjordene |: gr: Iversarneq, der ellers betyder trækvind :|, og da farer den ud, som af en blæsebælg i fjordbunden, skjønt munden kan være maadelig blæst og stille; dette skeer meest om Vinteren. Naar den er meget stærk, hvilket giver tilkjende en Storm af S: til Søes, saa er den meget farlig saasom den strækker sig længere ud mod havkanten og holder alt ude fra landet mod den vilde Sø; det er den farligste Vind at være ude i, og den, mand allersnarest kand blive overrumplet af. Det eeneste præservativ middel er at give agt paa de høje fjelde, om Sneen ryger af toppen, thj saa har mand ej længe at betænke sig før mand maae søge havn, efterdj den kommer fra den kant.

¹⁾ vid: hans Journal p. 138, 140.

Naar det derimod blæser N: Vind til Søes, saa har mand W: Vind ind ad fjordene |: gr: Isersarnekk : indgangs vind :| og naaer ej længere end til mundingen af fjordene. Denne Vind blæser meest om Sommeren og er just icke saa stærk, som udgangs Vinden, men holder oftest ved dagen til Ende, saa at de, som skulle fare ud af fjordene, maae betjene sig af Natten, da der gjerne er stille, — mand kunde kalde denne Sommer-Vinden og hiin Vinter-Vinden i fjordene. —

Der er ellers en Vind, som kaldes Land-Vind |: gr: nunapasiksok :| og er at ansee for en N: O:, der blæser helst om Vinternætterne ud af alle fjorde og bugter, og sætter os ofte i forundring, da mand om aftenen med stille Vejr kand gaae hen at lægge sig og om morgenen finde sig omringet med driviis, som Dagen før saaes ingen tegn til, men de dér om natten har været oppe, har mærket denne blæst, der har sat Iisen ud af sine huller i indvigene. Denne Vind er ellers Grønlænderne icke meget bange for, thj gemeenligen lægger den sig med dagens Komme meer og meer og begynder igjen mod aftenen. —

En anden Vind synes at være tvert herimod og kand kaldes Søe-Vind |: gr: Sinersirsak :|; den kommer egentligen fra N: O: og blæser langs om Strandkanten, saa den icke kommer til fjorde og bugter. —

Mand har endnu flere slags Vinde, og benævnelser paa dem, som her ville blive unyttig at opregne. Det er mærkeligt, at naar Dagsstormen lægger sig mod aften, er den icke at troe, at den jo begynder for fra næste dag; men bliver den ved natten igjennem kand mand snarere formode sig got Vejr op ad anden dagen. —

Vesten og S: Vind, som staaer meest paa landet, sætter havet meest i oprør, saa at de største og længst vedholdende Sødynninger følge med disse Vinde, kand vedholde mange dage efter med stærk Søgang og brønning paa Skjærene, ja ofte nogle dage forud bebude dem. —

Disse Vinde stuve derfor og bugterne meest til med Driviis, men de føre tillige Drivbrændet under land. Derimod N: og Ø:, da de altid blæse ud fra landet, føre de meere smaalt Vande med sig, da bølgerne, som de rejse, icke begyndes fra det dybe, men fra det lavere, kand derfor icke gjøre saa huul Søe, og maae med indfaldende stille snarere lægge sig. Disse Vinde holde da alting ude fra Landet, naar de ere saa stærke, at de kand overvinde strømmenes træk. —

§ 22.

F. Vind og Vejrligt.

Mand maae anmærke, at ovenanførte om Vinde og Vejrligt er meest efter mine bemærkninger Syd paa Landet. Jo længere nord, jo meere stille vindig af meest S: vinde, og i Discobugt skal mand undertiden heele 3 maaneder i Rad have stille.

Skjønt jeg nu icke har kundet, som før er sagt, anstille rette meteorologiske Observationer med Barometer og Thermometer, har jeg dog gjort hvad jeg har kundet, nemlig: i de 4 aar 1769—1772 saa paalideligt, som mueligt, uden instrumenter, lagt mærke til Vindens kant, blæstens strængthed, samt forandring af Kulde og Varme med meere; hvilket jeg og til slutning af dette afsnit vil meddeele saa ufuldkomment det og være kand:

a. A^o 1769.

A^o 1769.

Januarius.

- d: 1. Vind Ø: meest stille. Tøvejr. Tyk luft.
 d: 2. Vind S: Blæst. Tøvejr. Regn og slud.
 3: 3. Vind N: Blæst. Stærk Frost. Sne.
 d: 4. Vind S: Stærk blæst. Stærk Frost. Sneefog.
 d: 5. Vind S: Stærk blæst. Maadelig Kulde. Skyeluft.
 d: 6. og 7. Vind S: Stærk blæst. Maadelig Kulde. Stærk Sne.
 d: 8. om Morgenen Vind S:; om Midd. NW:; om aftenen S: med stille. med stærk storm. med maadelig blæst. maadelig Kulde og stærk Sne.
 d: 9. Vind Ø: Stærk blæst. Stærk kulde. Sneefog. Nordlys.
 d: 10. og 11. Vind N: Stærk blæst. Bidende kulde. Sneefog. Nordlys.
 d: 12. Vind S: næsten stille. Bidende kulde. Klart vejr og Soelskin, om aftenen Nordlys.
 d: 13. Vind S: og siden N: næsten stille. Bidende kulde. Klart vejr og Soelskin, om aftenen Nordlys.
 d: 14. Vind N:, NW: og tilsidst S:, som varede dagen til Ende. Stærk storm om formidd:; om eftermidd: got vejr. Skarp kulde; om formidd: sneefog og hagl; om eftermidd: klart og Soelskin; om aftenen Nordlys.
 d: 15. Vind S: Næsten stille. Stærk kulde. Klart Vejr. Nordlys.
 d: 16. Vind S: Stille. Skarp kulde. Klart Soelskin. Nordlys.
 d: 17. Vind N: Temmelig blæst. Skarp kulde. Klart Soelskin. Nordlys.
 d: 18. Vind N: Storm. Skarp kulde. Stærk Sneefog.
 d: 19. Vind N: Temmelig blæst. Skarp kulde. Tæt sne.
 d: 20. Vind Ø: og mod aften S: Temmelig blæst. Skarp kulde, graae luft og mod aften lidt Regn.
 d: 21. Vind N: Temmelig blæst. Skarp kulde. Stærk Sneefog.
 d: 22. Vind Ø: Blik stille. Skarp kulde. Klar luft til mod aften, da skyerne stoede fulde af sne, der og faldt i stor mængde om natten.
 d: 23. Vind Ø: Blikstille. Skarp kulde. Klar luft. Nordlys.
 d: 24. Vind S: Stærk Storm. Stærk kulde. Skyeluft.

- d: 25. Vind S: Stille. Lind kulde. Klar Soelskin. Nordlys.
 d: 26 og 27. Stille. Lind kulde. Klar Soelskin. Nordlys.
 d: 29. Vind S: Maadelig blæst til mod aften, da det tog til med Kast-
 vinde. Tyk luft og Iisslag.
 d: 30. Vind S: Temmelig blæst. Lind kulde. Tøvejr og Skyeluft.
 d: 31. Vind S: mod aften N: Stille. Lind kulde. Blaae luft og som
 mildt foraars vejrligt. Nordlys.

Februarius.

- d: 1. Vind N: Storm mod aften. Maadelig frost. Graae luft, smaaregn
 mod aften.
 d: 2. Vind N: Stærk blæst og stormende af og til. Temmelig bidende
 kulde. Skyeluft og Sneefog.
 d: 3. Vind Ø: Maadelig blæst og kulde. Skyeluft. Nordlys.
 d: 4. Vind N; S: og NW: Temmelig blæst. Sneefog.
 d: 5. og 6. Vind Ø: Meest stille. Bidende kulde. Klar luft og Soelskin.
 Nordlys.
 d: 7. og 8. Vind S: Temmelig blæst. Mildt tøvejr. Tyk luft og nogen
 snee.
 d: 9. Vind S: Maadelig blæst. Tøvejr. Tyk luft og snee af og til.
 d: 10. Vind S: Stille. Frostvejr. Skyeluft.
 d: 11. og 12. Vind S: Stille. Frostvejr. Skyeluft og stærk Soelskin.
 Nordlys.
 d: 13. Vind S: og stille. Om aftenen N: og stærk blæst. Frostvejr;
 klar luft og stærk Soelskin. Nordlys.
 d: 14. Vind Ø: Maadelig blæst og op ad dagen stille. Temmelig frost.
 Skyeluft og Soelblink.
 d: 15. og 16. Vind S: Stærk storm og kulde. Temmelig stærk Sneefog.
 d: 17.—19. Vind N: Storm. Teml: frost. Stærk sneefog.
 d: 20. Samme vejrlig med foranderlig Vind næsten fra alle
 hjørner.
 d: 21. Vind Ø: Blæst og kulde. Blaae luft. Nordlys.
 d: 22. Vind SO: Maadel: blæst. Snee, Regn og Slud.
 d: 23. Vind S: Storm. Tøvejr. Graae luft med snee og regn af og til.
 d: 24. og 25. Vind N: Temml. blæst. Frost. Sneefog.
 d: 26. Vind N: Storm. Stærk kulde. Sneefog.
 d: 27. Vind Ø: Stille. Koldt. Klar luft. Nordlys.
 d: 28. Vind S: Stærk blæst med koldt og Sneefog.

Martius.

- d: 1. Vind N: og S: Stærk blæst. Lint kulde. Graae luft.
 d: 2. Vind S: Stille og mildt med graae luft.
 d: 3. Vind N: Stærk blæst og Kulde. Lidt blandet luft.

- d: 4. Vind N: Stærk blæst og Kulde. Klar luft. Nordlys.
d: 5. Vind N: Temml. blæst. Kulde. Blandet luft og Sneefog.
d: 6. Vind N: Vindigt. Kulde. Blandet luft og Sneefog.
d: 7. Vind Ø: Vindigt. Stærk frost. Tyk sneeluft.
d: 8. Vind SO: Stille. Mildt. Nordlys.
d: 9. Vind N: Vindigt. Mildt. Graae luft.
d: 10. Vind Ø: Stille. Frost. Tyk luft og snee.
d: 11. Vind Ø: Temml. blæst. Temml. kulde. Blandet luft, snee af og til.
d: 12. Vind S: Stille. Temml. kulde. Smukt vejr. Nordlys.
d: 13. Vind S: Stille. Temml. kulde. Blandet luft.
d: 14. Vind N: Stærk blæst. Frost. Blandet luft. Stærk sneefog.
d: 15. Vind N: Maadel. blæst. Mildt. Tyk luft og tæt.
d: 16. Vind S: Stærk blæst. Temml. kulde. Tyk luft. Vejret lagde sig mod aften.
d: 17. Vind N: og S: Temml. blæst med begge. Bidsk kulde. Klart Vejr og soelskin; nordlys.
d: 18. Vind S: Storm. Temml. kulde. Sneefog.
d: 19. Vind S: og næsten af alle hjørner. Sidst NW: En rygende storm. Bidsk kulde og sneefog.
d: 20. Vind N: Maadel. blæst. Temml. kulde. Klar luft; Nordlys.
d: 21. Vind Ø: Stille. Temml. kulde. Klar luft og stærk soelskin; Nordlys.
d: 22. Vind S: Stærk blæst. Lind kulde. Tyk luft og sneefog.
d: 23. Vind N: Maadelig blæst. Lind kulde. Tyk luft og sneefog.
d: 24. Vind S: Afvexling med blæst og stille. Tøevejr. Graae luft.
d: 25. Vind NO: Om formd. stille, om eftermd. storm, som tog til mod aftnen. Sviende kulde. Drivskyer.
d: 26. Continuerede, men ej saa stærk blæst.
d: 27. Vind N: Blæst. Kulde. Stærk snee og tyk luft.
d: 28. Continuerede heele dagen.
d: 29. Vind N: Maadel. blæst. Bidende kulde. Klar soelskin.
d: 30. Vind N: Stille. Stærk frost. Klar soelskin.
d: 31. Vind N: Stille. Tøe og mildt soelskins vejr.

Aprilis.

- d: 1. Vind N: og stille med soelskin. Mod aften S: og blæst med Regn og tøevejr.
d: 2. Vind S: Stærk blæst. Tøevejr og Regn.
d: 3. Vind S: Stille. Tøevejr og noget snee.
d: 4. Vind S: Stille. Tøevejr. Soelskin.
d: 5. Vind S: Stille. Nattefrost. Mildt Tøe og Regn mod aften.
d: 6. Vind S: Maadelig blæst. Tøevejr. Tyk Luft.

- d: 7. Vind N: Maadelig blæst. Tøvejr. Taage.
d: 8. Vind S: Vindigt. Nattefrost. Tøvejr og tyk taage.
d: 9. Vind N: Stærk storm. Skarp frost. Drivskyer.
d: 10. Vind N: Temml. kuling. Skarp frost. Klar luft og soelskin.
d: 11. Vind N: Maadel. blæst som tog til mod aften. Frost. Om formd:
klar luft og soelskin, men om eftermd: snee.
d: 12. Vind N: Vindigt. Frost. Sne om formd: men om eftermd: klart
vejr.
d: 13. Vind N: Vindigt. Frost. Sne om morg:, men opad dagen klar
luft.
d: 14. Vind Ø: Blæst. Stærk frost. Klar luft. Nordlys.
d: 15. Vind V: og NW: Stærk storm og frost. Sneefog, drivskyer.
d: 16. Vind S: Vindigt. Stærk frost. Om morg. tyk luft og snee, men
opad dagen klar luft og soelskin.
d: 17. Vind N: Stille. Frost. Klar luft og soelskin.
d: 18. Vind S: Stille. Frost. Klar luft og soelskin.
d: 19. Vind S: Stille. Mindre Kulde. Klar Luft og soelskin.
d: 20. Vind S: og Stille; derpaa W: med blæst. Sne og hagl.
d: 21. Vind N: Vindigt. Frost. Klar soelskin.
d: 22 og 23. Vind N: Stærk blæst. Skarp frost. Hagl og Sneefog.
d: 24 og 25. Vind N: Stærk blæst. Skarp frost. Sne af og til.
d: 26. Vind N: Vindigt. Stærk kulde. Tyk luft og snee.
d: 27. Vind N: Stærk blæst. Stærk kulde. Sne og hagl.
d: 28. Vind N: Maadel. blæst. Stærk kulde. Klar soelskin.
d: 29. Vind Ø: og N: Maadelig Vind. Temml. kulde. Klar soelskin.
d: 30. Vind Ø: og W: men sidst S: Maadel. blæst. Mildt soelskin.

Majus.

- d: 1. Vind N: Stærk storm og kulde. Regn og Snee-blanding.
d: 2. og 3. Vind N: Temml. blæst og kulde. Skyeluft.
d: 4. Vind Ø: Vindigt. Mildt. Klar soelskin.
d: 5. Vind N: Vindigt. Mildt. Klar soelskin.
d: 6. og 7. Vind S: Vindigt. Mildt. Noget snee og tyk luft.
d: 8. Vind N: Vindigt. Mildt. Klar luft.
d: 9. Vind N: Vindigt. Vandkoldt. Regn.
d: 10. Vind N: og S: Vindigt. Varmt. Regn.
d: 11. Vind N: Vindigt. Mildt. Tyk luft.
d: 12. Vind S: Maadel. blæst. Mildt. Soel.
d: 13. Vind N: Blæst. Mildt vejr og Soel. Driviisen kom ind imod
landet.
d: 14. Vind S: Blæst. Mildt. Soelskin.
d: 15. Vind N: Vindig. Mildt. Soelskin.
d: 16. Vind N: men meere blæst. Mildt. Soelskin.

- d: 17. Vind W: Vindigt. Kulde. Klar soelskin. Driviisen sattes ind mod landet og førte Kulde med sig og var driviis til Søes.
- d: 18. Vind S: Stille. Mildt. Klar luft og driviis til Søes. Stærk soelskin.
- d: 19. Vind W: og SW: Blæst af og til. Koldt. Soelskin. Driviis til Søes.
- d: 20. Vind N: Maadelig blæst. Vandkoldt. Blandet luft.
- d: 21. Vind N: Maadelig blæst. Kulde og taage.
- d: 22. og 23. og 24. og 25. Ligesaa.
- d: 27. Vind W; NW: og N: Liden blæst og kulde. Klar luft og soelskin. Driviisen var kun 1 mils vej fra os og saas saa langt mand kunde øjne i N., W. og S.
- d: 28. Vind N; NW: og NO: Maadel. blæst. Stærk kulde, saa mand maatte have ild i Kakkelovnen. Taage.
- d: 29. Vind N: Temml. blæst og kulde. Soelskin om formd., men taage om eftermd.
- d: 30. og 31. Vind N: Temml. blæst og kulde. Driviisen var neppe $\frac{1}{2}$ mil fra udhavs-ørne, uagtet N: Vind holder den daglig ud fra landet.

Junius.

- d: 1. Vind N: Om Morg: taage, kulde og blæst; op ad dagen stille, soelskin og varme.
- d: 2. Vind S: og NW: Maadelig blæst, Mildt Soelskin og skyeluft.
- d: 3. Vind N: Maadel. blæst og maadel. kulde. Blandet luft.
- d: 4. Vind N: Blæst. Mildt vejr. Soelskin.
- d: 5. Vind N: Stærk blæst. Temml. kulde. Klar luft.
- d: 6. Vind S: Maadel. blæst. Taage som blev ved med Regn.
- d: 7. Vind N: Temml. blæst. Koldt. Stærk taage.
- d: 8. Vind N: Maadel. blæst. Koldt. Stærk taage.
- d: 9. Vind S: Maadel. blæst. Koldt. Tyk luft og Regn.
- d: 10. Vind S: Maadel. blæst. Mildt. Blandet luft og lidt Regn.
Iisen var endnu den samme farlige, og da den i nogle dage havde syntes udspreddt, har den ved SW: igjen kommen til syne tæt pakket.
- d: 11. Vind S: Vindigt. Varme. Soelskin.
- d: 12. Vind S: Blæst. Ret koldt. Regn.
- d: 13. Vind W: Maadel. blæst. Blandet luft. Driviisen var nu kommen ind imellem øer, i bugter og alle løb, saa mand ingen fart kunde have havt med baaden.
- d: 14. Vind N: og NW: Maadel. blæst. Mildt. Soelskin.
- d: 15. Vind N: Vindigt. Mildt og Soelskin, men mod aften taage og kulde.

- d: 16. Vind N: Vindigt. Mildt. Soelskin. N: vind kunde icke have magt at sætte Iisen fra landet.
- d: 17. Vind N: Blæst. Mildt og Soelskin.
- d: 18. Vind N: Maadel. blæst. Mildt. Graae luft.
- d: 19. Vind W: og N: Maadel. blæst. Mildt. Soelskin.
- d: 20. Vind N: Maadel. blæst. Koldt. Graae luft.
- d: 21. Vind N: Maadel. blæst. Varme. Stærk taage, som dog lættede sig op ad dagen.
- d: 22. Vind S: Maadel. blæst. Mildt. Soelskin. Iisen laae langs ad landet, drivende paa hinanden med Strømmen, saa det var som Skud i Skud.
- d: 23. Vind W: Maadel. blæst. Mildt og Soelskin, men mod aften taage Regn.
- d: 24. Vind N: Maadel. blæst. Vandkoldt. Om natten havde det regnet stærkt, men om dagen graae og fugtig luft.
- d: 25. Vind N: Temml. blæst. Mildt og Soelskin.
- d: 26. Vind N: Vindigt. Mildt og Soelskin.
- d: 27. Vind S: Maadel. blæst. Tyk og kold taage.
- d: 28. Vind N: Temml. blæst. Mildt og Soelskin indtil mod aften, da aftenkulden indfandt sig.
- d: 29. Vind N: Temml. blæst og kulde. Graae luft.
- d: 30. Vind N: Temml. blæst og kulde. Tyk taage.

Julius.

- d: 1. Vind N: Temml. blæst. Mildt. Klart vejr. Forunderlig hastig satte N: vinden Iisen til Søes.
- d: 2. Vind S: Blæst tog til, dog om aftnen stille; og megen Regn med Vandkulde.
- d: 3. Vind S: Stille. Mildt. Taage om Morgenen, som siden lættede sig.
- d: 4. Vind S: Vindig. Vandkoldt. Regn.
- d: 5. Vind N: Maadel. blæst. Mildt. Blandet luft.
- d: 6. Vind N: Vindigt Regnvejr tog til med vandkulde.
- d: 7. Vind N: Maadel. blæst. Kulde og graae luft. Mand kunde endnu see Iisen fra landet.
- d: 8. Vind N: Vindig. Kulde og graae luft.
- d: 9. Vind N: Temml. blæst. Kulde og blandet luft.
- d: 10. Vind N: Maadel. blæst. Stærk kulde og taage.
- d: 11. Vind N: Stille. Koldt. Soelskin. Skjönt N: Vinden blæste daglig, men kun sagte, saa kom Iisen dog landet nær igjen.
- d: 12. Vind N: Stille blandet luft og kulde.
- d: 13. Vind N: Stærk blæst, Kulde og taage, som blev til smaaregn.
- d: 14. Vind N: Maadelig blæst og taage, som om eftermd. blev til soelskin og stille.

- d: 15. Vind S: »Vindigt. Dejligt soelskinsvejr.
d: 16. Vind Ø:, S: og W: Stærk blæst. Lummerheede og stærk Regn.
Der var skeet stor aabning i Driivisen.
d: 17. Vind W: Maadel. blæst. Varme. Soelskin.
d: 18. Vind N: Temmelig blæst. Kulde og fugtig taage.
d: 19: Vind N: Vindigt. Dejligt soelskinsvejr.
d: 20. Vind S: Stille. Varm soelskin. Iisen var nu dreven langt i W:
og ej synlig i nogen mængde.
d: 21. Vind W: Stille. Varm soelskin.
d: 22. Vind N: Liden blæst. Klart vejr, men mod aften kold taage.
d: 23. Vind N: Vindig. Om morgenen kold taage, men op ad dagen
klart vejr med soelskin.
d: 24. og 25. Vind N: Maadel. blæst. Varme og soelskin.
d: 26. Vind N: Stille. Varm soelskin.
d: 27. Vind N: Temmelig blæst med tyk taage og kulde.
d: 28. Vind N: Vindigt. Varme. Soelskin.
d: 29. Vind N: Maadel. blæst, taage og Kulde.
d: 30. Vind N: Maadel. blæst, Varme og soelskin.
d: 31. Vind W: Vindigt. Mildt soelskin.

Augustus.

- d: 1. Vind N: Blæst. Vandkulde og taage.
d: 2. Vind N: Stille. Dejlig soelskinsvejr.
d: 3. Vind N: Temml. blæst. Stærk taage og kulde.
d: 4. Vind N: Maadel. blæst. Taage og kulde.
d: 5. Vind N: Temml. blæst. Taage og kulde.
d: 6. Vind W: Stille. Taage og kulde.
d: 7. og 8. Vind N: Vindigt. Taage og kulde.
d: 9. Vind N: Stille. Dejlig soelskinsvejr.
d: 10. Vind N: Maadel. blæst. Taage og Kulde.
d: 11. Vind N: Blæst. Taage og Kulde.
d: 12. Vind W: Maadel. blæst. Varme. Blandet luft.
d: 13. Vind S: Stærk storm. Lummerheede. Mørk luft, Torden og
Regn.
d: 14. Vind S: Storm. Varme og Regn.
d: 15. Vind NW: Maadel. blæst. Varme. Regn bygeviis.
d: 16. og 17. Vind S: Maadel. blæst. Koldt. Regn.
d: 18. Vind Ø: Maadel. blæst. Taage med kulde og Regn af og til.
d: 19. Vind W: Vindigt. Mildt. Taage der undertiden lættede og af-
vexledes med soelskin.
d: 20. Vind SO: Vindigt. Koldt. Regnbyger.
d: 21. Vind S: Stærk storm. Mildt. Regn.
d: 22. Vind S: Maadel. blæst. Heede. Regnbyger.

- d: 23. Vind N: Blæst. Mildt. Graae luft.
 d: 24. Vind SW: Stille. Mildt. Taage.
 d: 25. Vind N: Maadel. blæst. Taage og kulde.
 d: 26. Vind N: Vindigt. Taage og kulde.
 d: 27. Vind S: og W: Vindigt. Regn og Taage, Kulde.
 d: 28. Vind S: Maadel. blæst. Kulde. Regnvejr.
 d: 29. Vind N: Temml. blæst. Kulde. Klar soelskin.
 d: 30. Vind N: Vindigt. Taage, Kulde og Regn.
 d: 31. Vind W: Vindigt. Nattefrost. Klar luft.

Septbr.

- d: 1. Vind N: Vindigt. Heede. Soelskin.
 d: 2. Vind S: Stille. Varme. Soelskin.
 d: 3. Vind S: Maadel. blæst. Kulde. Regnvejr.
 d: 4. Vind S: Maadel. blæst. Mildt. Regnvejr.
 d: 5. Vind S: Stille. Stærk taage og storm.
 d: 6. Vind S: Vindigt. Mildt og soelskin.
 d: 7. Vind W: Maadel. blæst. Mildt. Regn.
 d: 8. Vind S: Maadel. blæst med Kastevinde af og til. Regn og Slud.
 d: 9. Vind N: Maadel. blæst med Kastevinde. Koldt. Regn og Slud.
 d: 10. Vind N: Maadel. blæst. Mildt. Soelskin.
 d: 11. Vind N: Blæst. Koldt. Regn af og til.
 d: 12. Vind N: Blæst. Taage og kulde.
 d: 13. Vind S: Maadel. blæst. Taage og kulde.
 d: 14. Vind Ø: Vindigt. Mildt. Regn.
 d: 15. Vind S: Maadelig blæst. Kulde. Tyk luft med Regn af og til.
 Om natten var falden Snee, som saaes at ligge paa
 fjeldene paa Oplandet.
 d: 16. Vind N: Maadel. blæst. Kulde. Klart vejr.
 d: 17. Vind N: Maadel. blæst. Taage og Kulde.
 d: 18. Vind S: Blæst. Taage og Kulde.
 d: 19. Vind S: Blæst. Kulde. Graae luft med Regn om aftenen.
 d: 20. Vind S: Vindigt. Kulde. Taage og smaaregn dagen igjennem
 d: 21. og 22. Vind N: Stærk blæst. Tyk taage.
 d: 23. Vind N: Vindigt. Kulde. Klar soelskin.
 d: 24. Vind S: Om formd. med maadelig blæst; N: mod aften med
 temmelig blæst. Kulde og tyk luft med Regn og Slud.
 d: 25. Vind N: Blæst med kulde. Klar Soelskin. Nordlys.
 d: 26. Vind Ø: Stille. Maadelig kulde. Klar Soelskin. Nordlys.
 d: 27. Vind S: og W: Maadel. blæst. Stærk snee.
 d: 28. Vind Ø: Vindigt. Frost. Klar Soelskin. Om eftermd. S.; meere
 blæst, Regn og snee (foranderlig).
 d: 29. Vind S: Maadel. blæst. Skarp kulde. Blandet luft.
 d: 30. Vind Ø: Stærk blæst. Skarp frost. Blandet luft.

Octbr.

- d: 1. Vind N: Vindigt. Frost. Klart vejr.
- d: 2. Vind Ø: om Morgenen, men S: mod aften. Blæst. Tyk sneeluft.
- d: 3. Vind S: Om morg: blæst, da det om natten havde været en storm, men op ad dagen stillede af. Tøevejr og mildt med tyk luft.
- d: 4. Vind S: og Ø: Jevn blæst. Tøevejr. Skyeluft, som om eftermd. blev tykkere og gav Regn og Snee af sig.
- d: 5. Vind Ø: Blæst. Tøevejr. Stærk snee.
- d: 6. Vind S: Blæst. Kulde. Blandet luft.
- d: 7. Vind S: Storm. Tøevejr. Graae luft.
- d: 8. Vind S: Stærk blæst. Tøe, snee og Regn.
- d: 9. Vind S: Vindigt. Tyk luft med snee og Regn af og til.
- d: 10. Vind S: Maadelig blæst. Tøevejr. Snee.
- d: 11. Vind S: Stille. Nattefrost. Mildt med blandet luft.
- d: 12. Vind N: Vindigt. Frost. Blandet luft. Nordlys.
- d: 13. Vind N: Om formd., stille med klar luft og svalt, mod aftenen skyeluft og stærk frost. Bugterne tillagt med Iis første gang.
- d: 14. Vind N: Blæst. Tyk skyeluft.
- d: 15. Vind N: Maadelig blæst. Frost. Klar luft; Nordlys.
- d: 16. Vind Ø: Maadel. blæst. Stærk kulde med tyk luft.
- d: 17. Vind Ø: og S: En rygende storm med Regn og snee af og til. Luunt i vejret, da der ligesom blæste luunhed ned.
- d: 18. Vind S: Maadel. blæst. Frost. Blandet luft. Nordlys.
- d: 19. Vind SO: Stærk blæst. Tøevejr. Klar soelskin.
- d: 20. Vind Dito, men stillede af mod aften.
- d: 21. Vind S: Stille. Mildt. Soelskin. Nordlys.
- d: 22. Vind S: Stille. Riimfrost. Smaaregn af og til. Ej synderlig koldt.
- d: 23. Vind S: Vindigt. Riimfrost. Maadel. klar luft og soelskin. Nordlys.
- d: 24. Vind S: Vindigt — og lidt snee om Natten, men om dagen Tøe og Regnvejr.
- d: 25. Vind S: Stille. Tøe. Graae luft.
- d: 26. Vind S: Om morg: stille, mod middag stærk blæst. Mildt. Blandet luft og soelskin.
- d: 27. Vind S: Stille. Tøevejr og mildt. Soelskin og klar luft. Nordlys.
- d: 28. Vind S: Vindigt. Nattefrost. Klar soelskin.
- d: 29. Vind N: Temml. blæst. Taage og koldt.
- d: 30. Vind S: Vindigt. Maadelig luft. Klar soelskin. Nordlys.
- d: 31. Vind N: Vindigt. Mildt soelskinsvejr.

Novbr.

- d: 1. Vind S: Blæst. Mildt. Blandet luft med lidt Regn om natten.
- d: 2. Vind N: Jevn blæst. Tøevejr. Blandet luft.

- d: 3. Vind N: Temml. blæst. Frost. Klar luft. Nordlys.
d: 4. Vind N: Jevn blæst. Frost. Skyeluft.
d: 5. Vind S: Stærk blæst. Frost. Blandet luft.
d: 6.—9. Vind S: Stærk blæst. Tøe. Regn og snee.
d: 10. Vind SO: Blæst som voxte mod aften. Frost. Graae luft mod aften, smaa snee.
d: 11. Vind S: Vindigt. Lidt Sne, Regn og Slud.
d: 12. og 13. og 14. En stærk blæst, som voxte dag for dag.
d: 15. Vind W: Vindig. Frost og Sne og omsider Regn og Tøe mod aften.
d: 16. Vind S: Temmelig blæst, som blev stærkere mod aften og paa følgende nat. Om formiddagen Regn, siden opholdsvejr og mildt soelskin.
d: 17. Vind S: Temmel. blæst. Vandkoldt. Stærk Regn dagen igjennem.
d: 18. Vind W: Temml. blæst af og til med byger og sneefog. Frost. Nordlys.
d: 19. Vind W: og NW: Temml. blæst i bygeviis. Stærk snee af og til. Frost. Nordlys.
d: 20. Vind N: Det øvrige som i gaar.
d: 21. Vind Ø: Jevn blæst. Stærk frost og kulde. Blandet luft.
d: 22. Vind S: Stærk blæst. Frost. Bygeluft.
d: 23. Vind N: Stærk blæst etc: som i gaar.
d: 24. Vind S: Temml. blæst. Om natten var falden stærk snee. Om dagen frost og sneefog. Bygeluft.
d: 25. Vind SO: Stille. Frost. Bygeluft.
d: 26. Vind W: Stærk blæst. Stærk frost. Sneefog og hagl mod aften.
d: 27. Vind S: Vindig. Lind frost. Sne af og til. Nordlys.
d: 28. Vind S: Maadelig blæst. Frost. Sne af og til, undertiden Hagl. Bygeluft.
d: 29. Vind S: Stærk blæst. Tøevejr. Sne og Regn (ubestendig).
d: 30. Vind S: Stærk blæst. Slindring i luften. Sne. Tyk luft.

Decembr.

- d: 1. Vind S: Temmelig blæst. Frost. Hagl og snee.
d: 2. Vd: SW: og W: Maadelig blæst. Liden frost. Skyeluft. Nordlys.
d: 3. Vind S: Maadel: blæst. Frost. Blandet luft. Nordlys.
d: 4. Vind S: Vindig. Stærk frost. Klar luft. Nordlys.
d: 5. Vind S: Stille. Stærk frost. Klar luft. Nordlys.
d: 6. Vind N: Liden blæst. Stærk frost. Klar luft. Nordlys.
d: 7. Vind S: Vindig. Stærk frost. Klar luft. Soelskin og Nordlys.
d: 8. og 9. Vind Dito, men stille.
d: 10. og 11. Vind N: Stærk blæst. Stærk frost. Klar luft.
d: 12. Vind N: Maadel: blæst. Lindere kulde. Stærk snee.
d: 13. Vind Dito, men mindre snee.

- d: 14. og 15. Vind N: Stærk blæst og stærk frost. Sneefog. Blandet luft.
 d: 16. Vind N: Temml. blæst. Bidende kulde. Sneefog.
 d: 17., 18. og 19. Vind S: Maadel: blæst. Stærk frost. Klar luft og soel-
 skin. Nordlys.
 d: 20. Dito men meest stille.
 d: 21. Vind N: Vindigt. Frost. Klar luft. Nordlys.
 d: 22. Vind N: Jevn blæst. Stærk frost. Blandet luft.
 d: 23. Vind Ø: Stille. Skarp frost, som det endnu icke havde været i
 Vinter. Klar luft. Nordlys.
 d: 24. og 25. Vind S: Vindigt. Stærk frost. Klar luft.
 d: 26. Vind Ø: Stærk blæst. Skarp kulde. Sneefog og blandet luft.
 d: 27. Om morgenen som i gaar, men op ad dagen W., mindre blæst og snee.
 d: 28. Vind N: Stærk blæst. Skarp kulde og temmelig snee.
 d: 29. Vind N: men mod aften S: Temml: blæst. Stærk frost. Tyk
 luft og sneefog.
 d: 30. Vind S: Stærk blæst. Lindere frost. Snee.
 d: 31. Vind S: Maadel. blæst, mod aften N: og temml: blæst. Frost og
 tyk luft. —

For ej at blive for vidtløftig vil jeg af de følgende aar kun gjøre kort
 udtog for hver maaned.

b. A° 1770.

A° 1770.

Det maae mærkes ved denne og følg: tavler, at tallene angive hvor
 ofte vindene have blæst i Maaneden paa forskjællige Dage, ogsaa da,
 naar samme Vind er bleven staaende i nogle dage, er den efter dages
 tal bleven ansat, og naar paa een dag flere Vinde have blæst, ere de og
 ansatte.

1) Vindene.

Maaned:	N.	NO.	Ø.	SO.	S.	SW.	W.	NW.
Januar	9	..	7	1	13	1
Februar.....	9	1	2	3	11	2	2	1
Marts.....	5	..	9	..	15	1	1	..
April	15	..	3	..	13
Maj	9	20	..	2	..
Juni.....	23	6	..	2	..
Juli	15	7	..	8	1
August	16	10	3	2	..
September	15	1	9	..	5	..
October.....	14	..	3	2	11	1
November.....	15	..	5	..	9	..	1	..
December.....	14	..	5	2	6	..	4	..
Summa...	159	1	34	9	130	7	27	3

2) Vejrliget.

I Januar: 1) Begyndelsen meest stille med middelmaadig Kulde, tykt og fugtigt Vejrl.; hvormed ofte fulgte Snee og Iisslag. 2) Midten stærkere blæst og en bidende Kulde med klart vejr og jevnlig Nordlys. 3) Mod slutningen atter stille vejrligt og lindere Kulde; allersidst slog det ind med stormende Vejrligt.

I Febr: 1) Maadelig blæst med tykt tõe-vejrligt og noget Regn. 2) Siden hen stærkere blæst fra N: kanten, skarp frost og klar luft med jevnlig Nordlys. 3) Mod slutn: meere stormende og et ubestandigt vejr med vedholdende reen frost, nogle faa Iilunger undtagne.

I Marts: Vedvarende 1) med samme ubestandige vejr; 2) derpaa meere stille og lind Kulde, som endelig slog ud til tõevejr paa nogle dage. 3) Slutn: blev storm og frost med jevnlig Nordlys.

I Apr: meere jevn blæst og kulde; dog slog icke an til tõe før sidst i maaneden.

I Maj: var taalelig med blæst, kun de 2 sidste dage storm, men Regn og Slud heele tiden. Driviisen kom ansættendes og blev seet udenfor landet heele maaneden, gelejdet af Taage og Kulde.

I Jun: Maadelig blæst, som tog til og blev stormende mod slutningen. I begyndelsen lidt Varme og klart vejr, men siden taaget, koldt og Regn af og til, ja endog snee. — Driviisen blev under landet maaneden til Ende.

Jul: var afvexlende med stille og jevn blæst; den meeste tid Regn, slud, taage og Kulde. Kun i begyndelsen havde mand nogle varme soelskins dage. — Driv-iisen var her endnu, men meere adspredt og længere til Søes.

Aug: var næsten ligesaa, dog sidst i maaneden meere stormende. — Driv-iisen saaes endnu af og til.

Septbr: var den meeste deel jevn blæst, men mod slutningen bygevejr med stærke Kastevinde. Først i maaneden havde mand nogenlunde klart vejr, men siden hen Regn og slud. Derpaa begyndte nattefrosen at indfinde sig med klare nætter og Nordlys. Frosten blev reen, kun de 2 sidste dage fik vi igjen tõe og slud. Driviisen tabte nu sin magt og blev ved de jevnlig N: vinde holdt ud fra Landet.

Octbr: begyndte med stormende vejr og endte med stille. Efter en afvexling af tyk Regn- og snee-luft og klart vejr blev frosten stadigere og stærkere indtil slutningen, da det igjen blev snee- og Regnvejr.

Novbr: begyndte med stille, fik herimod storm, og endte med jevnere blæst. Stærk frost og megen snee, kun 2 dage havde vi tõevejr. — Driviisen laae og svajede endnu, dog adspredt, af og til imellem Øer og Bugter og syntes at ville forlade landet i aar.

Decbr: begyndte med jevn blæst, men endte med rygende stormvinde, saa Søen røg som af en Ovn. Temmelig frost og megen snee, dog mod sidstningen Regn og tõe, men de allersidste dage igjen en skarp Kulde. —

c. A° 1771.

A° 1771.

1) Vindene.

Maaned:	N.	NO.	Ø.	SO.	S.	SW.	W.	NW.
Januar	9	..	9	..	7	2	5	..
Februar.....	17	..	5	3	3
Marts.....	16	..	4	..	9	1	1	..
April.....	11	..	1	1	12	2	..	3
Maj.....	15	1	13	1	..	1
Juni.....	11	1	6	2	2	8
Juli.....	17	8	2	2	2
August.....	15	12	..	4	..
September.....	8	19	2	1	..
October.....	15	..	7	..	7	..	1	1
November.....	12	..	9	..	9
December.....	12	2	6	2	7	1	..	1
Summa...	158	3	41	7	112	13	16	16

2) Vejrliget.

I Jan: var det næsten stormende vejr hver dag. Stærk frost med tyk luft og megen snee, dog meere klart mod enden og da Nordlys. Stærk Iislæg.

Febr: havde meget stille vejr heele tiden. I begyndelsen vedvarede frosten og det stærke isslæg, som vel nogle dage slog op med tõe, men begyndte igjen forfra. Afvexling med klar og blandet luft.

Martij: Maadelig blæst og stille afvexlende med hinanden. Den strænge frost vedvarede med lidt snee af og til, mod Enden af maaneden blev det vel tõe og Regn med taage nogle dage, men derpaa fulgte dog igjen frosten med klart vejr og jevnl: Nordlys.

Apr: begyndte og endte meere uroelig med stormvejr, men midt i maaneden var det nogle dage stille og maadel: blæst. Efter de første dages frostvejr slog det op i tõe med snee og Regn, som vedholdt indtil d: 20de, da det siden blev ved at være frost. Undertiden Nordlys.

Maj: førte kun liden blæst med sig, dog var det af og til nogle dages bygevejr. Men en stræng vedvarende frost, saa at endog bugterne vare tillagte med Iis. Mængder af Snee af og til, som faldt saa dyb at mand kunde endog paa fjeldsiderne gaae i op til Armene, og den lagde sig op over Vindverne paa huusene.

Jun: begyndte med Stormvejr, men endte med meere jevn blæst. Varmen kom meere i luften, dog havde vi endnu jevnlig Nattefrost og en vedholdende kold taage. Denne maaned var og meget fugtig med Regn og snee.

Jul: var kun maadelig blæst. Begyndte og endte med en kold og fugtig taage, saa at vi sjelden havde nogen varm dag.

Aug: lignede den Jul: næsten gandske, dog meere Regn og slut sidst i maaneden.

Septbr: kom og endte med storm, Regn og slut dog for dag, og ofte Snee og hagl blandet med Regnen, og var et ubehageligt vejr — dog havde vi midt i maaneden faa dage roeligt og mildt vejr.

Octbr: Afvexlede med stille og stærk blæst, dog kun faa dage ret stormvejr. — Begyndte med en kold taage og nogle dages Regn, men tog snart i med frost og megen snee, som bedækkede markerne. Jevnlige Nordlys.

Novbr: Beg: med storm, men fortfoer og endte med mindre blæst, nogle faa dage undtagen, da det var bygevejr. Det var meget foranderlig med frost og tõe, dog udgjorde det første den meeste tid. Undertiden lisslag. Ellers megen Regn og snee af og til.

Decbr: var meere jevnt blæsende med vedholdende skarp Frost og klart vejr; jevnl: Nordlys. — I slutningen blev det noget foranderlig med Regn, hagl, og Snee. —

Dette aar var havet temmelig frie for Driviis og lignede 1768, da heller ingen driviis var at see.

d. A° 1772.

A° 1772.

1) Vindene.

Maaned:	N.	NO.	Ø.	SO.	S.	SW.	W.	NW.
Januar	11	1	7	1	12	1
Februar.....	15	..	5	..	9
Marts.....	16	..	3	..	11	1
April.....	15	1	14
Maj.....	18	8	3	2	..
Juni.....	20	1	9
Juli.....	20	9	1	1	1
August.....	17	13
September.....	17	13
October.....	18	1	1	1	9	1
November.....	8	2	5	1	14
December.....	18	..	4	..	9
Summa...	193	6	25	3	130	7	3	1

2) Vejrliget.

Januar: begyndte med stærk blæst, men blev siden afvexlet med stille og Magsvejr. De første dage meget ubeständig med Regn, Hagl og sneebyger; derpaa kom nogle dages reen og stærk frost med klar luft og Nordlys; — det første vejrl: indfandt sig igjen, dog icke Regn eller tõe, og afvexlede saal: til enden.

Febr: først jevn blæst og nogle stille dage, derpaa nogle stormende, og endelig meere mags- og stadigt Vejr mod slutningen. Lind frost med tyk luft og snee, næsten heel ingen anden.

Martij: halve deel stormende og sidste halve mere stille. Skarp frost i begyndelsen, men i midten tõevejr, tykt Regn og saa nogle dage, da det begyndte med frost igjen og klar luft, Nordlys ved maanedens Ende.

April: var taalelig med blæst og havde de fleeste dage stille. Begyndte med frost, men sidst i Maaneden slog til tõe, med Regn og Slud. De allersidste dage havde vi varme, som er usædvanlig paa den tid. Driviisen kom under landet og laa alt inde imellem Øerne og i Bugterne.

Maj: afvexlede med blæst og stille. Vi fik en stræng Vinter paa ny, med meget Snee i de første dage, som dog snart igjen slog om til tõe, men driviisen, som laae under landet, førte en kold taage med sig, saa Varmen icke mærkedes.

Jun: afvexlede ogsaa med blæst og stille. — Det var vel mildere i vejret end før, dog havde mand kun faa ret varme dage, men mængde af taage og stærk plaskregn i slutningen af maaneden. — Iisen, som laae og drev fra før, drog Kulde med sig, dog laa den meget adspredt og var ej længer skadelig for farten.

Jul: var det jevn-got Vejr med maadelig blæst, klart vejrlig og af og til varmt. Taagen betog dog varmen sin kraft de fleeste dage.

Aug: I begyndelsen rasede nogle Stormvinde, som dog siden blev afvexlede ved stille-dage. — De første dage havdes endeel Regnvejr, siden taage og Kulde, skjønt opholdsvejr.

Setbr: Begyndte med stille vejrligt, men endte med blæst. Den halve maaned Regn og slud, men det sidste halve frost og klar luft med Nordlys og undertiden noget Snee.

Octbr: Stormede i begynd:, men endte med stille. Frost og snee indfandt sig for alvor.

Novbr: Havde mange stille, kun faa stormende dage. Begyndte med tõe, taage, Regn og Iisslag, og endte med frost og snee, undertiden stærke Nordlys.

Decbr: Begyndte stormende, men endte meere roelig. Fortsatte frosten ret bidende og stræng, med klar luft og jevnlige Nordlys. —

I ovenanførte Tavler om Vindene sees vel N: vind at være hyppigst, men de fleeste gange har den været lind og jo som oftest fulgt bag NW.; og da har jeg sat den for egentl: N:vind, skjønt vinden var uvis; derimod har S: vind oftest blæset hvor den er anført; naar dette iagttages siger jeg mig icke selv imod, da jeg § 21 har angivet S: vind for den gjengseste, neml: gjengsest blæsende. —

IV^{de} Afsnit.

Om Landets inddeeling.

§ 23.

A. I Almindelighed.

Grønland kand beqvemmeligst deeles i det gamle og det nye Grønland, hvilken inddeeling Büsching i hands neue erdbeschr: p. 281 antager.

a. Det gamle Grønland v: Østerbygden.

Det gamle Grønland er den deel, hvor hiine Iislændinge især havde fæstet boepæl, men nu icke besejles, kaldes derfor med billighed det Gamle og udgjør den side af landet, som vender med sine Kyster hen mod Iisland og Spitsbergen v: mod Østen, derfor har det og almindeligviis det navn Østerbygden |: gr: Pauangarnetsæt :|. Af sine første beboere blev det kaldet Austrbygden¹⁾. Det blev af dem inddeelt 1) i det sydlige v: beboelige, som strakte sig indtil Fjeldet Hvitserk |: dette sættes i de gamle Kaart ongefær paa 67 gr^r :| og skal have haft 19 fjerde, og udgjort 1 bispedømme, hvori 12 Kirkesogne, 190 landsbyer v: selvejer-gaarde og 2 Klostere; — og 2) i det nordlige v: ubeboelige fra ovenmeldte fjeld Nordefter til den 70 gr^r og kaldes Ubygden |: c: ubeboelige steder :|, Hafsbotnar |: o: de inderste bugter af det store verdenshav :| og Svalbard |: c: den kolde Kyst :|²⁾.

Disse østerbygdske Egne, der alle for nærværende ere os ubekendte, vil jeg videre tale om, da jeg dog intet kunde sætte til de anførte gamle skribenters beretning — hvilke at anføre høre til en anden deel i dette Værk. Ved slutningen af dette afsnit vil jeg kun røre lidet ved de efterretninger mand nu har om dette stykke af landet. —

b. Det nye Grønland v: Vesterbygden.

Det nye Grønland er den deel, som nu besejles, hvor vel ogsaa hiine Iislændinge vare komne, men havde ej saa stærk udbredt sig. Vi læse hos ovenmeldte Skribentere, at de havde her bebyggt 9 fjerde, hvori 90 à 100 landsbyer v. selvejergaarde der udgjorde 4 Kirkesogne. —

¹⁾ TORFÆUS: p. 36. CRANTZ: p. 315.

²⁾ cf: TORFÆUS p. 21 seqv. og Tab. IV. ARNGRIM p. 3 seqv.

Mand finder nu ingen af disse beboere, men at det er det rette af dem beboede land viiser dog ruinerne af deris boeliger, som endnu treffes hist og her især Syd paa, men den sidste imellem 66 og 67 g^r.

Denne Deel vender ud til Strat-Davis v: mod Vesten, kaldtes derfor Westerbygden |: cf: den gamle Vestrbygd :|¹⁾.

Det er denne side, jeg egentlig her vil give en geogr: afridsning paa. Mand kunde i hensigt af Grønlandernes Dialecter og forskjællige Natur inddeele det i 1) Syderlandet |: gr: Kauaungarnetsæt :| ongefær fra den 61de g^r under syd, hvor mand har en klinger og syngende udtale, anseelige beboere og nogle særskilte ord i sit Sprog; 2) det mellemste |: gr: akudleet v: akunāmiut :| at regne imellem den 61 og 68 g^r, hvor indbyggerne over hovedet ere meere klogelige, have en reenere udtale, og deres talebrug os meest bevant; 3) det nordlige |: gr: auan-garnetsæt v: aukoarmiut; det sidste af disse grønl: navne bruges især om dem som boe allerlængst nord og komme sjelden til syne for de sydlige :| fra 68 g^r og videre nord, hvor atter ere voxne og grove folk med en haard udtale, og der ere andre ord i deres sprog. —

Jeg vil følge nogenlunde denne ellers vilkaarlige inddeeling, begynde med det mellemste, fortsætte med det nordlige og fuldende med det sydlige. —

§ 24.

Til det mellemste Grønlands Gebeet regner jeg de 6 Handels Districter: 1) Friderichshaabs, 2) Fiskefjordens, 3) Gothaabs, 4) Sukkertoppens, 5) Amertloks og 6) Egedesmindes.

1. Friderichshaabs District er det sydligste af de Danske beboede og besejlede. Da jeg her selv har opholdt mig, kand jeg derom give fuldstændigere efterretning end om de øvrige Districter.

Det strækker sig fra den 61 grad til 62° 24', ongefær 21 miile, de 6 miile norden for Coloniet indtil den saa kaldte Iisblink, og 15 miile Syd paa indtil den grønlandske fangeplads Tisselik.

Fangepladse kalder jeg en strækning af land med tilhørende Øer og fjorde, som er forsynet med visse huuspladse, hvor Grønlanderne om Vinteren boe for Sælhundefangstens skyld, icke bestandig i eet huus, men een vinter i eet, og en anden i et andet huus, og sjelden uden for denne Egn hvor de ere fødte, og naar dette undertiden skeer, blive de dog ved at kalde denne egn deres hjem, hvor de ere fødte og deres forældre have meest boet. Saaledes er f: ex: i Pamiut mange huuspladse, der have hver sit besynderlige navn, men alle under eet tagne kaldes Pamiuts fangeplads v: Egn, og huuspladsene ere tilfælles for denne Egns beboere vechselviis om Vinteren. En mand fra denne Egn kaldes da altid

¹⁾ TORFÆUS: p. 36.

en Pamiutter v: Pamiø¹⁾, om hand ved 1 vinters tid eller meere boede i en anden Egn af lyst; Slægtskab og anden tilfældig aarsag kand dog gjøre at mand bryder overtvers, og omsider slaaer sig til Roelighed i en anden Egn.

Til en nøjere afridsning er det beqvemest at afdeele det efter sine grønlandske fange-pladse, som ere Nord hen: 1) Pamiut, 2) Søndre Storøe, 3) Nordre Storøe, 4) Spiiskammeret, og 5) Iisblinken; Syd fra: 6) Qvana fjorden, 7) Ikarsuk, 8) Narksalik, 9) Maagehavnen, 10) Sermeliarsuk og 11) Tisselik.

1) Pamiut er en mængde smaa Øer og et stykke af det faste Land, som rækker ligesom en Hale ud i Søen, men dette har dog icke forarsaget det grønl: navn¹⁾, der egentlig betyder Gabbeboerne²⁾, fordj disse Øer ligge ved Gabet af den store Qvanafjord. Endeel af disse der have grønl: huuspladse, f: ex: Okēvingoak, Kilersoak, Okōtalik, Irbsok, Dan: Sviine-øen fordj en kjøbmand der har ladet sine Sviin gaae og føde sig med Rødder —, Pyok, Saitok Timikitsok og, men især Netla, hvor en deel af den døbte grønl. Meenighed nu paa endeel aar har boet om Vinteren. Lige overfor paa højre side af samme er en toppet Ø med en Vare paa |: gr: Innuksuk :| Dan: Koefoeds Vare, fordj en Skipper P. KOEFOED har oprettet den til tegn for de sejlende, thi imellem disse 2 øer er et smalt, men dybt, indløb for Skibene til Coloniet, og ved den sidste øe er en god Skibshavn kaldet Schoutzens-havn, af en gl: Hollandsk Skipper, der i fordom tid besejlede disse sydlige Egne for at handle; de ældste af nulevende Grønlændere kunde endnu erindre sig ham, og vide mange løjerlige ting at fortælle om ham. Den ligger ongefær $\frac{1}{4}$ miil fra Coloniet, og saa beqvemt, at mand kand udløbe

¹⁾ og det hedder jevnl: Pamiøvok, hand er en Friderichshaaber, Illuliamio vok, hand er fra Discobugt, Noungmio vok, hand er en Gothaaber, men billigholdes disse for derivata af Pamiø, Illuliamio etc. — Benævn: af Iglo skal ellers hjelpe forfatteren, men skade at mand og har huuse paa andre end paa de steder, der endes med mio, og at dette mio ogsaa tillægges saadanne hvor icke engang ere huuse, nok naar mand er og opholder sig der, om det end saa var kun med telt.

²⁾ som CRANTZ urettelig angiver p. 9.

³⁾ som Anmærkeren til CRANTZ p. 10 rigtig nok siger, men giver os samme sted en særdeles vidtløftig og overdreven analysie, hvorved mand maa smile. — Maatte jeg spørge forfatteren hvorfor det affixum: mio skal være sammensat af me og o med bogstavet af Iglo, et huus? da det ligesaa vel kunde være af Puto, Kulla etc: Denne maade synes icke at være den rette at derivere ordene paa, da mand ellers kunde henlede dem efter behag hvorfra mand vilde, naar det gjelder kun om et ligedan bogstav. — Havde da ogsaa holdt det ovenmeldte o: i mio for det første bogstav af verb: affix: ovok, er, og fik da ogsaa nogen hjælp til bemeldte: den som er paa v: boer paa v: opholder sig paa et sted. Det bruges først og fremmest om et steds beboere, siden udstrakt meere uegentlig til fleer Ø-beboere, naar samme i nogen anden navn har og teltøen icke i slig fald ligger ned til Enden, som GLAHN siger.

baade med N. og S. Vind, thi S. for er et rummeligt gab imellem Øerne, hvor mand og ofte løber ud, men sjelden ind med Skibene. —

Den deel af det faste land, som regnes til Pamiut, er en halvøe der har mange smaae indviige, kaldes derfor af Grønlænderne Kangerdluviksok o: den smukbugtede, og hænger sammen med det øvrige faste land ved en smal hals, der næsten overskjæres ved smaae viiger, en i nord kaldes Tessiursak, der har kun en eng aabning ud til Søen og i samme et par smaae øer med et Vild-Mands-huus, som beboes undertiden af Søndre Storøes beboere. Og en i Syd, der endes med en huk, kaldet Niakok, under et meget højt fjeld, Ungilak; fra dette fjelds top fortalte en Grønlænder mig engang at have seet tvers ind over landet og seet Vand paa den anden side, som hand holdt for en fjord fra Østerbygden. Jeg søgte ofte at blive underrettet herom ved egen erfaring, men kunde icke treffe klart vejrlig hertil, saasom Taage gjerne hvilede paa dette fjelds top.

Noget nord for samme i en anden liden viig er et vildmandshuus midtvejs fra begge viiger. Ved Roden af samme er en jevn god Fangeplads med mange teltsteder, hvor Grønlænderne om Sommeren opholde sig for at fiske i nærværelsen Hellefisk, Torsk og Rødfisk.

Øster ind fra fjeldet løber en liden fjord ved 1 miils vej fra Coloniet, kaldet Laxefjorden |: gr: Ekalluit :| fordj der fanges om Sommeren endeel smaae Ørreder. Desligeste fanges her lodder silde paa aaret. Colonisterne rykke her Vidie-lyng til brændsel, som voxer ved en maadelig stor Elv, men ej synderlig tykt. Egnen er ellers jevn, græsriig og behagelig at opholde sig paa om sommeren. —

Midtvejs fra disse 2 smaae viiger er i en liden bugt

Coloniet Friederichshaab anlagt paa 62 g^r 1742 af Sg^r JACOB SEVERIN, som den tid drev handel paa Grønland. — Er en skikkelig god handelsplads, saasom egnen her omkring er brav folkertiig, og en mængde Sydlændere komme her om Sommeren for at afsætte deres varer, der bestaae i Sælspæk, Sælskind og Ræveskind.

Coloniet har en skikkelig god havn, hvor mand dog maae ligge for anker og landtoug. Skibene kand vel ofte ængstes nok af Driviisen; dog har mand icke endnu seet paa nogen som har lidt skade. —

Ved Coloniet er en stor Plan, nær endeel smaat heede-græs, hvormed vel om Sommeren et antal smaat qvæg kunde fødes, men mand lider ont ved at faae Vinterforraad, saasom Græsset er for kort at slaae af. —

Paa denne Plan er og en stor Myr, hvor mand skjærer tørv, til Coloniets tarv, der dog icke er af det beste slags og bestaaer meest af leer og mosrødder. I nærværelsen er ogsaa 3 mærkværdige Høje, som jeg icke maae gaae forbi; nemlig Spekhuus-højen |: fordj Spekhuuset ligger ved Foden af samme tæt ved Søen :| er Vesten for Coloniet og har en

oprejst Vare, som dog er til liden nytte; Raaddenbjerg |: fordj den bestaaer af en mørk steenart der ved vinden tildeels er udhuulet :|; og udkikshøjen som er den højeste hvorfra mand er paa udkik efter skib. Begge kaldes af Grønlænderne aunersoit o: de raadne, og ere kjender med deres 3 toppe for dem, som syd fra vil stikke over den brede Qvanafjord med en baad.

Paa nordre side af Coloniet løber en liden Elv, som icke uden i strængeste frost kand miste Vand, og i saa fald har mand et Kildevæld bedre hen i Marken, som aldrig slipper. Atter bedre hen er en anden Kilde med brakt Vand.

I ovenanførte henseende ligger Coloniet got, men for Missionen er den icke beqvem, da Bugten gjerne fryser til alle Vintere, eller stuves til med Driviis, saa at Grønlænderne icke kand komme til Søes at søge deres næring. Mand har seet sig nødt til at udflytte de døbte herfra til den ovenmeldte Øe Netla $\frac{1}{4}$ miil fra Coloniet, hvor de ligge nærmere ved det vilde hav.

Sønden fra Coloniet en god spadsere tour i en anden bugt er en huusplads Ulliomiut, Dan: Sydlandshuuset, hvor undertiden Hedninge boe.

Lige ud fra Coloniets bugt er et gab imellem nogle Øer, af hvilke 2 lige over for hinanden have en oprejst Vare; den nordre Skarvøen |: gr: Okaitsok :|, fordj Skarve der opholde sig, og den sydlige den forkjerte Skarvøe. — Her løbe og undertiden skibene ind og kaldes det syndre løb |: da det første ved Netla kaldes det nordre :|, men det er vanskeligere at betjene sig af, da i gabet ligge mange smaae Øer, Klipper og Skjær langt ud i havet. Af disse have nogle et mærkeligt navn, nemlig Hornøen, den knoppede øe, som ligger noget ud fra den forkjerte Skarvøe, sort og fuld af Knuder, derfor kjendelig; Varøen |: gr: Kejukut :| den yderste af alle, en liden Klippe, som ligger eenlig langt til Søes, vel 2 miile fra Coloniet, og er det første Kjendemærke for Skibene, der vil søge Indløbet til Coloniet, da de maae lægge den fra sig paa højre haand og da først bøje om enten hen mod Innuksuk til det nordre løb, eller mod Okaitsok til det søndre løb. —

Ved Coloniet falder ej synderlig forfriskning: Lidet eller Intet vildt at skyde; men mand maae kjøbe sig det til fra Grønlænderne Sønden og Norden for. Og det bestaaer meest i nogle Ryper og faa Harer; Rheensdyr veed mand her lidet af at sige |: skjønt CRANTZ l: c: siger, at her er god Rheensdyr fangst :| da somme aar 1 Grønl: kand være paa Rheensjagt en heel Sommer uden at faae eet, og mand gaaer dog icke paa saadan jagt ved Coloniet selv, men i fjorden i nærværelsen. Grønlænderne have undertiden god, undertiden slet, Sælfangst og altid farligt, da de skal uden skjærs paa det vilde hav.

Her gives og 2 fiskebanker uden for øerne |: den eene Saituarsuk ved en øe af det navn, og den anden Kakeitsiak med blind grund :|,

hvor mand fisker Helleflynder og store torsk, men ej af betydning, og nogle aar slet intet. Næsten en bestandig og kold taage hviler over landet, saasom det rækker saa langt ud til Søes. I nordre-viigen |: Tessiursak :| falder om Vinteren paa lisen smaat fiskerie af ulke og fjordtorsk. Forhen skal og smaae Ørreder have holdt til i Coloniets bugt ved Elven, men siden vandet ved den meget Spækhandel er bleven saa ureent, holde de sig derfra. I nærværelsen falde og nogle smaae bække med ret smaae Foreller |: *Salmo lacustris* :|, som ere nydelige nok, men af liden betydenhed og ej i mængde.

Og Driviisen er her slem med at stuve løbene til og ligge langt ud i Strat-Davis, saa at skib maae udeblive. I de første aar efter Coloniets anlæg maatte mand friste den skjæbne¹⁾, siden har det været taaleligere, dog i de sidste 6 aar udebliv skib 2 gange, og just 2 aar efter hinanden, da mand maatte hente sin proviant fra nærmeste Colonie, hvor de indløb. —

Vejret er her om Vinteren meget ubestandigt og stormende, men om Sommeren meere stille. Dette gjør stedet ubehagelig, og kand jeg icke i 6 aar sige af meere end 1 Sommer, da mand var nogenledes frie for taage og havde en vis Sommervarme. Det er just her mine meteor: observ: ere gjorde § 22, saa behøver jeg ej at sige meer. —

2) Søndre-Storøe |: gr: Kikertarsoak kyadlek :| en skikkelig stor øe, som ligger ongefær 1 miils vej norden for Coloniet, og med sin vestlige pynt |: der kaldes Okaitsok af en mængde Skarve som her opholde sig :| naaer næsten ligesaa langt ud i Søen som de saa kaldte Pamiuts Øer, derfor støder til det vilde hav og har uden for sig kun 2 à 3 smaae Klipper, hvor af et er mærkværdig, kaldet Putungoak o: det lille Hul, fordi dette midt paa har en stor aabning, som i Ebbetiden bliver tør, hvorigjennem mand da kand see Himmelen. Paa denne Øe er 2de huuspladse, som jevnlig ere beboede. Øen har et temmelig højt fjeld og mængder af Krækkebær; Mange Maager og Tejster bygge her; En deel Skarve hvile sig og her om natten og fiske der under om dagen, men yngle der ikke. Den havbugt hvorved denne Øe skilles fra Pamiut-øerne kaldes Imertonek.

Østen ind for denne Øe løber en liden fjord Kangerdluarsuk v: Kangerdlueitsiak, som ej stikker dybt ind, og er i Enden kun ved en smal hals skilt fra en sydlig fjord kaldet Laxefjorden, ligesaa paa nordre side paa samme maade til en nordlig fjord kaldet Nerrutursok, hvor Grønlænderne da kunde staae af og bærende deres smaae baade overland forkorte vejen. I inderste Ende af fjorden ere 2 høje spidse fjelde kaldede Nukakpiarkæk, som falde got i syne til Søes og bruges af Grønlænderne som Merke paa deres Sælhundefangst.

¹⁾ vid: CRANTZ: p. 9, hvor mand seer at det og for andre aarsagers skyld har gaaet heel ulykkelig med denne Colonie i begyndelsen.

Øens sydlige Pynt er et brat fjeld kaldet Naiæt af endeel maager; som her yngle, og skjælner imellem fjordens og den forommeldte viigs Tessiursaks Gab. Men imellem Storøen og Kangerdluarsuk-fjorden, just lige i gabet af fjorden, ere nogle smaae øer med et vildmandshuus paa een af dem; de fleeste og yderste af dem ere ellers omringede med blinde skjær, der i Søegang give stærk braad-søe og ere vanskelige at fare imellem.

I denne fjord er især om Sommeren god Sælhunde-, Ulke-, Rognkald- og Krabbefangst; kun maadelig loddefangst, men en mængde Reyser, der dog ej fanges, og visse aar stor Torsk.

Paa landet gives nogle Harer og Ryper især paa nordre side. —

3) Nordre Storøe |: gr: Kikertarsoak auangnardlek :| ligger ongefær 1¹/₂ miil længere nord, ellers i samme strækning, som Sydre Storøe, ellers den liig i alle ting, men noget større. Den har og 1 huusplads; uden for den løber en lang hale af smaae øer vesten ud i havet; faa Ederfugle og Tejster og Maager bygge nogle af dem som huuspladse, deriblandt een kaldet Saitok, hvor gjerne endeel Grønlændere staae i Telt paa Sælhunde-fangst, som her falder god, og ved samme liden Ø er en maadelig skibshavn. —

I mellem N. og S. Storøer er en stor havbugt, som ingen skjær eller Klipper har indelukt vester ud, men støder til det vilde hav; derfor gaaer i samme gjerne stærk Søedynning. Lige ind for denne havbugt løber landet langs Kysten fra Kangerdluarsuk med nogle stejle fjelde, hvor ingen indviig er at treffe, før ved den nordlige ende, hvor en stor dyb og breed fjord |: gr: Nerutursok o: den rummelige :| løber vel 3 miiles vej ind, og 1 miils vej breed paa somme steder, dog naaer Iisbræen icke her i denne fjord ud til Søes, saasom fjeldene i Enden ere saa høje. Den har til siderne, baade nordre og sydre, endeel smaae Viiger.

a) Paa sydlige side løber en liden viig nær sammen med Kangerdluarsuk |:vid: supra :| og nærmere op mod bunden af fjorden paa samme side er en skønne Elv, som dog ej holder Ørreder; midt i Enden af fjorden er et indelukke kaldet Tessiursak, der kun ved en smal aabning samles med fjorden; her fiskes nogle smaae flyndre.

I nordre Ende af fjorden er en anden større brugt, som midt for har et veegsteens Fjeld; Syd for samme en stor Elv, hvor mand treffer nogle faa Ørreder, og norden for løber denne fjord-ende nær til en nordlig fjord kaldet Kakse.

β) Paa fjordens nordre side ere ogsaa endeel smaae viiger, dog een mærkværdig, som har en liden Elv, og strax derved en skrækkelig stor græsriig plan kaldet Narksarsuk v: Angmarksivik, hvor de fleeste Grønlændere i den Egn opholde sig i telt paa loddefangst, der i denne fjord, tillige med Rognkald-fangst, falder særdeles god.

Paa samme nordre side ere nærmere mod gabet 2 huuspladse Arnæt og Iglytsiak; men i gabet selv ere nogle faa Øer, som dog ej gandske indelukke samme i midten. Af de sydligste er en liden, lang Øe Kangarsuk forsynet med et huus, som nu ej beboes. Mand finder her en mængde af grave og det fortælles at dens beboere eengang næsten alle uddøde. Artigt at paa den øe ere Rævehuler, som ellers ej gjerne treffes paa øerne. I en liden viig i nærværelsen er eet andet huus, som beboes. —

Af de nordlige øer i fjordgabet er ogsaa een heel beboelig, kaldet Sarkamiut |: Dan: Hare-næsset, Fordj en hare engang her er seet :|. Her viiser mand en grav med beenraden af et menneske og hund, foregivende at en Kone i fordum tid her badede med sin hund, og blev dødslagen med samme af sin mand. —

I denne fjord er god lodde- og Rognkald-fangst, saavel som Steenbidere og Krabber, undertiden og skikkelig Sælhundefangst. Mand treffer ofte ogsaa Stimer af stor Torsk her søge landet, men fiskes lidet efter dem; nogle faa Sild, og Marsviin treffes her og, og paa landet nogle Harer.

NOTER OG ANMÆRKNINGER

- Sd. 3. Arngrim Jonæ: Arngrimur Jónsson (1568—1648), rektor, senere præst og provst; islandsk oldforsker. »Groenlandia« (el. historie om Grønland efter islandske Manuskripter) udgaves 1732.
Thormod Torfæus (Torvesen; 1636—1719), kgl. historiograf; nordisk historiker. Hans værk »Grönl. antiqua« udgaves 1706.
Egede ☉: Hans Egede (1686—1758). Hans værk: »Det gl. Grønlands Perustration eller Naturel-Historie« udgaves 1741; det er gengivet af dr. phil. L. Bobé 1925: Meddel. om Grönl. bd. LIV.
Erich den Røde: Eiriko Rauðe, islandsk søfarer, Grønlands opdager 982 og paany tre aar senere grundlægger af Nordbobygderne.
Artigt ☉: besynderligt (jfr. Molbechs danske ordbog sd. 46).
D. Crantzes ☉: David Cranz (1723—77), herrnhutisk historiker. Hans værk »Hist. v. Grl.« udgaves i to bind 1765, og 1770 »Fortsetzung« i et bind.
Østrebygden ☉: Østgrønland.
- Sd. 4. Johan Davis ☉: den engelske søfarer John Davis (ca. 1550—1605), som i aarene 1585—87 foretog tre rejser for at eftersøge den saakaldte Nordvest-passage nordom Amerika.
Kaladlit nunæt ☉: kalátdlit (Grønlanderne) nunát (deres land).
Skrællingerne: nationalnavnet kaláleq menes at stamme fra ordet Skrælling, der med grönl. udtale vilde lyde: sikaláleq. — v. ☉: lat. vel: eller.
Ellis: engelsk videnskabsmand.
Büsch ☉: Anton Friederich Büsching (1724—93), tysk geograf; udgav et stort 11-binds værk »Neue Erdbeschreibung«.
Sakkonunga ☉: grönl. savkunúnga: til dem derude i vest.
Hübner ☉: Johann Hübner (1668—1731), rektor i Hamburg; udgav lærebog i geografi.
- Sd. 5. Langeraken: Atlanterhavet kaldtes i ældre tider Langerak.
Baffin ☉: William Baffin (d. 1622), engl. søfarende, som i beg. af 1600-aarene foretog 3 opdagelsesrejser til Grønland og det nordligste Amerika.
Munk ☉: Jens Munk (1579—1628), dansk admiral og Polarfarer.
Statenshuk ☉: Kap Farvel, Grønlands sydspids.
- Sd. 6. Land-Iisen ☉: indlandsisen.
Kingalik ☉: qingalik: kongeadderfugl.
Forfatteren til anmærkningerne over Crantzes Historie ☉: Henric Christopher Glahn (1738—1804), missionær ved Holsteinsborg 1763—69.
Linnæi ☉: Carl von Linné (1707—78), svensk naturforsker. Udgav 1737 sit berømte værk »Systema naturæ«, som Fabricius her hyppigt henviser til.
vil nærmere paa sit Sted blive beskrevet ☉: i Fabricius' Fauna groenlan-

dica, som altsaa var beregnet som et afsnit af hans paatænkte »Fuldstændig Beskrivelse over Grønland«.

H. Egede i gr. perl: p. 2, not. a.: Der siger han, at »det faste Land er længst under Nord gandske overdækket med Iis, saa intet uden Øerne ere tilbage, som er bart.«

den nordligste Colonie o: Upernavik, anlagt 1769.

- Sd. 7. lang Fjord o: sandsynligvis Ryders Isfjord paa godt 74° n. br.
 Frobisheri o: Martin Frobisher (1535—94), engelsk opdagelsesrejsende; foretog 1576 en eftersøgning af Nordvestpassagen.
 Nova Zembla o: øen Novaja Zemlja i Nordishavet nordfor Rusland.
 Tartariet: hermed maa menes den nordvestlige pynt af Asien.
 Adelong o: Johann Christoph Adelong (1732—1806), tysk videnskabsmand.
 Hans værk: »Geschichte der Schiffarten und Versuche zur Entdeckung des Nordostlichen Weges nach Japan und China« udgaves 1768.
 Egedes perl: p. 2: her siger Hans Egede, at »Carterne mærkelig differerer«.
- Sd. 8. Gudbrandi Thorlacii o: Gutbrandur Thorlákison (1542—1627), islandsk biskop og historiker.
 Ionæ Gudmundi o: Jon Guðmundsson (1574—1651), islandsk naturhistoriker.
 Andersøn o: Joh. Anderson; hans »Efterretninger om Island, Grønland og Strat Davis« udgaves 1748.
 Baals-Revier o: Godthaabsfjorden. Navnet stammer fra en londonsk stor-købmand Richard Ball, som var medinteressent i den af James Hall ledede Grønlandsekspedition 1612.
 Amertlok o; kolonien Holsteinsborg, som ligger ved Amerdloq-fjorden.
- Sd. 9. Kangerit o: plur. af Kangeq: forbjerg.
 Niakornaursæt o: plur. af niaqornaussaq: det der ligner noget hovedagtigt.
 Nouk c: nûk: næs.
 deres smaae baade c: kajakker.
 itivnerit o: plur. af itivneq: overgangs- eller overbærested. Det kaldes hyp-pigere itivdeq.
 Egedes perlustration p. 3: Der siger Egede, at »ikke dismindre er dog det heele Land op til Fielde med Iis overdækket, som aldrig optøer.«
 Marten o: Friederich Heinrich Wilhelm Martini; han udgav 1777 »Buffons Naturgeschichte«.
- Sd. 10. kikértæt o: plur. af qeqertaq: en ø.
 Timmā o: timā, betyder ordret: dens legeme.
 kitsiksut o: kitsigsut: de vest ude liggende; et meget hyppigt anvendt stednavn.
 nunangoit o: nunánguit: smaalande.
 Pinguarsuit o: pingo: maagetue (plur. pinguit).
 kakkæt o: plur. af qáqaq: fjeld.
 moriursok: ifl. Fabricius ordbog betyder det: op ad bakke; en brink; nu bruges det ord ikke mere.
 moretsok o: moritsoq. Ordet betyder nu: afrundet i kanten; stumpet; men ifl. Fabricius' ordbog: lavlændig.
 Bom o: Bomares Naturhistorie; udgaves i København 1767—70 i 8 bind.
- Sd. 11. Narksak o: narssaq: slette; mark.
 Karsoit o: plur. af qaersoq: klippe (ordret: det som er berøvet sit overlag).
 aunerksoit o: auneq betyder: raaddent fjeld.

- kotsitsok o: qutsigsoq: det høje.
 Büffon o: George Louis Leclerc de Buffon (1707—88), fransk naturforsker; udgav bl. a. et stort værk: »Algemein Historie der Natur«, hvis første bind handler om jordens dannelse.
- Sd. 12. Imnæt o: ivnat, plur. af ivnaq: bratning; klippevæg.
 Kurksangasut o: qugsungassut: de som staar sammenkrøbet.
 sitsingarsut o: sitsungassut: de som skraaner nedad.
 Keingasut o: qingassut: de som ligger skævt. — Terkeingæt o: terqingat: de der luder forover.
 Kongnerit o: quvnerit, plur. af quvneq: klippekløft.
 Karutsuit o: qarusuit, plur. af qarusuk: hule.
 Kevitut o: qivitut: fjeldgængere.
 Itersæt o: iterssat: fordybninger.
 Niels Egede: Journal p. 68: der fortæller han om en bjerghule ved Christianshaab, hvor aandemanerne »lade sig underviise af Torngarsuk« (Meddel. om Grøn. bd. 120, sd. 168).
 Korkut o: qôrqt, plur. af qôroq: dal.
- Sd. 13. Spor af de gamle Normænd: der findes ruingrupper i hele fem fjerde i Frederikshaabs distrikt; disse var den nordligste del af den gamle Østerbygd.
 Kaksit o: qagsit, plur. af qagsse: lavning; bjergkedel.
 Akosinerit o: avqusinerit, plur. af avqusineq: vej.
 Sermerssoak o: sermerssuaq: den store isbræ.
 Nunættæt o: nunatat: fjeldtoppe, som rager op over indlandsisen (de kaldes almindeligvis Nunatakker).
- Sd. 14. erngit o: plur. af imeq: vand; vandsted.
 III bogs I afsnit o: Fauna groenlandica; 1 del nr. 16 handler om rensdyr.
- Sd. 15. den saakaldte Iisblink o: Frederikshaabs Isblink.
 Tetsit o: tatsit, plur. af taseq: ferskesø.
 Tessersoit o: taserssuit: store søer.
 Tessingoit o: tasinguit: smaa søer.
 Myrer: at myr (o: mose) anvendes hyppigst, viser tydeligt, at værket er nedskrevet, medens Fabricius var sognepræst i Norge.
 Koogit o: kuit, plur. af kûk: elv.
 Kloorsoit o: kûgssuit: store elve.
 Koogeitsiæt o: kûgâtsiæt: temmelig langsomt strømmende vandløb.
- Sd. 16. legt land c: lavt land.
 sitsernerit c: plur. af sitserneq: en plet af fugtighed. I sin ordbog kalder Fabricius det: det Vand, som er siet op og staar ovenpaa Iisen.
 Kooksialut: maa vel betyde: elv-regndraaber.
 puilarsut o: puilassut: de der vælder op.
- Sd. 17. Hydrostatik o: læren om de kræfter og tryk, som vandet udøver.
 Vestrebygden o: paa vestkysten af landet.
 Onartok o: øen Ūnartoq i fjorden af samme navn sydfor Julianehaab. ingen Colonie endnu er anlagt saa sydlig: dette passer ikke, thi Julianehaab blev anlagt 1774, aaret efter Fabricius' hjemrejse; men dette havde han altsaa endnu ikke faaet besked om.
- Sd. 18. Recognoscerings Rejse: denne foretog Hans Egede i sommeren 1723, ledsaget af styrmand Erich Larsen, for at eftersøge Østerbygden (jfr. Grønlands Selskabs aarsskrift 1942).

hørt Grønlanderne bekræfte o: Sydlændingene, naar de ankom til Frederikshaab for at handle ved kolonien eller for at rejse videre nordover, hvilket mange af dem hvert aar gjorde.

Confarve: traadalg; en vandplante, hvorom der meldes i de gamles historier: thi Østerbygden var jo beliggende paa vestkystens syddel.

St. Thomæ Kloster: dette var nemlig beliggende i bunden af Unartog-fjorden.

Sd. 19. Apursoak o: apússuaq: storsne eller snemasser.

Iis-bræen: det er indlandsisen, der her berettes om.

Olafson o: Eggert Olafsson (1726—68), islandsk forfatter. I aarene 1752—57 berejste han efter opfordring af Videnskabernes Selskab hele Island og nedskrev en stor beretning herom, hvilken dog først blev udgivet 1772.

Wood o: Anthony à Wood (1632—95), engelsk historiker.

Sd. 20. Strøm o: Hans Strøm (1726—97), norsk præst og naturforsker, 1779 ekstrord. theol. professor og 1790 dr. theol. Ud gav 1769 sit berømte værk: »Physisk oeconomisk Beskrivelse af Søndmoers Fogderi«.

Sd. 21. i een af de længste Fjorde: sandsynligvis enten Kvanefjorden lige øst for Frederikshaab eller maaske Sermilikfjorden, den næste sydpaa, saafremt turen derind har fundet sted et af de aar, han boede ved fangstpladsen Iluilårssuk.

Kjøbm. Dalager o: Lars Dalager (ca. 1719—72), svoger til Jacob Severin, deltog som assistent i anlæggelsen af kolonien Frederikshaab 1742, blev købmand der 1743 og ved Godthaab 1754—67, hvorefter han blev købmand i Finmarken. Forfatter af den bekendte bog: »Grønlandske Relationer«, genudgivet ved dr. phil. L. Bobé i Det grøn. Selskabs Skrifter III, København 1915.

saae jeg færrest i Nord: saa kan det ikke have været tilfældet, hvad han siger i anm. 3, at han mener, at Dalager havde været »ongefær samme sted, jeg besteg«, thi i saa fald vilde han netop have set flest fjeldtoppe mod nord, bl. a. de »Dalagerske Nunatakker«.

opstille en stang noget fra Iisen: i J. Mathiesens bog »Om Grønland« (1852) siges det ogsaa, at »i Qvannafjorden, syd for Frederikshaab, kan man iagttage denne Naturbegivenhed ved at nedsætte en Stok i Jorden i en vis Afstand fra en Arm af Iisblinken«, idet isbræen »efter kort Tids Forløb synligen vil have nærmet sig den i Jorden nedsatte Stok«.

Den bekendteste og største Iisblink o: Frederikshaabs Isblink.

Sd. 23. Horneb o: Niels Horrebow (1712—60), forfatter. 1749 rejste han med kgl. tilladelse op til Island for at anstille astronomiske og fysiske undersøgelser; aaret efter fik han ordre til at foretage ogsaa andre undersøgelser, hvilke han, da han blev hjemkaldt, overlod til Eggert Olafsson. Efter tilbagekomsten udarbejdede han sit hovedværk: »Tilforladelige Efterretninger om Island med et nyt Landkort og 2 Aars meteorologiske Observationer«; udgivet 1752.

Sd. 24. Okiuk nepitartuk o: ukiuk nipitartuk (dualis): to sammenhængende vintre. I Knud Rasmussens bog »Under Nordenvindens Svøbe« berettes, at en gl. kone havde oplevet en saadan sammenhængende dobbelt vinter (sd. 174). æde deres teltskind: det var i ældre tid ganske almindeligt, at Grønlanderne i misfangst- og hungersnødstider opholdt livet ved at fortære alleslags skind. Okiuk nepitausanerpuk o: ukiuk nipitausanerpuk: mon der skal blive to sammenhængende vintre?

meget ældgammel: der var dog noget nærliggende i Nordgrønland i slutningen af 1730-aarene.

sættes før de Norskes Ankomst til landet: dette kan ikke have været tilfældet, thi paa Erik den Rødes tid var der ihvertfald ingen eskimoiske beboere i Sydgrønland.

- Sd. 25. Kongnersoit \circ : quvnerssuit: de store revner eller kløfter.
Kratz \circ : Christian Gottlieb Kratzenstein (1723—95), læge og naturforsker i København, 1753 professor. Udgav bl. a. et værk om fysik.
- Sd. 26. Egedes perlustr: p. 30: her siger Egede, at »det er mærkværdigt, dersom man lader den blaae Iis i Varmen optøe og solveres til Vand, og derefter lader samme Vand igien fryse til Iis, da faaer man ingen blaae Iis deraf, som den var tilforn; men ikkun hviid«.
- Sd. 27. ingen Jordrystelse: Der har dog enkelte gange i nogen tid været mærket jordrystelse eller smaat jordskælvi i fjordene paa den vestre side af Disko-øen. Kongnerit: se anm. til sd. 16.
Egedes perlustr. p. 12: her berettes, at »Man faar og har et Dominicayer Kloester, som er St Thomæ consecreret, og ikke langt derfra et Ildsprudende Bierg, under hvilket en gloende Brønd med heed Vand udvælder«.
- Sd. 28. Sissortut \circ : plur. af sisôrtoq: det som skrider ned (jord, sten eller sne).
Sissursæt \circ : sisussat: de som er gledet nedad.
- Sd. 29. Sissorngit v. aksakaunerit c: sisôrnerit: nedskredne sne-, jord- eller stenmasser; eller agssakânerit: ned trilninger.
Iisbjerge styrte med eet dybt under Vandet: dette er kun tilfældet, naar der sker en kalvning \circ : naar den øverste del af isfjeldet brydes i stykker, saa mister det nemlig ligevægten og styrter rundt, under hvilket der da som regel gaar endnu mere deraf itu. Man kan undertiden se endog et mægtigt stort isfjeld paa denne maade blive til lutter stumper og stykker.
- Sd. 30. undertiden brækkede ved faldet Iisen: dette sker formodentlig oftest i Sydgrønland; i Nordgrønland er det meget sjældent tilfældet, men der er jo ogsaa kulden stærkere og derfor ogsaa isen tykkere og solidere.
staae paa grund: det bekendteste heraf er isfjeldsbanken ved Jakobshavns isfjord, i hvis munding altid er hundreder af isfjelde, de fleste endog meget store, staar paa grund paa en havbundsbanke, nogle af dem endog i aarevis.
med en bestandig tordnen: Naar isbræen i bunden af Jakobshavns isfjord kælver, da lyder det netop saadan helt ude ved kolonien, som dog ligger en 30 km derfra og med meget høje fjeldpartier imellem.
Anmærkning: se sd. 3.
- Sd. 31. 1585 først: ogsaa de to flg. aar foretog han ekspeditioner derop. — Thomas Smiths Sund, som gaar fra Baffins og Melville Bugt nordpaa mellem Kap York-landet og Ellesmere Land op til Kane Bassin, opdagedes 1616 af Baffin og fik af ham navnet efter hans reder Sir Thomas Smith.
James Ejland: dermed menes Cumberland-halvøen (opdaget af Davis 1585), saa hvor Fabricius har dette navn fra, er ikke godt at vide.
forbjerg kaldet Walsingham: Johan Davis gav det navnet Cap Walsingham efter en engelsk statsmand Francis Walsingham (1536—90).
Sydbay: øen Ukivik kort nordfor fjorden Nordre Isortoq. Den kaldtes af Høllænderne, som her holdt samlingshavn, naar de var paa hvalfangst, Zuydbay. Her anlagdes 1756 en koloni, som 1764 flyttedes ned til Holsteinsborg.
Imak \circ : imaq: hav. — Imavik \circ : det rigtige egentlige hav.
Tarajolik c: tarajulik, ordret: forsynet med salt.
Büsch: se anm. sd. 3.

- Sd. 32. haft en samling under betragtning \circ : naar han arbejdede paa det eneste afsnit af Grønlandsbeskrivelsen, som blev trykt: Fauna groenlandica. Issok \circ : isoq, stammen til verbet isorpoq: er uklar, uigennemsigtig. Qveiter (norsk) \circ : helleflyndre. — Rognkalle: norsk navn paa stenbidere.
- Sd. 33. infusions Dyr (lat. infusoria): mikroskopiske slimdyr, som forekommer næsten overalt.
 Ingnerolaneq \circ : ingnerulaneq, ordret: se ud som ild.
 Ingnerolæt \circ : plur. af ingnerulaq, ordret: ildagtigt.
 Nereider \circ : børsteorme. I Naturhistorie-Selskabets Skrifter 1799 findes der en afhandling af Fabricius: »Betragtninger over Nereide-Slægten, og nøjere Beskrivelser over nogle sjældne Grønlandske Arter.«
 Lin: \circ : naturforskeren Karl von Lenne.
 disse tings nærmere undersøgning hører til et andet sted. \circ : i Fauna groenlandica.
 Linnæus Syst: nat: p. 1069: her siger Linné, at de nøgne børsteorme flakker om i havarmene, ofte i havene, naar himlen straalere, men at de, naar det er dunkelt, lyser mørkt op som med lamper, saa at hvad der er forneden, ser ud, som det var foroven.
- Sd. 34. Siksak \circ : sigssaq: strand; kyst.
 Kangerdluit: plur. af kangerdluk: fjord; bugt.
 Kangerdluksoit \circ : kangerdlugssuit: store fjorde. — Kangerdluarsuit \circ : plur. af kangerdluarssuk: en særlig smaafjord.
 Kangerdlueitsiæt \circ : kangerdluatsiæt: temmelig store fjorde.
 nomen proprium (lat.) \circ : specielt navn; hermed menes: stednavn; han har ogsaa ret i, at der i Grønland findes mangfoldige saadanne stednavne.
 Kangerdlungoit \circ : kangerdlunguit: smaafjorde. — Kaklit \circ : plur. af qagdleq: den yderste. — Tessiursak \circ : tasiussaq: det som ligner en sø. — Ikerit \circ : plur. af ikeq: sund.
 Ikereitsæt \circ : ikeratsat, plur. af ikerasak: sund.
 Sina \circ : sine: strandbred. conferver \circ : traadalger. — Fløemaalet: Fløe \circ : flod (modsat af ebbe). — Snekker \circ : snegle. — Steenfløser \circ : stenfliser eller stenstumper.
 Kutte \circ : formodentlig: kute: draabe. Epit \circ : plur. af igpik: klint; skrænt; bratning.
- Sd. 35. in fine (lat.) \circ : i slutningen.
 Nakka c: narqa: dets gulv. — blinde Skjær: skær, som ligger under havoverfladen.
 Ikardlut \circ : plur. af ikardluk: skær.
 Kagärtut \circ : qarärtut, partic. plur. af verbet qaqârpoq: (søen) bryder over skærene.
 Marak \circ : marraq: ler. — Siorkat c: siorqat, plur. af sioraq: sand.
 Ikkatut \circ : ikátut: grunde vande, revler.
 Kaklarpok \circ : qagdlerpoq: er strøget hen over. — Madlerpok \circ : magdlerpoq: der gaar bølger. — ingiuluk \circ : søgang; dønning.
- Sd. 36. fjorde paa 2 à 300 favnesdyb: nogle af de grønl. fjorde er endnu dybere; saaledes beretter Paul Egede om en fiskesnøre af 364 favnes længde, som benyttedes i Jakobshavns isfjord og som efter Grønlændernes sigende ikke engang naaede fjordbunden (Meddel. om Grønl. bd. 120, sd. 71).
 aulisarbik \circ : aulisarfik: fiskeplads.
 Sarbak v. Sargvak \circ : sarfaq: strøm.

- Sd. 37. Waigat o: en ved nordvestkysten af Rusland mellem fastlandet og Novaja Zembla liggende ø, hvis navn er Waigatsch. Sundet mellem denne og Nov. Zembla har vel ogsaa haft det samme navn, idet Hollænderne jo gav sundet nordenom Diskøen navnet Vajgat.
Hukke o: forbjerg. den spanske Søe o: Atlanterhavet.
Strømmen oven i Vandet til en vis dybde: strømmen, der gaar rundt om Kap Farvel, bestaar af et vandlag paa 100 à 300 meters dybde.
- Sd. 38. Sargvait o: sarfat: strømmene. — Sargvaitsiæt o: sarfatsiait: de temmelig stærke strømme. — Strømsunde: af disse findes der i det godthaabske distrikt adskillig flere end i de andre sydgrønlandske distrikter.
- Sd. 39. fløe o: stige ind.
Tinné o: tine: lavvande; ebbe. Ulle o: ule: højvande; flod.
i 6 Timer: herom hedder det i Bluhmes bog om Grønland (1865), at »Ebben og Floden frembringer hver sjette time en regelmæssig Falden og Stigen med en Forskjel af omtrent tolv Fod i Vandstandshøjden; Følgen heraf er en rivende Strøm imellem Øerne.
Tinnekkarsok o: tineqartoq: det er ebбетid.
Ullukkarsok o: uleqartoq: det er flodtid; springtid.
e: gr: o: exempli gratia (lat.): for eksempel.
Paa de sydligere steder er den større og formindskes meere og meere mod Nord: i nutiden er det omvendte tilfældet, idet flodbølgen i Julianehaabs distrikt kun er af $2\frac{1}{4}$ meters højde i springtid, medens den stiger nordefter og endog helt oppe ved Holsteinsborg er af 5 meters højde.
fløetiden o: flodtiden; springtiden.
- Sd. 40. til hjælp for de fahrende: springtiden kan dog ogsaa blive til hindring for baadrejser, idet det undertiden kan være helt umuligt selv med motorbaad at komme gennem sunde, hvor strømmen gaar imod.
med brænde o: drivtømmer. lodder o: anmagssætter (grønl. anmagssaq), mallotus arcticus; de kaldtes dengang ogsaa ofte sild.
- Sd. 41. i de færske Vande: herom siges i Egedes perlustr. p. 32, at »udi Springs-Tider o: nye og fuld Maane, da Søen er mest i Bevægelse og er størst Ebbe og Flod, da bryder og de dulte og forborgne Kilder paa Lande for en Dag; saa hvor man aldrig skulde tenke var Vand at finde, der sveller og velder det da ud, allermest om Vinteren, da Jorden er skiult med Iis og Snee, skiøndt man paa andre Tider ikke merker det allerringeste til Vand paa de Steder.«
Skibsfolk — — — indkjøbe og udsælge Tran: dette maa sikkert forstaas saaledes, at skibsfolkene dengang, medens skibet laa ved kolonien, er draget rundt i distriktet med baad og har indhandlet spæk hos befolkningen og saa, naar de kom tilbage til kolonien, har solgt det til handelen der.
— Mellem dette og næste kapitel har Fabricius anført en parentetisk bemærkning om, at »Her imellem kommer Magnetnaalens Misviisning,« hvorom han altsaa vilde have skrevet noget, saafremt bogen var blevet færdig til trykning. —
- Sd. 42. Gamle Egede melder osv.: disse oplysninger om vinterforholdene i Diskobugt og som i almindelighed passer, har han naturligvis faaet af sin søn Paul, som aaret før udgivelsen af »Det gamle Grønlands nye Perlustration« var kommet hjem netop derfra. Hans Egede havde jo aldrig selv været der. Sammesteds meddeler han da ogsaa, at der »udi Disco-Bugten nu den heele Sommer er nesten alle Tider got vejr og klar Soelskin«, hvilket ligeledes passer.

over Søen: hermed kan kun menes de inderste fjordbunde samt ferskvandsøerne; de ydre havvande begynder kun yderst sjældent saa tidlig at blive isbelagt — derimod kan vinterisen undertiden blive liggende til helt hen i juni.

Langeraken: jfr. anm. sd. 4.

Sikkuak o: sikuq: tyndis. Pogutaussæt o: pūgutaussat: de der ligner tallerkener.

James Ejland: se anm. sd. 31.

læt faae mange miile paa Iisen: saagodtsom hvert aar er hele den store Umanak-fjord islagt hele vinteren, ligesom ogsaa størstedelen af Diskobugt; derimod er sjældnere hele denne islagt. — icke lader sig gjøre Syd-paa: den sydligste plads, hvor hundslædekørsel foregaar, er Holsteinsborg.

Nord-paa c: Nordgrønland; der har Fabricius aldrig været, saa alt det, han meddeler derfra, har han utvivlsomt faaet meddelt fra sine kolleger deroppe; missionærerne Hans Tulle i Egedesminde og Hans Egede Saabye i Claushavn, sammen med hvilke han havde lært grønlandsk, og missionær Peder Rasmussen i Umanak, som var hans barndomsven; sikkert har ogsaa Nordgrønlands viceprovst Jørgen Sverdrup givet ham oplysninger, ligesom ogsaa Holsteinsborgs købmand Niels Egede paa hans opfordring havde tilstillet ham en Grønlandsbeskrivelse (jfr. indledningen).

imarnāsæt c: aabne vandpletter mellem isen; vaager.

- Sd. 43. Strømmen skjærer Iisen tynd og bryder den: herom skriver Paul Egede i sin dagbog fra Christianshaab, at han i marts 1738 vendte tilbage fra en embedsrejse »havende 2de Mænd med, som kjørte for an, hver med sin Slæde, og det undertiden paa saa tynd Iis, at Hundene tit traadte igiennem.« (Meddel. om Grøn. bd. 120, sd. 58).

en saa stejl, høj og glat Iiskant: saakaldt isfod (grøn. qáungoq; en høj hat kaldes qáungússaq c: det der ligner isfoden; dette viser dennes stejlhed).

Driviis: i Videnskabselskabets Skrifter 1788 har Fabricius en afhandling: »Om Driven Isen i de Nørilige Vande og fornemmelig i Davids-Strædet.«

gandske borttager endeel: saaledes sønderknustes i sommeren 1777 hele 25 hollandske og hamburgske hvalfangerskibe i drivmasserne udfor østkysten af Grønland. — Med den grønlandske Søe ved Strat Davis: herom skriver Hans Egede i Perustrationen, at »foruden den fæle Iis, hvormed Landet er bedækket op til Fiels, driver der og en forfærdelig Hob Iis udi Søen, baade flak Iis, eller Bay-Iis, som ogsaa Iisbjærge, som stikker ligesaa dybt, og dybere Vandet, end som over Vandet.«

Debes c: Lucas Jacobsen Debes (1623—75), færøisk præst, som 1673 udgav en topografisk beskrivelse af Færøerne.

Gmelin: Johann Friedrich Gmelin (1748—1804, professor i Göttingen. Ud-gav 1751 »Reise durch Sibirien.«

Recueil des Voy(ages) o: samling af rejser.

- Sd. 44. Illulirsæt o: ilulissat, plur. af iluliaq: isfjeld. — Iisbjerge, der har staaet i Discobugt osv. o: Jakobshavns isfjeldsbanke.

Maneetsok o: manitsoq: den ujævne; alm. stednavn, bl. a. navnet paa kolonien Sukkertoppen.

som Skibe for fulde Sejl: om isfjeldene siger Hs. Egede i Perustr., at de »foresenterer adskillige forunderlige Figurer«, idet de »somme ere at see ligesom store Kirker og Slotte med Taarne paa, andre som Skibe, der gaae med deres fulde Sejl; saa man ofte der med er blevne fixerede, i det man har taget dem for virkelige Skibe, og givet sig Umage for at komme dem om Borde«; ligesom ogsaa missionær Egede Saabye, der boede ved Claushavn sydfor Jakobshavns

isfjord, siger noget lignende, bl. a. at han engang saa et isfjeld, der lignede »Christiansborgs store Slotsport med Pillerne og Sidedørene«. (Meddel. om Grønland, bd. 129 nr. 2, sd. 9).

Vandet af den er sødt o: helt ferskt.

- Sd. 45. Annardlok o: anardluk: et snavset kalvisstykke. — Vandløb, som nedstyrtter sig med smaae sluser: et saadant meget stort isfjeld saa vi engangovre ved østsiden af Disko, da jeg med damperen »Fox« kom forbi, og i det samme styrtede hele vandmassen ned, hvilket havde til følge, at fjeldet væltede om og efter flere kæntringer blev knust i stumper og stykker.
- Sd. 46. saal. Syd, at Soelens heede og den varmere himmeleegn opløser det: dette sker dog først nede i Atlanterhavet ved New Foundland eller nær derved.
- Sd. 47. i deres Vinterhuuse, som om vinteren ere saa smæld heede, maae de have saadan Iis: denne og de andre erfaringer om isfjeldenes nytte har Fabricius gjort de vintre, da han boede paa fangstpladsen Iluilårssuk.
- Sd. 48. et telt — — — paa et næs i Discobugten — — — draget ud i Søen: dette er sandsynligvis sket ved næsset Nük i Diskobugtens syddel, da »autor til anm: over Crantz«, missionær Glahn, havde Egedesminde distrikt som aneks og berejste det hver sommer. — undertiden Skibe forgaaer: f. eks. stødte skibet »Gjertrud Cathrine«, som i sommeren 1790 skulde til Umanak og paa vejen derop ind til Claushavn, under indsejlingen i Diskobugten paa et isfjeld og sprang læk, saa besætningen maatte forlade det. i fjordene, hvor de ere tættere pakkede paa hinanden: i Frederikshaabs distrikt er der flere saadanne isopfyldte fjorde, navnlig Neria-fjorden, saa dette har Fabricius altsaa været godt kendt med. Kaksuit o: kagssuit, plur. af kagssuk: isstumper, der driver i søen. — Kavalerngit o: kaulanerit (flertalsord): kalvisstumper (ordret: afhankelser). annidlengnerit o: anitdlangnerit: udgange af den (fjorden).
- Sd. 49. Flak-Iisen: flak c: flad (Molbechs ordbog sd. 245). — Bay-Iis: maa vel betyde bugtis; dette udtryk er taget fra Hs. Egedes Perlustration (jfr. anmærkning). — Vestiisen o: den is, som i december maaned kommer drivende fra Amerikasiden over imod de nordgrønland. kyster. — Sikkorsoak o: sikorssuaq: den store is. Flertalsordet sikorssuit betegner »Storisen o: drivisen omme fra østkysten. strække sig over 60 miile langs landet o: helt op til Godthaab. Dette sker dog ikke hvert aar; for det meste strækker storisen sig ikke stort længere end lidt forbi Frederikshaab, undertiden ikke engang saa højt op; men til gengæld kan den undertiden strække sig endnu meget længere op, enkelte gange endog helt op forbi Sukkertoppen.
- Sd. 50. Vest-Iis: se anm. sd. 49.
- Sd. 51. med et hvidt blink i luften: saaledes viser Vestsiden sig fra Diskobugtens inderside, som regel henimod juletid, og dette giver da forventning om snarlig kommunikationsfelt til slædekørsel. — fra Østerbygden o: fra østkysten. — det smale sund ved Cap farvel: ved Kap Farvel forstodes i datiden sydpynnten af øen Sermersôq nordfor Nanortalik, saa »det smale sund« maa da være sundet bagom denne ø. — langs ad Vesterbygden o: ad vestkysten.
- Sd. 52. igjennem Strædet mod Iisland: dermed maa vel menes Danmarksstrædet mellem Island og Østgrønland.

- Waigattet: se anm. sd. 37.
 en Oxe: dette omtaler Fabricius ogsaa i sin afhandling om »Drivvis« (jfr. anm. sd. 43). — Bos grunniens (lat.): den gryntende okse o: Yakoksen. Det har dog sikkert været en moskusokse fra Nordøstgrønland. — paa Iisen maae være dreven saa lang vej: der har adskillige gange været fundet ting paa storisen, som var langvejs fra.
- Sd. 53. forhindres fra at faa deres havne i landet: faa Julianehaabs grundlæggelse var det i en lang tid saa godt som hvert aar umuligt for skibet at komme derind; der opførtes derfor et »Julianehaabs Pakhus« ved Frederikshaab, hvor skibet da afløste varen, som saa i løbet af eftersommeren bragtes ned til Julianehaab med smaafartøjer. Og det var ligeledes mange gange tilfældet, at skibene heller ikke kunde komme ind til Frederikshaab, men maatte søge havn ved Godthaab og senere ved logen Fiskenaasset; en af aarsagerne til dennes oprettelse var netop dette, at der derfra var meget kortere vej ned til Frederikshaab end fra Godthaab. 1769 og 1770: i de to aar kunde skibene paa grund af storisen ikke komme ind til Frederikshaab.
- Sd. 54. Sort-siden o: svartsiden (*Phoca groenlandica*), grønlandsk: átâq. — Sælhundeføde og herpaa: det vil rimeligvis være inde i fjordene; i Diskobugten er nemlig Jakobshavns isfjord sædvanligt sælernes fødselsanstalt. — Kérssuk o: qissuk: træ; drivtræ; brændsel. — Drive brændet — som falder i Grønland: Hs. Egede siger, at Grønlænderne bruger noget deraf til amuletter. duelig til noget stort Arbejde: drivtømmer brugtes dengang af Grønlænderne bl. a. til stolper i husene, til brikse og til kajakkers og konebaades trædele. drivtømmer i store hobe: herom beretter Hs. Egede flg: »Mand finder vel en stor Deel Stocker og Træer her omkring ved Strandsiden, som mand almindelig holder for, skall komme drifvendes blant Iisen fra America Custer« (Meddel. om Grønland. bd. LIV, sd. 32).
- Sd. 55. det aarlig optages: ved Frederikshaab udsendes arbejdsfolkene hver sommer for at indsamle drivtømmer og drivbrænde til kolonien. i Discobugt — findes det ikke: i Sydostbugten (den sydøstlige del af Grønlands sydspids; det nuværende Kap Farvel). — Eenhjørningshorn til Tømmer i deres Huuse: dette har dog kun sjældent været tilfældet; derimod findes der adskillige gamle grønlandsk hustømter, hvor der staar hvalben som stolper.
 Kérssuinak o: qissuinaq: bare træ og ikke andet.
 Orpik o: træ.
 Pingek o: pingeq: rødved (drivtræ). —
 Baads-aarer o: kajakaarer.
 Unarsivik: drivtræ, som bruges til fuglepile og blærepile, men ikke til harpunskafter, da det dertil er altfor let.
- Sd. 56. Ikkek o: ikeq: haard og meget sejt rødved, som især bruges til kajakringe. Kannungek o: kanungeq el. kanungeq: vellugtende drivtræ.
 Ulligelak o: uligileq el. uligilik: løst og skønt flydetræ.
 Müller c: Otto Frederik Müller (1730—84), dansk zoolog. Med ham korresponderede Fabricius, mens han var i Grønland, og blev besøgt af ham i Drangedal.
- Sd. 57. Nord-Americæ mod Vesten vendte Side o: Alaska.
- Sd. 58. Aussak o: aussaq: sommer. — Tællen o: tæle el. tælle: jordfrost under overfladen om foraaet (Molbechs ordbog sd. 551). — 2 maaneder — (anm.)

jeg viger heri — — — fra Egede: han siger nemlig: »Dog er Sommeren ikke ret lang, thi fra ultimo May og til Medium Sept. kand det ikkun regnes for Sommer, det øvrige er altsammen Vinter« (Meddel. om Grøn. bd. LIV sd. 330).

Sd. 59. næringen: hermed menes sommerfangstrejserne.

Upernak ɔ: upernâq: foraar; men i Nordgrønland betyder ordet sommer, og foraar hedder upernagssaq (ɔ: vordende upernâq: sommer). — Okiak ɔ: ukiaq: efteraar.

Okiok c: ukioq: vinter; ordet betyder ogsaa: aar.

store stykker fryse af Kinderne: saaledes fortæller Niels Egede, at i december 1940 kom nogle unge gaaende til Christianshaab; de havde maattet overnatte i det fri, »hvorfra der var frosset stykker af Ansigtet og Knæerne paa dem.« — tærne af fødderne: kokken ved Christianshaab havde i febr. 1743 faaet »Koldfyrr i sin store Taa«, og Niels Egede maatte operere ham.

flydende ting bundfryser: saaledes fortæller Niels Egede, at juleaften 1741 var kulden saa stærk »at Viin-Flasken, som stod paa Bordet, frøs, endskiøndt der var Ild i Kakkelovnen.«

Sd. 60. i Discobugt ɔ: i Christianshaab, hvor Paul Egede dengang var missionær. Kere ɔ: qere: stammen til verbet qerivoq: er stivfrossen.

Paul Egedes Journal: Meddel. om Grøn. bd. 120.

Sd. 61. Kiek ɔ: kiak: varme; hede.

Udløk ɔ: uvdloq: dag. — unnuak ɔ: únuaq: nat. — Sekkinek ɔ: seqineq: solen. — fra den 31 Maji til den 13 Julii: men allerede midt oppe i Diskobugt varer midnatsoltiden fra 20 maj til 24 juli. — rette sig efter stedets Polihøjde: derom siger Hans Egede, at i Nordgrønland »er der om Vinteren dis kortere Dag; dog er der ikke ret bellende mørk, men saa lyst, at man kand see at reyse hvor man vil.«

Discobugt ej blev lagt til med Iis: dette var dog ikke tilfældet; efter Paul Egedes udsagn var ialtfald i marts maaned 1740 isbelagt endog munden af bugten, saa at en mand fra Hunde Ejland kunde passere den over til fastlandet. fra den 30 Nov.: Niels Egede siger d. 23 november 1742: »thi Dagen er nu kun tre Timer lang. — soelstraalernes gjenskin mod de høje fjeldtoppe: herom siger Paul Egede, at »Anno 1737 Januarius den 9de skinnede Solen paa det øverste af Biergene en half Time.«

Sd. 62. Kaumæt ɔ: qaumat: maane (og maaned). — udlørigsæt ɔ: uvdlorissat, plur. af uvdloriaq: stjerne.

Skjørbug: deraf led, navnlig i det 18 aarhundrede, mange af Europæerne i Grønland overordentlig meget. Hs. Egede kalder den da ogsaa »Landets egentlige Svaghed«; i hans Grønlandstid var den ogsaa meget stærkt fremtrædende, f. eks. efter at Godthaab var anlagt 1728, var ifl. hans sigende »næsten alle af Scorbut saare ilde plagede«. Og skjørbugslidelser var ligeledes hovedaarsagen til kolonien Upernaviks nedlæggelse 1789.

Killæk ɔ: qilak: himlen; skydække. — nuiaæt ɔ: plur. af nuia: sky. — akoytsuk ɔ: akutsuk: nordentaage.

Sd. 63. sillagiksok ɔ: silagigsoq: partic. af silagigpoq: det er godt vejr. — nip-tailak ɔ: nivtailaq: tyk luft (med sne eller regn).

Sjelluk ɔ: sialuk: regn; regndraabe. — niparneq ɔ: nivtarneq: opholdsvejr.

Kannik ɔ: qanik: snefnug; faldende sne. — netakornak ɔ: nataqornaq: haglkorn (plur: nataqornat: hagl; isslag).

treffe ind midt om Sommeren: jeg har saaledes eng. over midten af juni

oplevet en voldsom snestorm ved Egedesminde. — Nillek o: nilak: ferskvandsisstykke; isslag.

giver da god jagtvej: dette havde dog engang bevirket en ulykke ved Frederikshaab; endel aar før Fabricius kom derop, var en ung assistent, der i december var taget ud paa jagt, ihjelfrosset.

skjærende og utaalelig for Øjnene: dette var tilfældet med Fabricius selv, som af den grund tog afsked fra Grønland efter kun 5 aars tjeneste; ligesom hans halvbroder Christen Fabricius (1736—86), som var missionær i Jakobshavn, maatte drage hjem paa grund af øjensvaghed. — Derfor maa man ogsaa benytte solbriller; det gør som regel ogsaa de indfødte, i hvertfald i Nordgrønland. Isugutaneq o: isugutaneq (el. isugutaq): fugtighed; dug. — Kakōrnak o: qaqornak (el. qaqornaq): rim; rimfrost (ordret: hvidnende).

Sd. 64. Pyok o: pujoq: røg; damp; taage.

noget af det ubehageligste: herom siger Hs. Egede: »var ikke den slemme Taage, hvoraf dette Land, besynderlig ved Havsidene, jevnlig er plaget heele Sommeren, da var det et Veir got Land.«

Isseriak c: iseriaq: disig luft.

annoræ o: anore: vind; blæst. — Kaitsunganek o: qatsunganek: vindstille; havblik. — annorersoak o: anoræssuaq: vindstød; kastevind; hvirvelvind. — persorpok o: persorpoq: det flyger.

Sd. 65. Kausak o: kāvssâq: hvirvelvind. — maae krybe paa hænder og fødder: dette var f. eks. tilfældet ved Christianshaab i februar 1786, da der rasede en orkanagtig føhnvind; kolonimandskabet, som forsøgte at bjerge baadene, som var sat op paa land, maatte med uforrettet sag krybe tilbage med livsfare, da »det var umueligt at staae paa Marken.«

Kadlek o: kagdleq: torden. — ingnaglegiak o: ingnâtdlagiaq: lyn; ildkugle. — lidet eller intet af Torden: Hs. Egede siger, at »endskiønt det ofte om Sommeren er meget varmt udi Grønland, saa hører man dog sielden, at det tordner, eller seer at det liuner.«

2de gange: for mit vedkommende har jeg i min lange Grøndlands tid en eneste gang hørt et enkelt tordenskrald; det var ved Egedesminde.

arksak c: arssaq: bold; nordlys hedder arssarneq: boldspil. De hedenske Grønlændere betragtede nl. nordlyset som de afdøde sjæles boldspillen. — Nordlyset: herom siger Hs. Egede, at det »fornemmelig sees alletider om Natten i klart Veir; og beveger sig hist og har over den heele Himmel med en utrolig Gefreidighed, og lyser saa klart, at man klarligen her ved kand læse udi en Bog«. Men det er da ogsaa paa Godthaabs højde, at nordlysene er stærkest.

Sd. 66. min indsigtfulde lærer Kratz: Fabricius har altsaa hørt forelæsninger af professor Kratzenstein, formodentlig som forberedelse til sin Grønlandsvirksomhed. Mange af datidens vordende missionærer havde ligeledes inden deres afrejse til Grønland hørt forelæsninger af forskellige professorer, især enten naturforskere eller medicinere.

Sd. 67. vejrets forandringer efter Nordlyset: i Nordgrønland mener Grønlænderne, at nordlyset er varsel om frost. Men der plejer da ogsaa som regel kun at vise sig nordlys om efteraaret.

udlorigsamanā o: uvdlorissap anâ: ordret: stjernens ekskrement. — nerrigursak o: neriussâq: regnbue (ordret: noget som vækker haab). —

l: c: (lat.): loco citato c: paa det nævnte sted.

Ingnersoit o: ingnerssui: store ilde.

- Sd. 68. Bi-Soele og Bi-maaner: disse hedder paa grønlandsk *seqernup* (solens) og *qáumatip* (maanens) *tugdlerutá* \circ : dens tindingsmykke. — Ringe om Soel og Maanen: disse hedder paa grønlandsk *ilupárutsit* \circ : kantninger. *Tubum* \circ : acc. af *tubus* (lat.): rør; her menes en kikkert.
- Sd. 69. *convexglas*: hvælvet eller buet \circ : forstørrelsesglas. bemærkede Vinteren 1740: der skriver Paul Egede, at solen d. 14 januar »ej endnu hafde ladet sig tilsyne, endskiønt der dagligen har været klart Vejr siden den 9de da hun kand sees af Biergene.«
annoræ \circ : anore: vind. — *Nigek* \circ : *nigeq*: sydvestvind (sydgrønlandsk; paa nordgrønlandsk hedder den *kigángaq*). — *auangnak* \circ : *avangnaq*: nordenvind. — *arksarnak* \circ : *agsarneq*: fralandsvind el. fjordvind \circ : østenvind. — *Kannengnak* \circ : *kanangnaq*: vestenvind. — *Iversaenek*: denne benævnelse bruges ikke mere.
- Sd. 70. *Iasersarneq* \circ : *isersarneq*: indadvind.
nunapasiksok \circ : *nunarpasigsoq*: noget der blæser ud fra land.
Sinersirsak \circ : *sinersigsoq*: noget der følger kysten. Denne benævnelse bruges ikke mere.
 brønning paa Skjærene: da kan man se, hvor de blinde skær ligger.
smaalt Vande \circ : smult vand.
 i Discobugt skal mand undertiden heele 3 maaneder i Rad have stille: ja, dette er rigtigt nok, thi i Diskobugten er der som regel baade sommer og vinter mange gange stille og klart vejr.
- Sd. 74. d. 13 Majus: *Driviisen* kom ind imod landet: i aaret 1769 maatte koloniskibet paa grund af voldsomme storismasser søge havn helt oppe ved Godthaab, og købmanden udtalte, at »ved Driviis ude-holdtes Skibet fra vor Havn, saa at det, efter lang og forgieves Stræben, maatte søge Fiske-Fiorden \circ : Fiskenæsset), hvor det ogsaa forblev Vinteren over, og hermed kom alting i Langdrag (\circ : ved at faa provianten og varerne bragt ned til Frederikshaabs koloni og produkterne bragt derfra op til hjembringelse med skibet).
- Sd. 82. *Iilunger* \circ : *Ilinger* \circ : drivskyer, som medfører regn eller hagl; byger (jfr. Molbechs ordbog sd. 504).
Driviisen som ansættendes og blev seet udenfor landet heele maanedene: ogsaa dette aar hindrede storisen besejlingen, thi da skibet kom op paa højde med kolonien Frhb., kunde det »formedelst Driviis og Taage« ikke komme derind, men maatte »efter lang udstaaende Besværlighed« atter søge havn ved Godthaab, hvortil det først ankom 7 oktober og maatte overvintre der, saa det først naaede ned til Frederikshaab aaret efter d. 18 april.
- Sd. 83. en stræng vedvarende frost, saa at endog bugterne vare tillagte med Iis: følgen heraf var, at ogsaa dette aar maatte Frederikshaab-skibet søge havn helt oppe ved Godthaab, da tillige storisen spærrede kysten til helt op nordfor Fiskenæsset.
- Sd. 87. *Büsching* (tysk geograf): Hans værk »*Neue Erdbeschreibung*« er den ældste videnskabelig-geografiske landbeskrivelse, som er udkommet i Tyskland.
 mod Østen: dengang mentes det udelukkende, at Østerbygden havde ligget paa Grønlands østre side. — *Pauangarnetsæt* \circ : *pavángarnitsat*, plur. af *pavángarnisaq*: østlænding. — *Hvitserk*: det menes nu at være et stort fjeld, som er beliggende oppe paa landet omtrent midtvejs mellem Angmagssalik og Scoresby Sund. — 12 Kirkesogne, 190 landsbyer osv.: disse er alle beliggende i det nuværende Julianehaabsdistrikt og syddelen af Frederikshaabs-

distrikt. — 2 Kloostere: det sydligste af disse har ligget i bunden af Tasermiut-fjorden (den gamle Ketilsfjörðr) og det nordligste i Unartoqfjorden (Hrafn-fjörðr).

4 Kirkesogne: disse udgjorde Vesterbygden, som var beliggende i det indre af Ameralik- og Godthaabsfjordene.

Sd. 88. ruinerne af deris boeliger: Vesterbygds-ruinerne var før Fabricius' Grønlandstid undersøgt af viceprovst Thorhallesen ved Godthaab, som 1776 udgav »Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grønlands Vester-Side.«

Kauaugarnetsæt o: qavángarnitsat, plur. af qavángarnisaq: sydlænding. — en klinger og syngende udtale: i dialekten, i hvilken u udtales som i og o som e. — akudleet o: akugdliit: de mellemste (et alm. grønsl. stednavn). — akunamiut o: akúnermiut: mellemrumsbeboerne. — auangarnetsæt o: avángarnitsat, plur. af avángarnisaq: nordlænding. — aukoarmiut o: aukuarimiut: nordbeboerne. — andre ord i deres sprog: Upernavik-dialekten er tildels som i-dialekten.

Fiskefjordens o: logen Fiskenaessets. — Amertloks o: kolonien Holsteinsborgs; den havde dengang faaet dette navn. — Egedesmindes: dette distrikt hørte dengang til Nordgrønlands provsti.

det sydligste af de Danske beboede: dette var dog ikke længere tilfældet, idet kolonien Julianehaab var anlagt 1774.

Sydpaa indtil — — — Tisselik o: Tigssaluk, som ligger paa 61°22'; dette har altsaa i Fabricius' Grønlandstid været den sydligste beboede plads, mens derimod distriktet jo strakte sig betydelig længere ned og kort efter blev der flere sydligere boplads.

Pamiut o: Pâmiut: beboerne af fjordmundingen.

Sd. 89. Spiiskammeret: dette navn kendes ikke nu, saa det er ikke til med bestemthed at sige, hvilken plads det har været. Imidlertid skriver Bluhme i sin bog, at da han i sommeren 1863 var nede ved Frederikshaab, og det ventede skib endnu ikke var kommet, »besluttede Colonibestyrelsen, for dog at have noget at byde de forventede Gæster, at gjøre en Tour ned til Frederikshaabs Spisekammer (et Tatteratfjeld, beliggende i en sydligere fjord, Quaneffjorden)«. Ifl. Fabricius laa pladsen »Spiiskammeret« jo »Nord hen«, og en gammel fhv. kolonibestyrer mener da ogsaa, at den maa have ligget ved det nuværende udsted Avigait, som nu er distriktets nordligste boplads, ligesom Fabricius jo ogsaa nævner »Qvana fjorden« som en af sydpladserne. — Ikarsuk: dette maa være bopladsen Ilulîârssuk, hvor Fabricius jo selv overvintrede. — Narksalik o: Narssalik, en stor ø ved munden af Sermilikfjorden. — Maagehavnen o: en boplads ved Navn »Koomiut« (Kungmiut) paa nordsiden af Qasigialikfjorden; her boede i Fabricius' tid endel af den indfødte menighed. — Sermiliarsuk o: Sermiligârssuk-fjorden.

Pamiövok o: pâmiüvoq: er beboer af munden. — Illuliarmiovoq o: Illiarmiuvoq: er beboer af Jakobshavn (hvis grønsl. navn er Ilulissat). — Nungmiövok o: Nüngmiüvoq: er beboer af Godthaab (hvis grønsl. navn er Nûki. — Iglo o: igdlo: hus (der findes stednavne med ordet igdlo, f. eks. Igdlutsiaq, Igdlularssuk og andre. — mio o: beboer af.

Okevingoak o: ukivinguaq: den lille vinterplads. — Kilersoak o: qilerssuaq: den store knude. — Okotalik o: oqûtalik: et sted forsynet med flyndre. — Irbsok o: ivssoq: tørv (øen). — Pyak o: pujoq: taage (øen). — Saitok o: sâtoq: flad (øen), hyppigt stednavn. — Timikitsok o: timikitsoq: den som kun har

lidt indland. — Netla o: natdla: stedet at lægge sig paa. — en deel af den døbte grøn. Meenighed nu paa endeel aar har boet: paa denne ø fik Fabricius' formand miss. Jørgen Myhlenphort (1729—97) størstedelen af de døbte til at bosætte sig, dels fordi det var »et nærsomt Sted«, og navnlig for at de der kunde være udenfor kolonimandskabets demoraliserende paavirkning. — en Vare o: en varde, thi Innuksuk o: inugsuk o: varde. — P. Koefoed: denne skipper var en lang aarrække ansat i den grøn. handels tjeneste.

Sd. 90. Kangerdluvisak o: kangerdluvisaq: en helt rigtig bugt. — Tessiursak o: tasiussaq: en sølgnende (bugt). — Niakok o: niaqoq: hoved. — Ungilak o: kløe; stednavn. — Vand paa den anden side: det har været Kvane-fjordens nordlige arm Avangnardleq.

et vildmandshuus o: en hedensk mands hus; udtrykket brugtes meget af Hans Egede.

Ekalluit o: eqaluit: laks(-efjord).

Sgt o: seigneur (fransk): hr. — Jacob Severin (1691—1753), storkøbmand i København og ejer af godset Dronninglund i Vendsyssel; indehaver af Grønlandsmonopolet 1734—50. — en skikkelig god handelsplads: dette var navnlig fra begyndelsen ikke tilfældet, da besejling af distriktet p. gr. af storisen var meget vanskelig, ligesom ogsaa skibene mange gange ikke kunde komme derind med forsyningerne. Under den dygtige købmand Lars Dalagers bestyrelse var koloniens handel dog steget betydeligt, og den vedblev at være temmelig god, uagtet der stadig var besejlingsvanskeligheder. — en mængde Sydlændere komme her om Sommeren: det var dog ikke blot for at drive handel ved Frederikshaab, men fordi de var paa vej til Nordgrønland, dels for at drive jagt og fangst og dels for at drive tuskhandel med deres landsmænd. en skikkelig god havn: i 1820-aarene blev flg. set om den: »den er rummelig og sikker, uden haarde vinde, 8 à 10 Favne dyb, med tvende Indseilinger, af hvilke den norde, i et mellem Øer reent Løb, fører over Bredebugten lige til Colonien; og det søndre Løb søges ved at holde til den vest for Landet yderste Øe, Vardøen, som er kiendelig af en paa samme reist Varde, fra hvilken Farvandet gaaer mellem begge Fladøerne til Skarvøen — en temmelig høj, som en Høstak dannet Øe — som holdes om Bagbord; efterat denne er passeret, viser Havnen sig aaben vest ind.« — ligge for anker og landtoug: der siges i ovenstaaende herom, at »i Havnen fortøies Skibet med Ankeret i Syd og Landtoug agterud paa Nordlandet, samt en Trosse fra Bagbords Boug ind paa et Næs.« — ængstes nok af Driviisen: i ovenstaaende siges dog, at »Denne Havn holder sig iøvrigt temmelig iisfri«.

Plan o: slette.

Myer o: mose.

Sd. 91. aunersoit c: aunerssuit: store forraadnelser. — Qvanafjord: grøn. kuánersâq o: den som er rig paa kvaner (angelica).

Ulliomiut o: uliumiut: de der bor paa rygstykket.

Okaitsok o: oqaitsoq: skærv. — Kejukut o: kajúkut: de brune.

forfriskning: et i Grønland stadig brugt udtryk angaaende lokale madvarer. — Rheensdyr veed mand her lidet af at sige: i den nyere tid har der derimod været godt udbytte af rensdyrjagt i Frederikshaabs distrikt.

Saituarsuk o: sâtuarsuk: den særlige lille flade. — Kakeitsiak o: qaqetsiaq: den temmelige udvidning.

Sd. 92. Kikertarsoak kyadlek c: qeqertarsuaq kujatdleq: den sydligste store ø. — ongefær 1 miils vej norden for Coloniet: det har da været den udfor

mundingen af Kangerdluarssuk-fjorden liggende ø Qeqertarssuâvaq (ø: den lille storø). — Imertonek ø: imertoneq: hvor der er meget at drikke.

Laxefjorden: den tidligere omtalte fjord Ekalluit (sd. 90). — Nerrutursok: dens navn er Nerutussoq (ø: den rummelige). — Nukakpiarkæk ø: nukagpiarkæk (dualis): de to brødre.

for andre aarsagers skyld osv.: nej, det var netop storisen, som bevirkede, at det de første fem aar efter kolonien Frederikshaabs anlæggelse var umuligt for skibene at komme derind. 1744 stødte endog skibet under forsøg paa at komme ind til kolonien paa et isfjeld og sprang læk, saa mandskabet maatte gaa i baad og bjergede sig op til Godthaab.

Sd. 93. Naiæt ø: naujat: maagerne.

Nordre Storeø: her er nu udstedet Storøen. — Kikertarsoak auangnardlek ø: qeqertarssuaq avangnardleq: den nordligste storø. — Saitok ø: såtoq: den flade.

fjeldene i Enden ere saa høje ø: de ovenomtalte øto brødre.

nær til: der er dog næsten en milsvej derop. — Kakse: dens navn er Qagssit (-fjorden).

Narksarsuk ø: narssårssuk: den særlig lille slette. — Angmarksivik ø: angmagssivik: lodde-pladsen.

Sd. 94. Arnæt ø: arnat: kvinder. — Iglytsiak ø: igdlutsiaq: det temmelig store hus. — Kangarsuk ø: kangårssuk: det fremspringende næs. Dette er imidlertid den yderste pynt paa sydsiden af Nerutussoq-fjorden, saa Fabricius maa have taget fejl, naar han mener, det er den omtalte øs navn. — Rævehuler, som ellers ej gjerne treffes paa øerne: de har vel ogsaa været paa det omtalte næs.

Sarkamiut ø: sargarmiut: solsidebeboere.